

STENDHAL

LAMIEL
II

Çeviren:
Vahdi Hatay

Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 157

LAMIEL

II

Bu kitabın hazırlanmasında MEB Fransız Klasikleri dizisinde yayınlanan ilk baskısı temel alınmış ve çeviri dili günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

**Yayına hazırlayan : Egemen Berköz
Dizgi: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.
Haziran 2001**

STENDHAL

LAMIEL
II

Fransızcadan çeviren:
Vahdi Hatay

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kıtlığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlarına şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŐ

Cumhuriyet'le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi'nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir "Aydınlanma Kitaplığı" kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940'lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

LAMIEL

II

VIT

Erdemle karşılaşır karşılaşmaz, Lamiel'e gelen ilk duygu, bunun ikiyüzlülük olduğuna inanmaktı.

Sansfin ona:

- Dünya, yalnızca saflar ve hileciler olarak ikiye bölünmüştür; yoksa, ahmakların sandığı gibi zenginler ve yoksullar, namuslular ve ahlaksızlar olarak değil, diyordu; Napoleon'un düşüşünden bu yana, XIX. yüzyılı açıklayan gizin anahtarı budur işte; çünkü, *kişisel yiğitlik, özyapı sağlamlığı*, ikiyüzlülüğün el atamayacağı şeylerdir. İyi berkitilmiş, iki yüz kişinin savunduğu bir taşra mezarlığına karşı ileri atılırken, bir adam nasıl ikiyüzlü olabilir? Bu olaylar bir yana, kafanız patlatılırcasına sözü edilen erdemlerin hiçbirine inanmayın, güzel dostum. Nitekim, iyiliği ağzından düşürmez sizin düşesiniz; ona göre en yüksek erdem budur; bu hayranlıkların asıl anlamı şudur ki, o da kendi tabakasındaki kadınların hepsi gibi, karşısında hileciler bulacak yerde ahmaklar bulmayı yeğler; onun tabakasındaki kadınların durmadan sözünü ettikleri o sözde toplum göreneklerinin temeli işte budur. Söylediklerime inanmaya kalkmayın sakın. Size öğrettiğim kuralı bana da uygulayın. Sizi aldatmakta çıkarım olmadığı nereden bili-

nir. Çevrem kaba insanlarla çevrili; bunların yabancı güçlerinin kurbanı olmamak için hep yalan söylemem gerektiğinden, böyle bir dahi varlık bulmak benim için ne devlet! Bunu saklamadım sizden. Bu dehayı işletme ve gerçeği söyleme gözüpekliliğini göstermek benim için çok hoş, yaşamımı kazanmak amacıyla bütün gün süren didinmeler sonunda da beni dinlendiren bir zevk. Size söylediklerimin hepsi birer yalandır belki; inanmayın bana körü körüne; tersine, bunların raslantıyla gerçek olup olmadıklarını araştırın. Örneğin, dün akşam olmuş bir olayı size açıklarken yalan söylemiş de olabilirim? Düşes durmadan iyilikten söz eder, oysa, içli dışlı dostu Kontes de Sainte-Ofi'nin arabasının, önceki akşam buradan beş kilometre uzaktaki şatosuna dönerken çukura yuvarlandığını duyunca, dün gece ve bu sabah keyfine diyecek yoktu.

Bu sözlerden sonra Sansfin ortadan silindi hemen. Lamiel'e karşı tuttuğu yoldu bu; biraz düşünme yorgunluğuna katlanmasını isterdi her şeyden önce.

Doktor gittikten sonra Lamiel içinden:

- Savaş görmeye dayanmam, ama iş ruh dayanıklılığına kalırsa, onu başkalarında görebildiğim gibi kendim de göstermeyi umabilirim, dedi.

Hiç aldanmıyordu; zayıflığı hor görmek için gereken ruhu vermişti ona doğa; bununla birlikte sevgi, yüreğinde ilk saldırılarına deniyordu; Papaz Clement'ı yeniden düşünmeye başladı; ama onu böyle bu sevimli adamı düşünmeye sürükleyen şey, akıl yürütmesinin sonucu değildi; papaz çok solgundu, Madame Anselme'in armağanı olan kumaşla yaptırdığı siyah giysi onu daha da zayıf gösteriyor gibiydi; işte bu durum, Lamiel'de uyandırdığı sevgi dolu

acımayı artırıyor. Lamiel, doktorun yüksek bilgisine borçlu olduğu o katı ilkeleri papazla tartışabilseydi, ne büyük bir haz duyacaktı bundan! "Ama," diye ekliyordu, "Ona Rouen Piskoposu buyuruyordur belki de aşka karşı bana söylediklerini; yoksa, görevini yitirmek zorunda kalırdı. Böyleyse, iyi ediyor; ama bunların bir sözcüğüne bile inansam ben, aptalın biri olurum; o da alay ederdi benimle içinden; İngiliz yazınından söz açtığındaysa, durum bambaşka... Bunlar belki İngilizceyi bilmeyen piskoposu ilgiledir pek. Aşkla ilgili her şeyde kandırmak istiyorlar beni. Böyleyken, gün geçmiyor ki *aşkla* ilgili bir kaç cümle okumayayım. Sevişenler hangi sınıftan acaba, budalalardan mı, yoksa akıllı uslu insanlardan mı?"

Lamiel, akıl hocasına sordu bunu; ama Doktor Sansfin karşılık vermeyecek kadar zekiydi. Ona:

- Bu soruya açıkça karşılık vermek istemediğimi anımsayın hep, güzel dostum, dedi. Yalnız unutmayın ki bu konuda aydınlanmaya çalışmanızda çok büyük bir tehlike var; bu tıpkı sizi eğlendiren şu "*Bin Bir Gece Masalları*" var ya, onlardaki korkunç gizi öğrenmeye benzer; kahraman buna kalkıştı mı, gökte koskocaman bir kuş belirlir, kahramanın üzerine çullanır, bir gözünü oyar onun.

Sorusunun böyle karşılıksız kalışı pek kuşkulandırdı Lamiel'i; "Aşkla ilgili her şeyde kandırmak istiyorlar beni; iyisi mi, kimseden açıklama istemem, kendi denememle göreceğimden başka şeye inanmam ben de."

Kurnaz doktorun karşılığının içine sıkıştırdığı büyük tehlike haberi, Lamiel'in yürekliliğini kamçıladi. Kendi kendine, "Hele görelim bakalım, tehlikeyi duyumsayacak mıyım ben," dedi. "Aşk konusunda yapıldığını bildiğim tek

şey, eniştemin dönüp dönüp bana öğretmek istediği şeydir: Bir gençle ormana gitmemeliymişim; iyi ya, ben de bir gençle ormana gideceğim işte; orada anlarız işi. Papazım Clément'a gelince, ona karşı sevgimi iki kat artırmak istiyorum, çileden çıksın diye. Dün, cebinden saatini öfkeyle çıkarırken çok acayıpti; korkmasaydım öpecektim onu. Ne tepki gösterirdi acaba?"

Lamiel, aşk konusundaki merakının doruğundaydı ki, bir gün düşesin yanma girince, düşes, Madame Anselme'le olan konuşmasını hemen kesti, çünkü düşesle ilgili bir şey konuşuluyordu. Geceleyin Paris'ten gelen bir haberciyi kabul etmişti. "Temmuz Bildirisi" nerdeyse çıkacaktı; yakın bir dostu, bu konuda oğlu hesabına onu tir tir titreten bilgiler veriyordu; Saint-Omar ordugahındaki askerler, sol kanat milletvekillerinin hazırladığı büyük bir darbeyi suya düşürmek amacıyla Paris üzerine yürümek üzereydiler. Ters yüzü geri gönderdiği bu haberciyile, düşes, oğluna günden güne zayıf düştüğünü, kendisinden belki sonuncu olacak bir dostluk davranışı beklediğini söyletiyor; bu haberi aldıktan iki saat sonra da hemen yola çıkmasını, sekiz on gün içinde Carville'e gelmesini istiyordu ondan.

Bu Ecole Polytechnique, dükün attığı yanlış adımlardan biri olmuştur; o, Napoléon'un saltanat günlerinde bile cumhuriyetçiydi; solcu beylerin, onun ateşini körükleyip körüklemeyeceklerini de Tanrı bilir!

Düşes tiksintiyle:

- Dük de Miossens cumhuriyetçi ha; hoş olurdu doğrusu! diye bağırdı.

Düşesin habercisini büyük bir gizlilikle geri göndermesinin üzerinden daha iki saat geçmemişti ki. doktor

Sansfin genç dükün şatoya geleceğini biliyordu. En çok çekindiği olaylardan biriydi bu. "Sevimli bir yüzü vardır bu delikanlının, üniforma giyer; yalnız bu görünümüyle Napoléon'u getirebilir Lamiel'in gözleri önüne ve güzel dostumu alabilir elimden; aslında onu şu değersiz Papaz Clément'dan kurtarmak için epey güçlük çektim; kaldı ki onun çekingen namusluluğu benim ekmeğime yağ sürüyordu; aynı çekingenliği kurnaz bir uşak elinde oyuncak olan dükten bekleyemem doğrusu; bu işlerin püfnoktasını küçük Lamiel'ime açıklayabilir o uşak. O zaman bütün çektiklerime karşılık, sanki dükle buluşmaları daha tatlı olsun diye, çok kafalı bir kız yetiştirmiş olurum ben."

iki saat sonra, Sayın Hautemare, yabanlık giysilerini giymiş olarak şatoya geldi. Bir olay oldu onun böyle akşamın sekizinde gelişi. Dış kapının anahtarları kendisinde bulunan yaşlı uşak Saint-Jean, büyük avlunun çanı ancak on beş dakika çalındıktan sonra kapının çalındığını kabul edebildi. Düşes, bu çan sesinin bir uğursuzluk olduğunu düşündü; içinden, "Bir şeyler oldu Paris'te," dedi, "oğlum acaba hangi parti ele geçirdi? Şu Monsieur de Polignac'ın bakanlığa getirilişi ne mutsuzluk, Tanrım! Bizim Bourbonların üzünçlü talihidir bu; meclislerine hep budalaları seçerler! Monsieur de Villèle'i bulmuşlardı. Doğru, bir kentsoyludur o da, ama, kral sarayına saldıran kentsoyluları daha iyi tanması için önemli bir nedendi de bu. Ecole Polytechnique öğrencilerine top vererek Tuileries Sarayı'na getirmişlerdir; bu zavallı çocuklar da kralın pohpohlayıcı bir sözü üzerine savunacaklardır onu, tıpkı 10 Ağustos'ta ücretli İsviçre erlerinin yaptıkları gibi."

Sabırsızlanan düşes, kadınların hepsini çağırmak için

çingiraklar çaldı, camlı kapıyı açtı, yarı çıplak olarak büyük balkona fırladı.

- Haydi Saint-Jean, haydi., şu kapıyı aç artık! diye bağırdı.

Yaşlı uşak kızgın kızgın:

- Amma da yaptınız, madam! diye karşılık verdi, kapı açmanın tam sırası doğrusu! Isırılmaya niyetim yok benim.

- Demek kapımı saran kişiler seni ısıracaklar diye korkuyorsun? Peki, kim bunlar?

Yaşlı uşak öfkeli öfkeli:

- Bunu da nereden çıkardınız? dedi. Peşimi bırakmayan köpeklerinizden söz ediyorum ben; ne akla hizmet ettiniz de bu iğrenç İngiliz buldoglarını getirdiniz buraya? Bir yapıştılar mı, bırakmak bilmiyorlar bir daha bu İngilizler.

İngiliz uşak Livel'in uyandırılması ve giyinmesi için on beş dakikadan çok uğraşmak gerekti; ülkedeşi buldoglara söz geçiren tek adam oydu. Bu süre içinde çan sesleri, köpeklerin havlamaları, Saint-Jean'ın homurdanmaları, Livel'in sövgüleri düşesin aşırı heyecanını gerçek bir sinir nöbetine dönüştürdüler. Onu yatağına yatırmak, burnuna kokularını çektirmek zorunda kaldılar hizmetçileri. Düşes:

- Öldü oğlum! Paris'e dönünce, haberci ayaklanmayı çoktan patlamış buldu, diye haykırdı.

Düşes bu düşüncelere dalmıştı ki, gelenin bütün şahtoyu uyandırmak saygısızlığında bulunan kilise zangocundan başkası olmadığı haberini getirdiler ona.

Saint-Jean, sokak kapısını açarken:

- Beni tutan nedir, bilmiyorum; İngilizce söylesem, hayvanlarına paralatırdı şunu, demişti.

Kızan zangoç:

- Hele bir dene de gör, karşılığını vermişti. Papazın verdiği kılıçla tabanca üzerimde olmadan, geceleyin bir adım atmam ben.

Düşes bu ikili konuşmanın sonunu duydu, tam öfkenden bayılmak üzereyken Hautemare ateş püskürerek yatak odasında görüldü:

- Madam, saygılarımın kabulünü dilerken buraya yeğenim Lamiel'i geri götürmek üzere geldiğimi bildiririm; onun oğlunuz küçük beyle aynı çatı altında yatması uygun düşmez; oğlunuz, herkesin saygısını kazanmış bir ailenin namusunu lekelemeyi bir eğlence sayabilir.

- Ne dediniz, ne dediniz, zangoç efendi? Çok uygunsuz bir saatte bütün şatoyu birbirine kattıktan sonra ağızınızdan çıkan ilk söz bir özür dileme olmuyor ha! Buraya gece vakti sanki köy alanına girer gibi geliyorsunuz!

Zangoç çok saygılı bir tavırla:

- Madame Düşes de Miossens, sizden özür diler, yeğenim Lamiel'i hemen bana geri vermenizi rica ederim, dedi. Madame Hautemare, onun oğlunuz küçük beyi görmesini istemiyor.

Düşes şaşkın şaşkın:

- Neler söylüyorsunuz oğlum hakkında? diye bağırdı.

- Onun belki yarın sabah buraya geleceğini ve yeğenimi görmesini istemediğimizi söylüyorum.

Düşes, "Eyvah! Paris'teki darbeyi hazırlayanlar, bu köy halkına dek herkesi bozmuşlar!" diye düşündü, "Ara-

mı açmamalıyım bu saygısızla, ayaktakımı sever, sayar onu; gecenin geri kalanını gidip kulede geçirmek, yapılacak en iyi şey şu dakikada. Rouen da, Paris gibi ateş ve kana bulanacaktır; Rouen'da canımı kurtaramam, bulsam bulsam Havre'da bulurum sığınabileceğim bir yer; çok tüccar vardır orada mağazaları malla dolu, içlerinden onlar da Jacobin olmakla birlikte, çıkarları yüzünden birkaç saat için yağmaya karşı koyabilirler. Daha ayaklanmanın başında öldürmüşlerdi kuzinim La Rochefeucauld'yu, çünkü araba hazırlatması halkın gözünden hiç kaçmamıştı. Bu saf Hautemare'ı elde etmeliyim. Bir Louis altını önünde dize gelir bu gibiler. Gerekirse yirmi beş altın veririm ben ona, yeter ki arabama at bulsun."

Düşes kafasından bütün bu düşünceleri geçirirken, hiç ses çıkarmamıştı. Uşakların türlü türlü ağır sözüne çok öfkelenmiş bulunan Hautemare, bir geri çevirme sandı bu ses çıkarmamayı; düşese saygısızca:

- Geri verin yeğenimi, yardımcılarımın gelip onu almaya zorlamayın beni. Kasabadaki dostlarımin hepsi yardım eder bana gerekirse, dedi.

Bu söz kararını verdirdi düşese; ahlaksıza hınç dolu bir bakışla baktı, sonra, yumuşak bir ses tonuyla:

- Sevgili Mösyö Hautemare, nasıl da yanlış anlıyorsunuz beni, dedi. Yeğeninizi size geri vermeyi istiyorum. Yalnız, gecenin serinliği göğüs hastalığımı artırır diye düşünüp duruyordum; lütfen söyleyin de atları koşsunlar arabaya. Madame Anselme'den de Lamiel'in giyinmesine yardım etmesini rica edin. Ben de giyinmek istiyorum.

Bütün gücünü harcıyarak kapıyı gösterdi Hautemare'a; o ise, öfkeli halini elden bırakmamak için elinden ge-

leni yapıyordu; yeğenini geri almadan dönmek istemiyordu evine; oraya yalnız dönerse, Madame Hautemare'ın koparacağı kıyameti getiriyordu gözünün önüne.

Sonunda dışarı çıktı; düşes hemen koşup, kapıyı üç kez kilitledi; ancak bu iş yapıldıktan sonra biraz soluk aldı; içinden: "Günü geldi işte," dedi, "elmaslarımı, altınımı ve iyi doktorun bana sağladığı yalancı pasaportu hemen almalı!" Kendini çok güçlü duyumsuyordu o anda, karyolasının bir ayağıyla döşemede kapalı tutulan bir deliği kimsenin yardımına gereksinim duymadan açtı. Halının deliğe raslayan yeri daha önce kesilmişti ve ancak ufak bir dikeyle tutuyordu. Düşes kolayca kopardı orasını. Elmasları sıradan, küçük bir kutuydu; altınlar onu çok daha zor duruma sokuyordu, çünkü iki üç kiloya yakındı; bir yığın kâğıt parayı da elmaslarla birlikte konsasına soktu; altınları manşonuna yerleştirdi. Bu işlerin hepsi beş dakikadan çok sürmedi. Lamiel'in odasına koştu, gözünde yaşlarla dolu buldu onu. Madame Anselme eniştesinin pek uygunsuz bir saatte gelip şatoyu ayağa kaldırmakla yaptığı saygısızlıktan ötürü kaba ve acı sözler söylemişti ona.

Lamiel'in gözlerinde yaş görmek, kendisi için duyduğu bütün korkulan unutturdu düşese; yüreğinde öyle büyük bir cesaret vardı ki, o anda Lamiel yangının nereye dek yayıldığını sorunca, candan ve gönülden bir kahkaha attı; Madame Anselme sorularına yalnızca sövgüyle karşılık verdiğinden, Lamiel düpedüz şatoda yangın çıktı sanmıştı.

Düşes ona:

- Kasabada ayaklanma yeniden başladı, hepsi o, dedi. Yalnız, sen kaygılanma küçüğüm, sekiz bin franktan da-

ha çok edecek elmas var üzerimde; altın ve kâğıt para da var ayrıca. Havre'a kaçacağız, orada durum daha da kötüleşirse, gider on beş gün İngiltere'de kalırız. Seni yanımda görürsem, şatodaki gibi mutlu duyumsarım kendimi.

Lamiel'e karşı beslediği sevecen ve ateşli sevgiye karşın, ona oğlu konusunda tek bir sözcük söylememeyi kurnazca bir davranış buldu düşes. Onun gerçek niyeti, kulesinde birkaç saat geçirmek, orada Fedor'un Carville'e geleceği anı beklemektir. Carville'de halk çok kudurursa, arabasını iki üç mil uzaktaki büyük yolda dolaştıracak, gece olunca da oğlunu almak üzere kasabaya sokulacaktı.

Düşeste gördüğü bu eşsiz yürekliliğe hayran oldu Lamiel. "Bu soylu kişilerde, bize bakarak gerçekten bir üstünlük bulunuyor. Kasabanın büyük caddesini ve Carville Alanı'nı geçmekten elbette ki korkum yok. Gençlerin hepsini, 'Yaşasın Napoleon' ya da 'Yaşasın Cumhuriyet!' diye haykırır bulacağım orada, eminim. Hanımefendinin arabasını ille de parçalamak isterlerse, koluma girmesini söyleyim ona, kasabadan birlikte başımız dik çıkarız. Çan çalıcıların başları Yvon var, Mathieu var, onlar bana her şeyde boyun eğenler. Yvon da, Merculus gibi güçlü kuvvetlidir; onun için korkum yok, ama ciddi ve dikkatliyimdir ben; oysa hanımefendi, bu durumda bile boş sözler söyleyip güldürüyor bizleri," diye düşündü.

Düşes, hayranlık uyandıracak derecede serinkanlı davrandı. Hizmetçilerin hepsine dağıtılmasını dileyerek Madame Anselme'e ve Saint-Jean'a gümüş para olarak elinde bulunan bin frangı verdi. Kimsenin peşinden gelmemesini istedi; bir gün sonra geri geleceğini, birkaç kez ve yapmacık bir tavrıyla söyledi. Atlar, üzerinde gösterişli

armalar bulunan arabaya koşulmuştu. Yüreklilik gösterip onların koşumdan çıkarılmasını ve kupa arabasına koşmalarını bekledi; çünkü kupada arma olmadığından halkın dikkatini daha az çekmişti; sonunda hanımlar arabaya bindiler; yanlarında yalnızca, bir saatten beri yeğenini almadan eve dönerse kendisini bekleyen sahnenin korkusundan dolayı öfkeli gibi görünme çabasından yorgun düşmüş; gözleri bitkinlikten yaşlı; artık ne söylediğini de bilmeyen Hautemare vardı.

Arabaya binerken, Düşes Lamiel'e şu sözü söyleyecek bir fırsat buldu:

- Tasarladıklarımızı hiç açmayalım bu adama, Jacobinler elde etmişlerdir belki onu.

Şatodan ayrılıp beş yüz metre gittikten sonra, söze ilk başlayan Lamiel oldu:

- İyi ama Madame, ortalık öylesine sessiz ki, dedi.

Az sonra kasabanın büyük caddesine ulaştılar; Belediyenin gaz lambası yanıp duruyordu sessizce. Bu hanımların işittikleri tek gürültü, yerden iki buçuk metre yüksekteki birinci katta bulunan odasında uyuyan bir adamın horlaması oldu. Madame de Miossens kahkahayı bastı ve kendisini dostluk ve sevecenlikten ağlayan Lamiel'in kollarına attı. Neşesine diyecek yoktu birkaç dakika; Hautemare ise, şaşır şaşır kalıyordu. Düşes içinden, "Kuşkusunu yok etmek gerek bu adamın," diye düşündü; adama döndü:

- E, azizim Mösyö Hautemare, nasıl, yeğeninizi sevgili teyzesinin evine getirirken gösterdiğim serinkanlıktan hoşnut kaldınız mı? Kulenin anahtarları sizdedir, gidin bize ikinci kattaki odayı açın; ateş yakın, yatacağım ben yeniden, dedi.

Sonra zangocun sezemediği alaycı bir tonla:

- Madame Hautemare izin verirse, ruhlardan korkmak için Lamiel'in de küçük karyolada yatmasını isteyeceğim, diye ekledi.

Okurun gözünden elbette kaçmamıştır ki, Fedor'un Carville'e geleceğini nereden bildiğini Hautemare'a sormak önlemsizliğinde bulunmadı; "Jacobinlerin propagandasıyla ilgili bir yönü vardır bu işin," diye düşündü. "Sorumu karşı bir yalan uydurur şimdi, iyisi mi, önlem almaya olanak vermemeli onun; olanı biteni küçük Lamiel'in aracılığıyla öğrenirim ben."

Hautemare, artık karısının kıyameti koparmayacağından emin olunca, düşesle konuşurken ettiği kabalıktan utanç duydu. Karısına gelince, yeğenlerini kendisi getirtmek gibi bir alçakgönüllülük gösteren hanımefendinin aşın inceliğinden ötürü büsbütün yatışmış bulunduğundan, kızın hemen düşesin yanma çıkmasına kolaylıkla izin verdi; çay hazırlamak için de giyinmeye başladı. Bu safyürekli insanlar, hanımefendiye gönül çelici sözler söylemenin uygun olacağını düşündüler. Koca, çayı ikinci kattaki odaya çıkardı, madamın buyrukları olup olmadığını sordu ve bin bir selam vererek çekildi.

İki kadın, böylesine korktukları için gülmeye başladılar; yarım saat kadar kasabanın derin sessizliğini dinledikten sonra, uykuya daldılar rahatça. Ertesi gün, düşes saat dokuzdan önce uyanmadı; uyandıktan hemen sonra da oğlu Fedor, onun kollarına atıldı. O gün, 1830 yılının 18 Ağustosuydu. Saat yedide gelen Fedor, uyandırılmasını istememişti annesinin Çok üzüntülüydü. İçinden, "Karı şıklık sürüyorsa, arkadaşlarım kaçak diyecekler bana; an-

nemi kucakladıktan sonra Paris'e yeniden dönebilmek için izin almam gerekecek ondan," diyordu.

Bu çok kaygılı ve üniforması üzerine hokka gibi oturmuş genci görünce, Lamiel onda, bizim anlayamayacağımız öyle miskin bir hal buldu ki, her türlü güç, hatta cesaret, düşüncesini silip atıyordu ortadan; Fedor, uzun boylu ve ince yapıydı; hoş bir yüzü vardı, ama kaçak sayılmanın verdiği aşın korku, onun kararlılığını örtüyordu o anda; Lamiel de onu portresinin aynı buldu, içinden: "işte, hanımefendinin odasındaki portresine sırf çerçevesi yüzünden bakılan anlamsız yaratık!" diyordu. Fedor da kendi yönünden, vicdan acısından kurtulduğu bir an, "Demek, Normandiyalı kurnazlığı ve iyi hesaplanmış hatırtanırılıklarla annemin gözüne giren, üstelik, gördüğü bu saygıyı sürdürmesini bilen küçük köylü kızı bu ha!" diye düşünmüştü. Fedor'un çevresindeki her şey; karşılaştıkları mutfak, eniştesi Hautemare, düşesin bol bol verdiği küçük küçük armağanların kaynağı kuruyacak diye hâlâ üzüntülü olan teyzesi, çok bilinen ve çok sıkıcı şeylerdi Lamiel için; dikkatinin, ister istemez bu pek ince yapılı, pek solgun ve nasıl davranacağını kestiremeyen genç askere çevrilmesi bundandı. Düşüncesi Doktor Sansfin'e çok korku veren karşılaşma, böyle oldu işte. Madame Hautemare ikide bir yeğenine yaklaşıyor, alçak sesle:

- Sen ki zekâ küpüsündür, evin onurunu kurtarsana, haydi genç düke bir şeyler söyle; bizim kaba köylüler olduğumuzu sanacak yoksa, diyordu.

Bu ve buna benzer sözler alçak sesle, ama Fedor'un duyabileceği tonda söyleniyordu. Lamiel ise genç yolcu-yu büsbütün kendi haline bırakmanın daha iyi olduğunu

boş yere anlatmaya çalışıyordu teyzesine. Madame Hautemare'ın bu telaşlı davranışlarının hiçbiri Fédor'un gözünden kaçmadı; gerçekte sınırsız olan iç sıkıntısı, karı koca Hautemare'm üzerinde toplandı. Yavaş yavaş Lamiel'in güzel saçları olduğunu, kır havası tenini biraz karartmamış olsa, onun çok güzel bir kız olacağını, istese de istemese de görmeye başladı. Sonra, onda yapmacık davranışların, küçük bir taşra düzencisinin ikiyezlü cilvelerinin bulunmadığını anladı. Madame Hautemare, her on beş dakikada bir düşes hanımefendinin kapısını dinlemek, uyanıp uyanmadığını anlamak üzere kuleye çıkıyordu. Fédor, Lamiel'le yalnız kalıyordu bu koşuşmalarda; kaçak sayılma korkusundan doğan kaygıyı da gençlik içgüdüğü yok ettiğinden, çok dikkatle bakıyordu Lamiel'e; kız da kendi yönünden koyu bir merakın verdiği ilgiyle konuşuyordu. Tam bu sırada, Doktor Sansfin bu ilk karşılaşmaya sahne olan mutfığa giriverdi birden. Doktorun durumu anlatılmaya değerdi doğrusu; yürümek üzere olan bir adam durumunda, ağzı ve gözleri aşırı açılmış, ayakta kalakalmıştı. Fédor kendi kendine: "Kim ne derse desin, işte çok çirkin bir kambur," dedi; "Ama, duyduğuma göre, şu çirkin kambur bir, bir de şu acaip küçük kız, annemi ellerine almışlar. Paris'e yeniden dönme iznini koparabilmek için bu iki kişiyle alttan almaya bakalım." Bu karar üzerine, genç düğ, hemen taşra doktoruyla konuşmaya koyuldu; önce ayın yirmi altısında Lemblin Kahvesi'nin yanındaki Palais-Royal'in bahçesinde çıkan karışıklıkları olduğu gibi anlatmakla başladı işe; şu ünlü Bildiri yüksek sesle okunduğu sırada, bu kahvede bulunan iki Ecole Polytechnique öğrencisi hemen koşup, avluda toplanan arkadaşlarına olan bi-

teni noktası noktasına anlatmışlardı. Doktor, canlı yüz çiz-gilerinde güçlü biçimde beliren bir coşkuyla dinliyordu; Bourbonlann başına gelebilecek kötülüklerden haz duy-duğu belliydi. Soyluların ve papazlann saygısızlıkları, ya-radılış yönünden kendisini Tanrı sanan bir adama çok do-kunacak türdendi. Yüz yıldan bu yana güçlülere zayıflara karşı koruyagelen bu Bourbon hanedanının uğrayacağı aşığılamaları gözünün önüne getirdikçe, içini büyük bir zevk kaplıyordu. Sansfin kendi kendine: "İçinde doğdu-ğum sınıfa ayaktakımı adını bir damga gibi vuranlar bu adamlar değil mi? diyordu. "Düşünen herkes, kuşku bir kişidir onların gözünde; böylece, bu ayaklanma başlangı-cının biraz önemli sonuçları olur; şu gülünçlük kumkuma-sı Parisliler gözüpeklik gösterme gözüpeklğinde bulunur-larsa, yaşlı X. Charles, krallıktan çekilmeye zorlanabilir; içinde bulunduğum ayaktakımı sınıfı da bir adım atabilir ileriye doğru. O zaman biz saygıdeğer bir kentsoylu sınıfı oluruz; onlar da, zorluklara katlanmayı göze alır bizi ka-zanmak için." Sansfin'in aklına birden Congregation çev-resinde elde ettiği güzel durumu geldi: "İşime gelir de is-tersem, çok yakındır bir baltaya sap olmam," dedi, "çev-redeki şatoların her biri, adamakıllı asılmam için cimrilik derecelerine göre elli, yüz altını seve seve verir, ama bu dört gözle beklenen an gelesiyeye dek onlarla halk arasındaki bağlantıyı sağlayan tek adam olarak görüyorum ben ken-dimi. Lamiel piyanosunu nasıl rahat rahat çalıyor, ben de onların korkularıyla öyle rahatça oynuyorum; bu kor-kuları çoğaltmak da, gidermek de, az çok benim elimde! Büyük bir başarı kazanırlarsa, aralarında en azgın olanlar, 'Casino' dedikleri kulübün üyeleri, hapse atılmamı sağlar-

lar. O çok yakışıklı ve kaba tavırlarıyla böbürlenmiş genç Vikont de Saxilee benim önümde, Casino'nun soylu üyelerine, 'Jacobinlerin, ellerindeki eyleme geçme olanaklarını bu denli hazla bir bir açıklamalarında bir Jacobinlik vardır,' demedi mi? Böylece Paris ayaklanması, bu zavalı şaşkınlıkların hafifliklerine karşın Bourbonlara gerçek bir darbe indirmek akıllılığını gösterirse, altı yıldan bu yana binbir emekle topladığım servetimi bölgenin bütün şatoları ve papazlarıyla birlikte yitiririm; başka güçlü adamlar türer halk arasından... O zaman gelişen bu yabancı güçle kaynaşmak için tansıklar yaratmak zorunda kalır kafam. Saraylılar üstün gelirse, elli kadar liberal milletvekilini de kurşuna dizerlerse, o zaman da benim Havre'a, belki oradan da İngiltere'ye kaçmam gerekir; çünkü, Vikonte de Saxilee gelir hemen, hapse atılmamı ister, hiç değilse kâğıtlarımı gözden geçirirler, Paris'teki liberallerle anlaşıp anlaşmadığımı öğrenmek için. Ecole Polytechnique'ine dönmek istiyor şu genç budala, bu dönüşü razı olmaya kışkırtmak gerek düşesi; ben de gencin yatıştırıcısı olur, Paris'e onunla birlikte giderim; günde iki kez haberci yollarım düşese, ama gerçekte üstün gelecek kimse ona sokulmaya bakarım. Şu Parisliler öylesine ahmaktırlar ki, saray ne yapar yapar birkaç söz verip sıyrılır işin içinden; halkın öfkesi geçti mi, sorun kalmaz ortada; bir hafta sonra da geçer Parislilerin öfkesi. Congregation'un başarılarını elde eder, onların bir adamı olarak dönerim Carville'e. O zaman partideki budalaların hepsine Vikont de Saxilee'nin her şeyi berbat edebilecek akıllı havada biri olduğunu kabul ettirmek bence güç olmaz. Böylelikle o alçağın beni atmak istediği hapisten yakamı kurtarırım hiç değilse. Beni yol ar-

kadaşlığma kabul etmesi için şü küçük budalaya yüz verip gönül çelici sözler etmek gerekli oluyor öyleyse."

Bütün bu düşünceler kafasından geçerken, Sansfin genç dükü pohpohlamaya başlamıştı bile; Ecole Polytechnique'i coşturan ruh konusunda ondan uzun uzadıya bilgi istiyor, bu okulu kuran Mogne, La Grange ve öteki büyük adamları göklere çıkarıyordu. Fedor'un tanrılarıydı bu büyük adamlar ve onun yüreğinde, soylu doğmuş olmak gibi ana babasınca pek övülen geri düşüncelere karşı savaş açmışlardı. Fedor, dükü olduğu için çok gurur duyardı, ama bu sanı günde iki kez düşünmesine karşılık, günde yirmi kez de okulun en iyi öğrencisi sayılma mutluluğundan tatlı tatlı zevk alırdı.

Madame Hautemare gelip de düşesin artık kalktığını söylediğinde, Fedor doktora kafalı bir adam gözüyle bakmaya başlamıştı; Lamiel de Sansfin'in genç düke kendisini sevdirmekte gösterdiği hüner karşısında onu bir kat daha beğenmişti. Genç dükü Paris'ten getirdiği gösterişli bir çiçek demetini annesinin yattığı odanın kapısına koymaya gittiği sırada, doktor, Lamiel'e şü sözü söyleme fırsatını buldu:

- Dünyada en güç şey, insanın küçük gördüğü birinin hoşuna nasıl gideceğidir; bu küçük dükü taslağına kendimi ısıdırıp ısıdıramayacağımı bilmiyorum doğrusu!

Annesinin yanına çıktı Fedor; doktorun görelecek hastaları vardı; bununla birlikte, oğlunun söyleyeceği her şeyi düşesin ağzından dinlemek istiyordu. Bu konuda aralarında başbaşa bir konuşma olacaktı elbette; bu da oğluy-la Paris'e birlikte gitmesi için düşesin kafasına girme fırsatını verecekti ona.

Ama bir saat sonra geri gelince, düşesi göz yaşlan ve hemen hemen bir sinir nöbeti içinde buldu; Fedor'un Paris'e dönmesi sorunundan söz açılmasını hiç istemiyordu kadıncağız.

- Ya bu ayaklanma önemsiz bir şeydir (her sözcüğü isterik bir kucaklamayla yanm kalıyordu) ya bu ayaklanma önemsiz bir şeydir, o zaman yokluğun göze çarpmaz; hasta annem yoklamaya geliyorsun, bundan daha doğal ne olur? Ya da iş Paris üzerine doğru yürümekte olan Saint-Omar'daki otuz bin kişiyi beklemeye dek varır; öyle olursa bir Miosens'ırı kralın düşmanları arasında bulunmasını istemem; geleceğin söner gider; önemli durumlarda babanın yerini tuttuğuma göre, yanımdan bir adım bile ayrılmamanı kesin olarak istiyorum senden.

Bu son tümceyi oldukça kesin bir tonla söyledikten sonra, bütün gece arabada yolculuk etmiş olan oğlundan iki saat kadar dinlenmesini ve gidip şatodaki yatağında yatmasını istedi.

Doktorla yalnız kalınca:

- Bizim zavallı Bourbonlar, iier zamanki gibi yine arkadan vuruldular, dedi; görürsünüz, Jacobinle Saint-Omar kampındaki askerleri önceden elde etmişlerdir. Hiç değilse benim için anlaşılması olanaksız dalavereleri var onların. Nitekim, sevgili dostum, dün akşam saat dokuzda şu Hautemare, oğlumun Paris'ten geleceğini nereden biliyordu, söyler misiniz bana? Ben kimseye açmamıştım ki Dük de R.'nin habercisine Fedor için mektup verdiğimi. Oğlum da biraz önce gösterdi bana mektubu; bir çeyrek saat inceledik damgayı; oğlum onu açtığında dokunulmamıştı bile mektuba.

Düşesin bütün duygularını pohpohlamak için her hünerini ortaya koydu doktor; hekimlik sanatını yerine getiriyordu. Amacı onun sinir nöbetlerini yatıştırmaktı. Paris'te başlayan ayaklanma konusunda Fédor'un anlatabileceği her şeyi kendisinden öğrenmişti zaten. Düşesi bir *dişi kaplan* gibi kudurtulmuş buldu; olayı Lamiel'e anlatırken kullandığı sıfat buydu.

Yalnız, tam Temmuz ayaklanmasının kesin sonucu Carville'de öğrenildiği sırada, orada bulunması çıkarına daha uygun geliyordu doktorun. Biraz sonra, düşesin aklından bir düşünce geçti; oğlunun sinirleri perişan bir durumdaydı; bütün Ecole Polytechnique öğrencileri gibi gerektiğinden çok çalışıyordu bu genç. On beş gün kadar deniz banyosu aldirtmak şarttı ona; ama deniz deyince, Madame Düşes de Berri'nin şevimliliğiyle elde ettiği Dieppe kenti gelmemeliydi akla; Jacobinlerin kuşkularına hedef olabilirdi orası. Deniz için doğruca Havre'a gitmek daha iyi olurdu; çünkü mağazaları üzerine titreyen tüccarlar, Jacobin'ler üstün gelirlerse, yağmaya göz yummazlardı bu kentte; tersine, zaferi saray elde ederse (ki doktor buna çok yanaşıyordu) bölgedeki şatolarda oturan kötü insanlar, düşesin bu küçük yolculuğunu gülünç bulamazlardı. Fédor'un zayıflığı ve solgunluğu, aşırı çalışması yüzünden sağlığının ne denli bozuk olduğunu gösteriyordu; sıcaklar bunalıcıydı, düşes de deniz banyoları salık veren doktorun isteğine uymuş olurdu. Madame de Miossens, Dieppe'e gitmeyi istememişti, çünkü Paris'ten getirtmesi gereken bir balo giysisiyle şapkaları beklemek niyetindeydi. Fédor'sa, İngiltere'de yolculuk etmeyi değil de, çünkü zamanı yoktu buna, ama hep bu acayip ülkede üç gün kadar geçirme

istegini ileri sürmüştü. İyi işte, üç gün kalmak üzere Havre'dan Portsmouth'a da geçerlerdi.

VIII

Doktorun bu düşünceyi düşese vermesinden hemen sonra, bütün bu ayarlamalar için hazırlığa girişildi. Hanımefendi, bu kararda büyük bir avantaj görüyordu; önce, Carville'e göre Havre, Paris'ten çok daha uzaktı; sonra da, Havre yolu üzerinde tanınmadığına seviniyordu. Gerçekten epeyce rahatsız bulunduğu, kuleden ayrılmadığı düşes; ama gidiş hazırlıklarının hepsi şatoda tamamlandı. Akşam saat sekizde, atlar kuleye getirildiği sırada, üç renkli Fransız bayraklarıyla donatılmış bir posta arabasının Paris ana yolundan kasabaya doğru geldiği görüldü.

Düşes, oğlu ve doktorla landosuna yerleşirken:

- Size karşı tam bir güven beslememi isterken, nasıl da haklıymışsınız dostum! dedi.

Doktorun arabada arkaya oturmak istemeyişi çok hoşnut bıraktı düşesi. Bu incelik karşısında ezilen Fedor, kasabadan beş kilometre kadar uzaklaştıklarında, öne geçip arabacının yanında oturmayı uygun gördü. Sevinç içindeydi Sansfin, Paris ayaklanmasının kesin sonucu Carville'e ulaştığı anda orada olmayacaktı; sonra bu şok, çok tatlı genç dükle sevimli Lamiel'in görüşmelerini de uzun bir süre önlemiş oluyordu.

Yolları üzerinde meraktan başka şeyle karşılaşmadılar bizim yolcular; herkes onlardan Paris'te olup bitenleri soruyor, onlar da haber sorarak karşılık veriyor, yakınlarıdaki bir kasabadan yola yeni çıktıklarını söylüyorlardı.

Havre kapısına gelince, Madame Mioussante ve oğlu adına hazırlanmış bir pasaportu, düşes göğsünü gere gere gösterdi. Oğluna üniformasını çıkarttırmıştı sırtından, o zavalı da üzüntü içindeydi bu yüzden. İçinden, "Böylece herkes dövüşürken, Dük de Miossens kaçmakla kalmıyor, üniformasını da sırtından atıyor", diyordu.

Havre'da doktorun bir tanıdığıın evine yerleşir yerleşmez, Madame Mioussante'ın kim olduğunu bilmeyen bir hizmetçiyle bir uşak buldu Sansfin onlara. Böylece düşes, Temmuz ayaklanmasının inanılmaz sonuçları yüzünden duyulan umutsuzluğun ilk günlerini her türlü kişisel kayıdan uzak olarak Havre'da geçirdi. Kralın İngiltere'ye sürüldüğünü öğrenince, oğluyla birlikte Portsmouth'a geçti. Onları uğurladıktan sonra geri dönerken, doktor, üç renkli kurdelelerden alıp yakasına taktı ve Paris'in yolunu tuttu. Congrégation'daki dostlarına Carville'de karşılaştığı tehlikeleri anlattı şişirerek; bunun üzerinden daha bir hafıza geçmeden, Moniteur gazetesinde Monsieur Cesar Sansfin için bir buyrultu çıktı; Vandée ilinde bir yere kaymakam atanıyordu. Tek amacı, yeni hükümetin yandaşı olduğunu ortaya koymaktı. Yönetici yeteneğini göstermek üzere gittiği yerlerde gerekir diye, Congrégation'un salık mektuplarıyla doldurdu cebini; bununla birlikte, hekimlik mesleği Carville'de yedi sekiz bin frank kazandırdı ona, sonra sırtında üniforma, belinde kılıçla görünmekten tiksiniyordu. İçinden, "Carville'de herkes alışmıştı kamburuma, boyumun küçüklüğüne," diyordu. Kaymakam atanmasından sekiz saat sonra hastalandı ve izinle Carville'e döndü.

Lamiel, teyzesinin evinde kalmıştı; düşesin gidişinin üçüncü günü, şatonun kapalı arabasını hemen hemen dol-

duran dört büyük paket getirdiler ona. Bunlar düşesin kendisine armağan ettiği her türden çamaşır ve giysilerdi. Düşesin bu inceliğinde, insanın içine dokunan bir şey vardı. 27 Temmuz günü, yola çıkmadan önce bir saat için şatoya gitmiş, bu paketleri hazırlamış, çevresindeki kişilerin dürüstlüğüne hiç inanmadığı için paketleniyle bağlatmış, iplerin birleştikleri noktalara da armasının mühürünü bastırmıştı. Akıllıca bir davranış olmuştu bu, çünkü bu paketler epey keyfini kaçırmıştı Madame Anselme'in; köyde yalnız kalan Lamiel'in alçakgönüllülük edip kendisini ziyarete, şatoya gelmemesi karşısında öfkeye dönmüştü bu ruh durumu.

Oysa hiç orali değildi genç kız; o, içini yakan çılgınca sevinci gizlemeye çabalıyordu yalnızca her sabah uyanıldığında; artık o şatafatlı şatoda bulunmadığını duyumsayınca, yeni bir zevk duyuyordu; herkes yaşlıydı orada, söylenen yirmi sözcüğün on sekizi birilerini kötülemeydi; şimdi hoşlanmadığı tek iş, düşese her gün mektup yazmaktı; kendini düşüncelerine biraz kaptırdı mı, iyi olmuyordu bu mektuplar; onları temize çekmeye sabrı da yoktu; bir an bu kaygısızlık yüzünden işiteceği nazik azarları düşünüyor, sonra kafasından çabucak kovuyordu bütün bu sevimsiz düşünceleri; bu azarların korkusu, ona karşı çok nazik olan düşesin anısıyla, Madame Anselme'in ve şatodaki öteki can sıkıcı şeylerin anısının birbirine karışmasına yol açıyordu. Kısacası, şatodan çıktığının onuncu günü, Lamiel'in yüreğinde bütün anı olarak üç şeye karşı derin bir tiksintiden başka bir şey kalmamıştı; onca cn iğrenç sıklığının işaretleriydi bu üç nesne: Yüksek sosyete, engin varlık ve dinsel öğütler...

Hepsinin üstünde hem gülünç, hem de iğrenç bulduğu bir şey varsa, o da davranışlarda gördüğü yapmacıklı kasılmayla herhangi bir konudan, hatta en eğlenceli olanlardan bile söz ederken soğuk ve ölçülü bir küçükgörme edası takınmaktı. Bu duyguların öyle olduğunu kendi kendisine bir tür acınmayla açığa vurduktan sonra, Lamiel düşese karşı itirazsız borçlu olduğu minneti terazinin bir kesesine, onun hanımefendi tavırlarının kendisinde uyandırdığı tiksintiyi de öbür kefeye koyunca, birbirine tam denk olduklarını gördü ve düşesi çabucak unuttu; mektup yazma zorunluğu olmasaydı, tümüyle de unutturdu onu.

Bu sıkıntılı şatoda geçen günleri aklına getirebilecek her şeye karşı tiksintisi öyle büyüktü ki, on altı yaşındaki bir kızın yüreğinde doğması pek doğal olan o övünme duygusunu bile sifira indiriyordu.

Düşesin yola çıktığı gün, doktor, ona:

- Gidin odanızda, koruyucunuzun buradan ayrılmasına ağlayın; yarın sabahtan önce de görünmeyin ortalıkta, demek fırsatını bulmuştu.

Ertesi gün, Madame Hautemare'ı kucaklamak için aşağı indiğinde, teyzesi onu baştan ayağa köylü kılığında görünce şaştı kaldı; Bayeux köylü kadınlarının güzel yüzlerini çirkinleştiren o biçimsiz pamuk takke bile vardı başında.

Bu alçakgönüllülük gösterisi, bütün kasaba halkını kazandırdı ona. Önceleri çok güzel şapkaların süslediği bu başta, şimdi böylesine çirkin bir pamuk takkenin bulunması kıskançlıkları yatıştırıyordu. Tahta ayakkabı ve süsüz bir köylü etekliğiyle kasabaya çıkınca, herkes gülüm-

sedi ona. Alanın ucundan geri dönmediğini gören eniştesi ardından koştu:

- Nereye gidiyorsun? diye sordu telaşla.

Lamiel gülümseyerek:

- Başımı alıp gideceğim, hapiste gibi yaşadım o şatoda, karşılığını verdi.

Gerçekten de kırlara doğru yollandı.

- Beni bekle bir saatçik, dersim biter bilmez, ben de gelirim seninle.

Lamiel:

- Aman canım, (ona şatoda söylenmesi özellikle yasak edilen bayağı sözcüklerden biriydi bu); aman canım, hırsızlara karşı korumasını bilirim ben kendimi! dedi ve artık eniştesinin karşı çıkmasına fırsat vermemek için tahta ayakkabılarıyla koşmaya başladı. Bana mısın demedi ona iki kilometre; yolda karşılaştığı eski ahbablarıyla da durdu konuştu ve ancak karanlık basınca döndü eve. Öğretmen onun yaşındaki kızların gece vakti dolaşmalandaki uygunsuzluğu öne sürerek adamakıllı azarlamaya başlamıştı onu; ama sayın eşi sözü ağzına tıkayıverdi; çünkü şatodan getirilen paketlerdeki ipekli giysilerin, çamaşırların onda uyandırdığı şaşkınlığı, beğeniye ve kıskançlığı dışarı vurma zorunluğu içindeydi.

Üzüntülü bir beğeniyle:

- Bunların hepsinin senin olduğuna inanamayacağı geliyor insanın, dedi.

Madame Hautemare, her parça konusunda Lamiel'e pek uzun gelen açıklamalardan sonra, ses perdesinin yalanladığı kendine güvenir bir tavır takınmaya çabalayarak şunları ekledi:

- Çocukluğunda az emeğim geçmedi sana; yalnızca bayram günleri ve pazarları, giysilerinden en kötüsünü giymeme ses çıkarmayacağını ummak hakkım gibi geliyor bana.

Lamiel, şaşkınlıktan dona kaldı; şatoda böyle konuşulmazdı.

Madame Anselme'in de, düşesin hizmetindeki öteki kadınların da bayağı duyguları olmuyor değildi; ama onlar, bunları bambaşka biçimde dile getirmesini bilirlerdi. Bu giysiler karşısında Madame Anselme, Lamiel'in kollarına atılır, onu öpücüğe ve övgüye boğar, sonra gülerек onlardan birini ara sıra giymesini ister, hangisi olduğunu da rengiyle kendisi gösterirdi. Teyzesinin giysi isteyiş tavrıysa beyninden vurulmuşa döndürdü kızı; acı acı düşünceler sürüyle kafasına üşüştü; demek seveceği kimsesi yoktu dünyada. Hiç değilse yürek yönünden kusursuz sandığı insanlar da ötekiler gibi bayağıydı! "Demek dünyada sevecek kimsem yok benim!"

Bu acı düşüncelere kendisini kaptırmış, kımıldamadan ayakta duruyordu, kaşları çatıktı. Teyzesi, onun bu görünümünden, sevgili yeğenin paketteki giysilerden birini ara sıra giymesine izin verme konusunda karar veremediği anlamını çıkardı; kızı yüreklendirmek amacıyla şatoya alınmasından önce ona yaptığı hizmetleri bir bir saymaya başladı:

- Hem sonra, sen bizim gerçek yeğenimiz de değilsin; kocamla ben Öksüzler Yurdu'ndan seçtik aldık seni, diye ekledi.

Yüreği parçalanıyordu Lamiel'in; sert sert:

- İyî öyleyse, en güzellerinden dördünü veriyorum size, diye haykırdı.

Teyzesi:

- Seçmeyi de bana mı bırakıyorsun? diye sorunca, Lamiel gözden kaçmayan bir umutsuzluk ve sabırsızlıkla:

- Aman canım! Elbette, diye bağırdı.

Pek üzdü onu, şatoda unuttuğu bu aşâğılık konuşma. Enişte ve teyzesinin az akıllı kişiler olduklarını içinden kabul etmekle birlikte, seveceği bir aile olarak düşünmüştü onları. Sevecen duygulara olan gereksinmesi içinde, teyzesinin akıldan yana eksik oluşunu hoş görmüştü; korkunç bir yıkıntı duydu içinde ve birden hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Bunu gören eniştesi dört giysi vermekle gösterdiği eşsiz özveriden ötürü onu avutmaya çabaladı. Teyzesinin ondan şükran beklemekteki haklarını sayıyordu bir bir. Hiç değilse eniştesini sevme gücünü yitirmek istemeyen Lamiel, içgüdüsüne uyarak hemen uzaklaştı yanlarından, mezarlığa, dolaşmaya gitti, İçinden, "Doktor burada olsaydı, duyduğum acı ve bunun temeli olan çılgınca umutlarla alay ederdi; avutamazdı beni, ama ileride buna benzer yanlışlıklar yapmamı önleyecek doğru şeyler söylerdi bana," dedi.

Eniştesinin aşâğılık kulübesinde güzel ve rahat ne varsa hepsi silindi gözünden. Kulenin ikmci katındaki odada kalmasına da izin vermediler; sanki, orada yalnız olacağı için kasabanın kötü dillileri geceleyin kapısını bir hovarda açabileceğini ileri sürerlermiş. Bu düşünce büsbütün iğrendirdi Lamiel'i. Yemek odasından bir paravanayla ayrılmış küçük yatağında, sanki hapsedilmiş gibi bulunan Lamiel, evde konuşulan her şeyi duymamazlık edemiyordu

orada. Derin iğrenme duygusu ondan sonraki .günlerde artıkça arttı. Gördüklerinin verdiği üzüntü bir yana, kendi kendisine karşı da öfkeleniyordu Lamiel. İçinden, "Ara sıra papaz Clement'ı ve yaman bir adam olan Sansfin'i afallatıyorum diye kendimi yetiştirmiş sanıyordum; oysa, birkaç güzel söz söylemekten ileri gitmeyen bir başarı bu. Gerçekte, çok bilgisiz küçük bir kızdan başka birşey değilim ben," diyordu. "Sekiz gün oluyor ki derin bir şaşkınlıktan kurtaramıyorum kendimi; eniştemin kulübesinde rahatça dolanma olanağını bulacağımdan hiç kuşku duymuyor, onun için tam anlamıyla mutlu olacağım diyordum. Yokluğu bana şatoda çok acı gelen bu özgürlüğü buldum; ama, olabileceği dünyada aklıma gelmeyecek birşey var ki, mutluluk nedir tattırmıyor bana!" İki gün sonra Lamiel, hiç kurtulamadığı bu iç kapayıcı duygulara bakarak, "Demek umuda pek bel bağlamamak gerek," dedi; bu gerçek neredeyse umutsuzluğa sürükleyecekti onu. Yaşamda her şeyi toz pembe görürken, birden en acı bir kırıklıkla karşılaşılıyordu zevk hülyaları. Yüreği katıydı, ama aklı seçkin bir yaratıktı. Eğlenceli bir konuşma, daha sevginin kendisini göstermediği bir ruh için, en başta gelen bir zorunluktaki Böyleyken, düşesin uzun ve pek anlaşılır biçimde anlattığı yüksek sosyete fıkraları yerine sevimli papaz Clement'm açıklamalarında pırıldayan hoş buluşlar yerine, kendini birdenbire, sabahtan akşama dek Normandiya hileciliğinin en güçlü, yani en bayağı bir deyişle dile getirilen en aşağılık düşüncelerini dinlemek zorunda bırakılmış buluyordu.

Yeni bir üzüntü konusu çıktı karşısına; Papaz Clement'ı görmeye, onun evine gitti; onu, bahçesinde dua ki-

tabını okurken gördü, ama, biraz sonra gelen şişman bir hizmetçi papazın onu kabul edemeyeceğini bildirdi ve bu şişman hizmetçi en alaylı bir sesle:

- Haydi, haydi yavrum, gidin kilisede dua edin ve bilin ki böyle gelip konuşulmaz papaz efendiyle, diye ekledi.

Lamiel'in duyarlılığına pek dokundu bu; gözyaşları içinde döndü eniştesinin evine. Ertesi sabah, bundan böyle en kötü karşılanmaya bile aldırış etmemeye karar vermiş bulunuyordu; bu olaydan önce Madame Anselme'yi yalnızca gidip görme düşüncesi bile onu tir tir titretiyordu; onun kendisini en acımasız bir alayla karşılayacağını kestiriyordu; ama şimdi, dostu sandığı Papaz Clement da ona yüz vermedikten sonra, geri kalanın ne önemi olurdu! Normandiya'da doğmuş olmakla birlikte, ruhunu sarsan duyguların yüzünde okunmasını önleme konusunda Lamiel hiç becerikli değildi. Gerçekte de görgü edinme zamanını bulamamıştı o; duygulu yüreği ve kafası, ömründe **Tas-**layacağı mutluluk fırsatlarını gözlerinin önüne getirirdi; bu olaysa, madalyonun tersiydi. Doğuştan aldığı akıl tohumlarını, düşes ve Papaz Clement'ın konuşmaları, Doktor Sansfin'in katı felsefesi, parlak bir biçimde geliştirmişti, ama uzun akşamları böyle harcarken eşitlerle düşüp kalkmada edinilen duygulardan, uğranılan küçük küçük utançlardan yana eline hiç fırlat geçmiyordu. On altı yaşındaydı, kasabanın en gözü açılmadık kızı bile delikanlılar ve sevgi konusunda kat kat çok şey biliyorlardı ondan. Şairlerin çabalarına karşın, köylerde incelikten yoksundur bu şeyler; her şey en açık bir görgüye dayanır buralarda.

Lamiel, Madame Anselme'in ta odasına dek gitti, a-

ma gözlerinde öylesine umutsuz bir bakış vardı ki yaşlı kadın bunu görünce korktu. Lamiel, Papaz Clemens'in ona sık sık ince sözler söylediği salonu aşmış gelmişti, şimdiyse kapısını yüzüne çarpıyordu onun. Yaşlı hizmetçi ilk karşılaşmada Lamiel'e terbiye çerçevesini aşmadan söylemeyi aklına koyduğu birtakım yakışsız sözler hazırlamıştı. Düşesin kendisine vereceğini umduğu o ipekli yedi giysiyi hoş göremiyordu küçük kıza.

. Bununla birlikte, Lamiel'i görünce aklına her şeyden önce yaşlı ve sağır bir uşağın belki bulunabileceği bir salondan iki üç metre yukarıda oldukları düşüncesi geldi. Bunu düşünerek, ona öylesine ikiyüzlü bir incelik gösterdi ki, kızın kanına dokundu bu; sert sert:

- Hanımefendi kitap okuyucu olarak kendimi yetiştirmeyi sürdürmemi buyurdu; ben de kitap almaya geldim, dedi.

- Ne isterseniz alın, küçük hanım; şatoda her şey sizin, bilmiyor muyuz bunu sanki!

Bu izinden yararlanarak, Lamiel yirmiden çok kitap aldı, kitaplardan çıktı; sonra telaşla geri geldi, kıskanç bakışlarla onu izleyen Madame Anselme'e: ,.

- Bir şey unuttum, dedi.

Lamiel, önce Madame Genlis'in romanlarını, İncil'i, *Erasteyada Gençliğin Dostu'nu*, Sethos ve Anquetil'in öykülerini, düşesin izin verdiği öteki kitaplardan birkaçını almıştı. İçinden, "Aptallık ediyor, bana dış bileyen bu yaşlı kadının yalancı iltifatlarının bende uyandırdığı tiksintiyle uğraşıyorum; doktorun kuralı ne güne duruyor? 'Durumu her zaman incelemeli ve o anm yarattığı duyguyu alt etmeli,' der o. Hanımefendinin okumamı kesinlikle yasak et-

tiği kitapların hepsini alabilirim," dedi. Voltaire'in romanlarını, Grimm'in mektuplarını, *Gil Blas'ı* ve daha bir sürü kitabı aldı.

Seçilen kitapların bir listesini yapacağını söylemişti Madame Anselme; ama, suçu açığa vuran bu listeden kaçınmak için, Lamiel akıllılık edip ciltlenmemiş ve okunmak üzere bir yana ayrılmış kitaplara yöneldi. Madame Anselme götürülen kitapların ciltsiz olduğunu görünce, yalnızca saymakla yetindi. Bu yükü evin yolunu tutan Lamiel'in içi derin bir üzüncüle burkuluyordu; kendi kendisine sorduğu bir soruya karşılık veremiyor, bu da onu çileden çıkırıyordu: "Nasıl olur da hem eniştemin evinde karşılaştığım iyi niyet dolu kabalığa, hem de, Doktor Sansfin'in dediği gibi, beni bir kaşık suda boğmaya can atan şu Madame Anselme'in yalancı inceliğine içerliyorum; demek doktora göre elli yaşındaki kadınlar nasıl olurlarsa, ben de on altı yaşında öyle oldum! Her şeye sinirleniyorum, insanogluna karşı ateş püskürüyorum."

Lamiel'in şatodan aldığı *Gil Blas'da* resimler vardı; ona ötekileri bir yana bırakarak önce bu kitabı açma hevesini, bu resimler verdi. Kitapları kuleye amcasına göstermeden sokmayı becermişti, çünkü kitapların çokluğu karşısında onun öfkeleneyeğinden emindi; her ne denli öğretilen de, sık sık, 'Fransa'yı kitaplar yaktı!' derdi. Kasabasının papazı, korkunç du Saillard'ın buluşlarından biriydi bu. Kitapları kulenin alt katında bir yere saklarken, Lamiel, *Gil Blas'tan* birkaç sayfa okumuştı; bundan öylesine zevk almıştı ki teyzesiyle eniştesinin derin uykuya daldıklarını görünce, saat on bir sularında, arka pencereden dışarı çıkmayı göze aldı. Kulenin anahtarı ondaydı; kuleye girip saba-

hin dördüne dek okudu. Yatmak için eve dönerken, mutluluğu sonsuzdu; kendi kendisine kızmıyordu artık. Bir kez kafası *Gil Blas'm* anlattığı serüvenlerle dolu olduğundan, yersiz bulduğu duygularını düşünmez olmuştu; sonra, daha iyisi, *Gil Blas'tan* hem kendisinin, hem de başkalarının davranışlarını hoşgörme duygusunu kazanmıştı; güzel giysiler karşısında teyzesinin duyduklarını çok da aşağılık bulmuyordu artık.

Bir hafta boyunca kitap elinden düşmedi Lamiel'in, gündüzleri ormanda, geceleri de kulede okuyordu; düşsin kasabadan ayrıldığı günlerde, birkaç parası vardı cebinde, onunla gazyağı satın aldı. Daha o gün, ona gazyağı satan kadın, dükkanının önünden geçen Hautemare'ı çağırıp onu oturacak yer bulamadı; öğretmen birşey anlamıyordu bu beklenmedik karşılanmadan, ama, önlemleri bir adam olarak şaşırması görünmek istemedi. İçinden, satıcı kadına hiçbir soru sormamak, ama ağzından kaçıracağı sözlerle kesilmek kararını vermişti. Tam oradan ayrılacağı sırada, satıcı kadın uğurlama sözleri arasına şu şaşırtıcı sözü de kattı:

- Sonra, komşucuğum, size çok çok teşekkürler, bana yolladığınız müşteri için.

Hautemare kadına yaklaştı, neden söz ettiğini hiç kestiremediği halde, Normandiyalı kurnazlığını elden bırakmadan:

- Hiç olmazsa siz de ölçüye hile karıştırmıyorsunuzdur, umarım, dedi.

- Ölçüye hile karıştırmak mı? Kabı, bir buçuk kilodan on beş gram daha çok alıyordu bir kez; düne dek altmış santimden [en küçük para birimi] çoğuna sattığım bi-

rinci kaliteyi, altmış santime bıraktım; üstelik, o bol bol on beş gramı aşan miktar için de küçükhanım Lamiel'den para almadım.

Hautemare kararlı bir sesle:

- Böyle de olsa, gösteririm ben ona, diye karşılık verdi. Bir buçuk kilo gazyağı ha! Nesine gerekmiş bu kadarı? Açıkça söyleyip söylemediğimi pek anımsamıyorum, ama, ona git al derken anlaması gerekirdi ki yedi yüz gram ya da en çok bir kilo al demek istemişimdir.

- Bırakın canım, azarlamayın kızı. Gazyağı işinde kaba sıvanan miktarı da hesaba katmak gerekir.

Böylece, öğretmene on beş dakika boyunca bir sürü şey söyledi. Hautemare düşünceli döndü eve. içinden, "Bu karımın işi mi, yoksa küçüğün bir marifeti mi?" diyordu. Satıcı kadın gazyağının parasını Lamiel'in bir beş franklık bozdurarak verdiğini söylemişti ona. içinden, "Bu da ayrı bir aptallık; evde o denli çok bozuk para var ki!" dedi.

Hautemare, bütün gece, sözlerini tarta tarta konuştu; bir yandan karısını ve yeğenini kuşkulandırmak istemiyor, öte yandan da sezmeye çabalıyordu; hiçbir şey sezemedi. Ertesi günü, satıcı kadına gitti yeniden, yalnız dükkânın önünden geçerken sanki çok uzaktan geliyormuş havasını vermeye çalıştı. Yeni hiçbir şey öğrenemedi, ama aklını kullanıp bir kağıda sarılı iki buçuk frangın harcanma biçimi üzerine karısıyla bir tartışma açarak, onun günlerdir baharat ve kokulu otlardan başka şey satın almamış olduğu kanısına vardı; alınanları da gözüyle gördü. O zaman kendi kendine:

- Olay apaçık, gazyağımı yeğenim almış, dedi ve akşamın nemliliğine, oldukça da soğukluğuna bakmayarak

çok erkenden yattı; karısının uyuduğunu duyunca, bir bardak elma şarabı içti. Birkaç dakika önce Lamiel'e geçit veren aynı pencereden avluya çıktı.

Boş yere dolaştı durdu evin çevresinde, dikkati çekecek hiçbir şey görmedi.

Saf Hautemare bu yorgunluğa üç gece katlandı, ama yine de bir sonuç elde edemedi. Dördüncü gece aklına Lamiel'den elma kilerinin anahtarının nerede olduğunu sormak geldi; ama salonun üzerinde ve kirişin altındaki yerinde öldürücü bir sessizlik vardı. Yatak bozulmamış, Lamiel yatağına yatmamıştı.

IX

Bundan sonraki aylar, eniştesinin evinde kaldıkça can sıkıntısından patlıyordu Lamiel; bu yüzden kırlarda geçiriyordu günlerini. Sevgi üzerine düşlemler kurmaya yeniden başlamıştı; ama bu düşüncelerde duygu yoktu, merak vardı yalnızca.

Teyzesinin onu, erkeklerin kandırmalarına karşı önlemleri olmaya hazırlarken kullandığı dil, bayağılığı yüzünden, bir başarı elde ediyordu: uyandırdığı tiksinti, sevgiyi de berbat ediyordu. O günlerde en ufak bir serüven, uçuruma sürükleyebilirdi genç kızı.

Bir gün teyzesi:

- Pazarları kiliseye giydiğim giysilerin senin olduğunu bilmeyen yok; delikanlılar da evlendiğin gün düşes hanımefendinin sana iyi birşey armağan edeceğini kestiriyorlardır belki: yanlış da değil bu hani. Bunu düşünerek, yal-

nız bulur bulmaz *kolları arasına almaya* can atacaktırdır seni, dedi.

Son sözcükler Lamiel'in merakını kamçıldı. Bir akşam üstü gezintiden dönerken, yakınlardaki bir düğünde çok şarap içmiş bir delikanlı, aralarındaki az bir tanışıklıktan yararlanarak Lamiel'e yanaştı ve onu *kolları arasına almak* ister gibi bir davranışta bulundu. Delikanlının kendisini öpmesine ses çıkarmadı Lamiel; ama kafasından tatlı tatlı düşünceler geçmeye başladığını görünce de birden şiddetle itti onu; gencin sırnaşmalarını artırması üzerine de yumruğunu göstererek koşmaya başladı. Sarhoş gidemedi peşinden.

Lamiel kendi kendisine, "Şaştım doğrusu! Bütün zevki buncacık mı? Evet, cildi yumuşak, enişteminki gibi sert değil; o öperken yüzün yırtılır," dedi.

Ama ertesi gün, merak onu bir delikanlı tarafından öpülmekteki zevkin azlığı üzerinde yeniden düşündürmeye başladı: "Bu işte benim duyduğumdan daha çok birşeyler olmalı; yoksa papazlar dillerine dolamazlardı bu günahları."

Öğretmen Hautemare'ın, derslerini belletmekle görevli Jean Berville adında, yirmi yaşında, çok ahmak ve çok sarışın bir yardımcı vardı. Uzun vücudunun tepesindeki yuvarlak küçük suratıyla çocuklar bile alay ederlerdi. Bu Jean Barville titrerdi Lamiel'in karşısında. Bir bayram günü; yemekten sonra Lamiel ona:

- Ötekiler dans etmeye gidiyorlar, sen yalnız çık, git kasabadan bir kilometre kadar uzaktaki yol kavşağında, büyük haçın yanında bekle beni. On beş dakika sonra ben de geleceğim oraya, dedi.

Jean Berville yürümeye başladı, ne olduğunu bilmeden büyük haçın dibine oturdu.

Lamiel geldi; ona:

- Beni *gezinmeye ormana götür*, dedi.

Papaz, kızlara *ormanda gezinmeyi* özellikle yasak ederdi. Ormanda, bir tür çitin gerisinde, ağaçların her gözden sakladığı kuytu bir yere varınca Lamiel, Jean'a:

- Öp beni, kollarının arasında sık beni, dedi.

Jean öptü ve kıpkırmızı kesildi. Lamiel de ne diyeceğini bilemiyordu ona. Bir çeyrek kadar olduğu yerde düşünceli düşünceli durdu, sonra Jean'a:

- Haydi gidelim buradan; sen bir kilometre uzaktaki Charnay'e kadar uzan; ama seni ormana götürdüğümü söyleme kimseye, dedi.

Kulaklarına dek kızarmış olan Jean isteneni yaptı, ama ertesi gün okulda çok sık bakmaya başladı kıza. Bir hafta sonra ayın ilk pazartesisiydi. Lamiel o günlerde günah çıkartmaya giderdi hep. Kutsal papaza ormandaki gezintisini anlattı; merak içini kemirdiğinden ondan herhangi bir şeyi saklamayı aklından bile geçirmedi.

Namuslu papaz kıyameti kopardı, ama bilmediklerine hiçbir şey ya da hemen hemen hiçbir şey eklemedi. Üç gün sonra Hautemare, Jean Berville'i işinden çıkardı, yeğenini de gözlemeye başladı. Hautemare'ın ağzından kaçırıldığı ve Lamiel'in yakaladığı bir söz, Jean'm gözden düşmesinde kendisinin çok payı olduğu konusunda kuşkulandırdı kıızı. Bir hafta boyunca ahmak oğlanı aradı, sonunda onu bir komşunun arabalarını sürerken buldu; yanına koşarak iki Napoleon altını verdi. Şaşırın Jean uzaklara baktı, büyük yolda kimsecikler olmadığını görünce Lamiel'i

öptü ve sakalıya da yüzünü yırttı. Lamiel onu hızla itti a-raa sevgi konusunda bilinmesi gerekeni öğrenmeyi de koydu kafasına.

- Yarın, saat altı sularında ormana, geçen pazar gittiğimiz yere gel, ben de orada olacağım.

Başını kaşımaya başladı Jean; ahmakça gülmelerden ve bir sürü *'bana karşı çok iyisinizlerden* sonra:

- Şu var ki yarına işim bitmez. Bana günde altı franktan çoğunu kazandıran bir pazarlık yaptım; Mery'nin arabasını saat sekizden önce getiremem yarın, dedi.

- Ne zaman boş kalırsın?

- Saliya. Ama durun bakayım, belki yine yapacak bir işim olur, patron parayı ancak iş tamamlanınca verecek. Küçük işlerimi bozmamak için en iyisi, çarşamba.

- İyi ya. Sana on frank veririm, çarşamba günü saat altıda ormana gel; sakın gelmemezlik etme ha!

- İşin içinde on frank olunca, isterseniz yarın tam altıda da orada olurum.

Hayvan herifin pintiliğinden usanan Lamiel:

- Peki peki, yarın akşam olsun, dedi.

Ertesi günü ormanda Jean'ı buldu; Jean yabanlık giysisini giymişti. Ona:

- Öp beni, dedi.

Öptü. Verdiği buyruğa uyarak delikanlının sakalını traş ettirmiş olduğu gözünden kaçmadı Lamiel'in. Bunu ona söyleyince, Jean hemen:

- Böyle gerekir, siz metressiniz, (*) iyi para veriyorsunuz, sonra çok da güzelsiniz, dedi.

(*) "Metres" sözcüğünün Fransızcada iki anlamı vardır: a) Hanım, sahip; b) nikahsız sevgili. Bundan yararlanan yazar, sözcük oyunu yapıyor.

- Doğru, ben de metresin olmak istiyorum senin.

Jean ivedilikle:

- Öyle mi, o zaman iş değişir, dedi ve Normandiyalı oğlan, hiç heyecan duymaksızın, herhangi bir duygudan da uzak olarak, Lamiel'i metresi ediverdi.

İş bitince Lamiel:

- Hepsi bu mu? diye sordu.

- Evet., dedi Jean.

- Çok metresin oldu mu senin?

- Üç tane.

- Doğru söyle, daha başka bir şey yapılmaz mı bu işte? :

- Benim bildiğim yok. Bir daha gelmemi istiyor musunuz?

- Bir ay sonra söylerim sana. Yalnız, gevezelik yok ha! Kimsenin önünde adımları anma.

Jean:

- Aptal mıyım ben? diye bağırdı. İlk kez gözleri parlıyordu.

Şaşkınlık içinde olan Lamiel, kendi kendisine:

- Aşk dedikleri yalnızca bu mu? diyordu. Yasak etmeye değse bari! Ama ben de bu zavallı Jean'ı kandırıyorum; yeniden buraya gelebilmek için belki iyi bir işi teper. Onu geri çağırarak beş frank daha verdi. Nasıl teşekkür edeceğini bilemedi delikanlı.

Lamiel oturdu, gidişine baktı arkasından; kanı sildi, acıya da pek aldırmış etmedi.

Sonra bir yandan kahkahayı basarken, içinden:

- Şaşılacak şey, şu herkesin dilinden düşürmediği aşk yalnızca bu ha! diyordu.

Düşünceli ve alay eder bir tavırla geri dönerken, büyük yolda, karşıdan gelen çok şık giyinmiş yakışıklı bir delikanlı ilişti gözüne. Miyop gibi görünen bu genç, Lamiel'i dürbünüyle daha rahat seyredebilmek için sanki atını durdurmuştu. Otuz adım kadar bir uzaklık kalınca, sevindiğini belirten bir davranış yaptı; uşağını çağırdı, atını ona verdi, uşak da dört nala uzaklaştı.

Fedor de Miossens'dan başkası olmayan bu delikanlı, saçlarını düzeltti, kendine güvenen bir tavırla Lamiel'e doğru ilerledi.

Lamiel içinden "Beni kestiriyor gözüne, besbelli," dedi; yanına değin gelince de: "Utangaçlığına utangaç, ama gırginmiş gibi görünmek istiyor," diye ekledi.

Açıkça gözüne çarpan bu durum, kahramanımızın içine epeyce güven getirdi; onun salına salma ve aptalca gururunu ortaya koyan bir yürüyüşle geldiğini görünce, içinden: "Yol da pek ıssız," dedi.

Gözde uşağı Duval, genç dükün şatoya ayak bastığının ertesi günü, geleceği haber alındıktan sonra, on altı yaşlarında kadar, İngilizce bilen, annesinin göz bebeği, her yönden bir içim su vb., olan genç bir dilberi evden uzaklaştırmak zorunda kaldıklarını yetiştirmişti ona. Genç dük:

- Ne çıkar bundan! demişti.

Duval, efendisine yol gösteren bir adamın kendisine güvenilir haliyle:

- Ne demek, kısaca ne çıkar? Dük hazretlerinden çalınan bir maldır bu düpedüz; dük hazretlerinin bu kıza el atması boynunun borcudur. Şöyle birkaç para verilir ona, kasabada bir oda tutulur, akşamları da puro tütürmek üzere gidilir oraya, demişti.

Dük esneyerek:

- Sıkıntı bakımından orası da aratmazdı annemin evini, karşılığını vermişti.

Çizdiği bu mutluluk tablosunun az etki yaptığını gören Duval:

- Dostlarınızdan biri şatoya görmeye gelince sizi, ona gösterebilecek bir şeyiniz olur akşam, diye eklemişti.

Bu sözler etkisini gösterdi ve Duval'in sabah akşam Lamieci'leri sürmekten geri kalmayan çenesi, dile düşmek korkusuyla gülünç bir şey yapmaktan tir tir titreyen genç dükü yola getirdi. Dahası da vardı, insan sıkıntıdan patlıyordu de Miossens şatosunda; Papaz Clement, Paris'ten gelen, onun oda hizmetçilerinden birinin yeğeni olduğunu da bilen genç bir budala önünde, tehlikeli düşünceler söylemeyecek denli akıllıydı.

Onun için Fedor, içinden istemese de, acımasız Duval'inin kışkırtmalarına boyun eğdi. Üç dört yıldır geometri ve kimyayla çok kafa patlatmıştı; sonra soylu bir adamın halktan bir kıza, İngilizce biliyor bile olsa, nasıl kolayca ve rahatlıkla sokulması gerektiği konusunda on altı yaşındaki düşünceleri kafasındaydı hâlâ. Gerçekte işte bu düşünceler engel oluşturuyor, o da bunları açıklayamıyordu Duval'e. Bu adamın eşsiz yüzsüzlüğü onu irkiltiyordu içinden; gülünç düşme korkusu kolunu kanadını kırıyordu. (ienç dükün ruhunda yücelik vardı; uşağının böyle davranmasına yol açan tek etkinin Lamieci'c sunulacak küçük dairenin döşenmesinde kazanacağı beş altı altın olduğunu görmekten çok uzaktı o. Fedor ne denli utangaçsa, Duval'in pohpohlamalarından da o denli haz duyardı. Duval ona bir

şey yaptırmayı, ancak pohpohlamayı doruğuna çıkararak sağlardı.

Nitekim Lamiel'le konuşmaya peki dedirttiği gün de, dehşetli pohpohladı onu. Fedor genç kızı görünce, hemen atladı atından, salına salına yaklaştı ona:

- Buyurun, Mademoiselle, çok hoş etkisi olan çelik beneklerle süslü tahta bir kutu. Annemin şatosundan ayrılırken unutmmuşsunuz. Çok sever annem sizi, ilk karşılaşmamızda bunu size vermeme tembih etti. Bir aydan beridir arıyorum sizi, biliyor musunuz? Sizi hiç görmedimse de, seçkin duruşunuzdan hemen tanıdım sizi vb...

Vodvillerdeki genç sevgililer gibi kesik kesik jestler yapan bu şık delikanlıya hiç kıpırdamadan ve özyapısının verdiği gururla yukardan bakarken, Lamiel'in gözleri zekâ ve kavrayışla pırıl pırıl parlıyordu, içinden:

- Söyledikleri aslında pek hoş şeyler değil, diye düşünüyordu; biraz önce yanından ayrıldığı Jean Barville budalasından da kalır yeri yok. Bu nerede, Papaz Clement nerede! Kutumu o getirseydi, kimbilir ne sevimli davranırdı!

Sonunda, genç kıza çok uzun görünen bir çeyrek saat sonunda, düğ doğâl ve güzel söylenmiş gönül çelici bir söz buldu. Lamiel gülümsedi, Fedor da sevimlileşti hemen; ona da genç kıza da artık pek uzun gelmez oldu zaman. Tatlı tatlı zevkine vardığı bu küçük başarıdan yüreklenen düğ, sevimli bir insan kesildi; çünkü çok kafalı bir çocuktu; doğâ yalnızca istenç gücü vermesini unutmuştu ona. Bu zavallı genci, bir salonda kibar bir erkek gibi konuşmak gerekince, *on altı* yaşında yapılan beceriksizlikler konusunda öylesine çok ve sık öğütlerle bunaltmışlardı ki, yapıla-

cak en ufak bir davranışta, söylenecek en ufak bir sözde birbirine karşıt ve ille de uyulması gereken üç dört kural gelince aklına, afallar kalırdı. Sanatçılarımızı pek tatsız tuzsuz durumlara sokan da aynı afallamadır. Lamiel'in gönlüne girmeye çabalarken bulduğu hoş söz ona gerginlik verince, kuralları unuttu, sevimli bir insan kesildi. Bundan daha hoş olmak kolay da değildi hani!

Lamiel içinden: "Jean'ı kovmam, aşkın nasıl bir şey olduğunu bu yaratıktan öğrenmem daha iyi olacaktı, ama o da bilmiyordur belki," dedi.

Biraz sonra, kendini rahatlamış duyumsayan dük çekingeniği iyice elden bırakınca ya da öyle görününce, Lamiel hemen o an:

- Hoşça kalın, Monsieur, peşimden de gelmeyin, yavaş ediyorum, dedi ona.

Taş kesilmiş gibi yolun üstünde kalakaldı Fedor. Bu hiç beklenmedik davranışla Lamiel'in düşlemi dükün yüreğine çıkmaz biçimde kazılmış oldu.

Bereket versin, şatoya dönünce bunu Duval'e açmaktan çekinmedi. Uşak:

- Bir hafta bu nazlı bebekle selamı sabahı kesmek gerek, dedi. Ama bu sözleriyle dükün hoşuna gitmeyeceğini kestirerek:

- Hiç değilse davranışları bayağı olan biri, böyle yapardı, diye ekledi. Ama sizin gibi soylu doğmuşlar, dük hazretleri, keyiflerini düşünürler her şeyden önce. Fransa'nın en soylu sanlarından ve en büyük servetlerinden birinin varisi bağlı kalmaz kurallara.

Genç dük böylesine gösterişli konuşan bu adamı sabahın birine dek yanında alıkoydu.

Ertesi gün yağmur yağdı, Fédor da umutsuzluk içinde kıvrandı durdu; zamanını Lamiel'i düşlemekle geçirdi; belki ona raslanm diyerek köy yollarına düşemezdi. Bir arabaya bindi, Hautemare'lann kapısının önünden geçti iki kez. İkinci gün gezinti saatini bir sevgilinin bütün sabırsızlığıyla bekledi. Gerçekte de, Duval'in yarattığı bu aşk, sıkıntısının bir parçasından kurtarmıştı onu şimdiden. Genç kıza sokulmak için Duval ona dört beş yöntem öğretmişti. Fédor, ilk karşılaştıkları yol üzerinde onu ilerde fark eder etmez, bütün öğrendiklerini unutuverdi. Atını dört nala kaldı ve yüz adım kala atını geri gönderdi; titreye türeye yanaştı; öylesine heyecanlıydı ki, aklından geçenleri olduğu gibi söyledi.

- Önceki gün yanınızdan uzaklaştırdınız beni Mademoiselle, perişan ettiniz. Bugün de başıma aynı şeyin gelmemesi için ne yapmalı acaba?

- Düşesin hizmetçilerinden biriymişim gibi konuşmayın benimle; doğru, ona yakın bir şeydim, ama değilim artık.

- Siz kitap okuyordunuz, oda hizmetçisi değildiniz ki. Sonra annem sizi dost edinmişti. Ben de dostunuz olmak istiyorum, ama bir koşulla: Düşes rolünü siz oynayacaksınız, gerçekten benim hanımım olacaksınız; sözcüğün en geniş anlamıyla...

Lamiel'in hoşuna gitti bu başlangıç; genç dükün utangaçlığından gururu haz duyuyordu; yalnız, bu hazın kötü yanı, büyük ölçüde bir küçümsemeyle birlikte oluşuydu.

On beş dakika sonra Lamiel:

- Hoşçakalın, Monsieur, dedi. Yarın da görmek iste-

miyorum sizi. Dükün çekilip gitmekte ağır davrandığını görmesi üzerine de, buyuran bir sesle:

- Hemen çekilip gitmezseniz, sekiz gün semtinize uğramam, diye ekledi.

Dük sanki kaçarak uzaklaştı, bu kaçış çok eğlendirdi Lamiel'i; bu biricik oğula, büyük bir sanın mirasçısına herkesin nasıl saygı gösterdiğini şatoda birçok kez duymuştu; buna karşıt bir role bürünmesini, şimdi eğlendirici buluyordu.

Arkadaşlık bir zaman sürdü, yalnız hep aynı kıvamda... Lamiel yalnızca dediği dedik bir hanım değil, aynı zamanda bir dalda durmaz bir kadın gibi davranıyordu. Bununla birlikte, buluşmaları artırdı on beş gün geçince, çünkü yanında kızdıracak yakışıklı bir delikanlı bulamayınca sıkılmaya başladı öğleden sonraları. Genç dük sevgiden çılgına dönmüştü, Lamiel'se zamanını işkence yaratmakla geçiriyordu.

- Yarın karalar giyinin, beni görmeye gelirken.

Fedor:

- Peki giyeyim, ama ne gerek var bu iç kapayıcı giysiye? diye sordu.

- Yeğenlerimden biri öldü de; peynir satardı.

Eklediği bu küçük sözün güzel delikanlı üzerindeki etkisine bayıldı. Dük şatoya üzüntü içinde dönerken, kendi kendisine:

- Bir öğrenilirse bu, rezil oldum gitti, diyordu.

Paris'e dönmek için annesinden izin istedi. Duruma göre orada da kalma kararlılığını gösteremeyecekti; bununla birlikte, isteği kabul edilmedi. Ertesi gün, bu kez ormanın kıyısında, altı tahtadan ayakkabı yapan bir adamın ku-

lübesindeki buluşma yerine giderken, "Gelsinler de 'Jacobin'lik ilerlemiyor desinler bakalım; bir peynircinin yasını tutuyorum işte!" diyordu.

Lamiel verdiği buyruğun tutulmuş olduğunu görünce, ona:

- Öpün beni, dedi.

Sevinçten gözleri yaşardı zavallı delikanlının. Lamiel'se buyruk verme zevkünden başka bir zevk tatmadı. Kendisini öpmesine izin vermesinde bir neden vardı; o gün, teyzesi genç dükle bütün kasabanın diline doladığı buluşmalarından ötürü her zamankinden çok haşlamıştı onu. Lamiel'in buluşma yerlerini her gün değiştirmesi bir işe yaramıyordu. Üç günden beri Fedor'a Paris'teki yaşamını en ince noktalarına kadar anlattırıyor, merakını gideriyor, sonsuz bir zevk alıyordu bu işten; dükü görür görmez onu bir sözcükle uzaklaştırmayı buyuran sakınganlığının sesine kulak asmaması bundandı.

Akşam hızla bastırıyordu. Lamiel'le sevgilisi kasabaya dönmek üzere ayrıldılar ormandan. Dük günlerini Paris'te nasıl geçirdiğini hoş bir yalınlıkla ve zekice buluşlarla anlatıyordu. Lamiel, kendisini gözetlemek amacıyla vuttuğu, görünüşte pek pahalı bir arabadan inen eniştesin: uzaktan görünce, kızdı; sabrını taşıran son damla oldu bu:

- Adına Duval dediğiniz o sadık uşağınız yanınızda mı hep?

Fedor gülererek:

- Elbette, dedi.

- Unuttuğunuz bir şeyi getirtmek üzere Paris'e yollayın onu.

- İyî ama zor duruma düşerim ben, o adam olmazsa ne yapanm?

- Dadısından korkan bir çocuk gibi ağlıyorsunuz. Kaldı ki beni bir daha görmeye ancak Duval, Carville'den gittikten sonra gelirsiniz. Peşimi bırakmayan eniştemi görüyor musunuz, işte şurada? Sizi yanımdan uzaklaştırdığım gibi onu da bir defedebilseydim! Haydi hoşçakalın.

Eniştesi, Lamiel'i uzun uzun ve hiç hoş olmayan bir biçimde azarladı. Eve vardıklarında sahne yeniden başladı. Bu kez sözü teyzesi aldı ve sonu gelmedi azarların. Sıkıntı, Lamiel'in içindeki bütün duygulan kırıp geçiriyordu; Seine ırmağına düşselerdi, iyi insanlar olan enişte ve teyzesini kurtarmak için bir iki demez dalgaların kucağına atılırdı; ama, onlarla birlikte yaşamaktan bezen bu genç kıza mttuğu yol yüzünden ak saçlarının lekeleneyeceğinden söz etmeye dek işi uzattıklarında, ona tek çarpan şey söylediklerinin verdiği sıkıntı oldu.

Yeğenlerinin Fedor'la görüşüğünü biliyorlardı. Yeğenleri bir gün onunla bir eve kapanacaktı... Çabucak, bir inanca dönüşen bu kaniya karşın, yaşlı Hautemare'cık en dokunaklı tümcelere başvurarak ondan ertesi gün yemekten sonra çıkmayacağına söz vermesini istedi. Lamiel gerçekten bilemedi bunu nasıl geri çevireceğini, çünkü inandığı bir şey varsa, o da onurdu; bir kez söz verdi mi, tutmazlık edemezdi. Alışılmış buluşma yerlerinde görünmemesi dükü perişan etti. Bütün bir gece süren duraksamalardan sonra, akıl hocasını metresine feda etmişti dük. Onun gözünde önemli olanı, Duval'in gözden düşüğünü sezmemesiydi; bu yüzden onu tatlı sözlerle okşadı ve dostu vikont D.'in sürdüğü yaşam konusunda kendisine bilgi

toplama işiyle görevlendirdi; zengin bir deri tüccarının kızı olan Mademoiselle Ballard'la evlenmesinin söz konusu olduğunu, oysa ortak bir dostlarının mektubundan öğrendiğine göre vikontun da aynı kızın peşinde koştuğunu, Duval'den saklamaya gerek görmedi.

O hafta göğün bütün yağmurları Normandiya'nın üzerine toplanmıştı sanki; üç gün süresince bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı, Hautemare'lann evinde azarsız geçmeyen bu günlerin yarattığı sıkıntı da, kahramanımızın az duygulu yüreğinde bu iki yaşlı insanın bir gün yalnız kalacaklarını düşünmekten doğan bir azıcık acıyı sildi süpürdü.

Dördüncü gün, yağmur yine yağıyordu, ama azalmıştı biraz. Lamiel de, ne olur ne olmaz diyerek, ayağında kalın tahta ayakkabıları, başında pamuk takkesi, sırtında basın geçeceği kadar deliği olan dört köşe bir muşamba olduğu halde, kunduracıların sık ormanın içindeki kulübesine gitti. Bir saat sonra dükün de tepeden tırnağa ıslanmış durumda oraya geldiğini gördü; yalnız delikanlının kendisinden çok atını gözetmiş olduğu gözünden kaçmadı. Atın, Carville çevresinde dört nala üç dört kilometre yol yaptığı belliydi.

Çok tutkun ve ateşli bir görünümü olmayan dük:

- Eski buluşma yerlerimizin hepsini dolaştım, dedi. Artık dayanacak gücü kalmadı Epervier'nin; bu ülkenin çamurunun ne olduğunu, dünyada bilemezsiniz siz!

- Kim demiş! Benim gibi köylü bir kız bilir bunu.. Epervier'ye bayılıyorum, rezil ediyor sizi diye; şu anda onu gösterişli sözlerle metresim dediğiniz kadından yüz

kez daha çok seviyorsunuz. Beni hiç üzmez bu, ama sizin hesabınıza gülünç mü gülünç.

Taş atma gibi görünen bu söz, aslında tümüyle doğrudur. Bir zamanlar Lamiel, Papaz Clement'ı sevecek, ona gönül verecekti neredeyse. Dükleyse, merak dolayısıyla ve bilgisi için ilgileniyordu, tçinden: "Düşes hanımefendinin kibar sosyete adamı dediği demek bu ha!" diyordu, "Seçmek gerekseydi, ben yine beş frangın hatırı için beni seven o budala Jean Barville'i seçerdim, sanırım. Önerilerim karşısında nasıl bir yüz takınacak? Görelim bir. Becerikliliği ve utanmazlığıyla, acısını bir parça özveriye indiren Duval'i de yok yanında. Bu güzel çocuk önerilerimi duyunca ne yapacak acaba? Hiçbir şey yapmayacak belki; korkacak, beni kolları arasında tapon bir silahmışım gibi sıkacak. Hele görelim bir."

- Benim güzel Fédor'um, bu zavallı Epervier (Chantilly hipodromunda büyük ödül yarışına katılmış safkan bir attı bu. Köylüler orada insana bir pilici iki Louis altınına satmak akıllılığım gösterirler) sırlıklam olmuş, velencesi de yok, soğuk alabilir; giysilerinizi çıkarıp onun üzerine atsanız, iyi olur. Benimle konuşacak yerde Epervier'yi ormanda dolaştırırsanız, daha iyi edersiniz.

Fédor karşılık veremiyordu; çünkü atı için çok kaygılanıyordu, Lamiel de çok haklıydı; genç kız:

- Başka diyeceklerim de var, diye ekledi. Daha beter bir şeyle karşılaşacaksınız, başınıza Anka kuşu konuyor.

Fédor şaşırmış:

- Ne gibi? diye sordu.

- Kaçacağım ben sizinle, gidip Rouen'da aynı evde birlikte yaşayacağız; aynı evde, işliyor musunuz?

Dük, şaşkınlıktan donmuş bir durumda, kımıldamadan duruyordu. Lamiel gülümsedi; bu sahne onu eğlendiriyordu, sonra ekledi:

- Bir köylü kızma karşı duyulan aşk sizi küçük düşürebileceği için, apaçık görmek istedim bu sözde aşkınızı; daha doğrusu, aşkı duyacak denli güçlü bir yüreğiniz olmadığını kabul ettirmek istiyorum size.

Dükün öyle hoş giden bir görünümü vardı ki, Lamiel tanışıklarından bu yana ikinci kez, ona:

- Öpün beni, hem de coşkunlukla, yalnız pamuk takemi düşürmeyin ha, dedi. (Şunu bilmek gerek, Caen ve Bayeux'lü genç kadınların giydikleri Frigyalılanne benzer pamuk takke gibi çirkin ve gülünç bir şey yoktur.)

Dük gülerек:

- Haklısınız, dedi.

Takmesini çıkardı, yerine kendi av kasketini yerleştirdi, sonra Lamiel'e beklenmeyen bir şeyin tadını veren bir coşkunlukla öptü onu. Lamiel'in güzel gözlerindeki alaylı pırıltı söndü:

- Hep böyle olsaydınız, severdim sizi, dedi. Önerdiğim pazarlık işinize geliyorsa, benim için bir pasaport sağlarsınız; çünkü jandarmalardan korkarım ben. (1795 sıralarında *Chouans'lan* (*) görmüş olan yörelerde, bu duygu doğuştan var gibidir.) Yanınıza para alırsınız, düşes hanımefendiden izin istersiniz; Rouen'da güzel bir daire kiralarsınız. Kimbilir, belki de on beş gün, bana sıkıcı görünmeye başlayacağınız güne dek yaşarız birlikte.

(*) Öteki iller arasında Britanya'da da ayaklanan kral yandaşı köylülere *Chouans'for* denirdi. Balzac'ın, Fransa'da uzun süre varlık gösteren bu kral yandaşları konusunu işleyen ve aynı adı taşıyan bir romanı da vardır.

Dük sevinçten uçacak gibiydi sanki; onu öpmek istedi yeniden.

- Yok, olmaz, ne zaman buyruk verirsem, beni o zaman öpersiniz. Yakınlarım sonu gelmeyen öğütlerle canımı sıkıyorlar. Ben de kendimi size sırf onlarla alay olsun diye veriyorum. Sevmiyorum sizi, gerçek ve doğal bir davranışınız yok; bir güldürü oynar gibisiniz hep. Papaz Clement'i tanır mısınız? Şu bir kat ve lime lime olmuş giysisinden başka biri şeyi olmayan genci?

Dük kibirle ve gülerek:

- Ne ilginiz olabilir sizin o zavallı papazla? diye sordu.

- Onun ne söylediğini, hem de söylediği anda, düşünür bir hali vardır. Zengin olsa, bir de Epervier'si bulunsaydı; ona âşık olurum ben.

- Siz böyle bana aşk değil, kin ilan ediyorsunuz.

- Öyleyse gitmeyelim Rouen'a; yapmayın buyurduklarımın hiç birini. Ben yalan nedir bilmem; hiçbir zaman da bir şeyi şişirmem.

Fedor dudaklarında bir gülümsemeyle:

- Benim aşkım öylesine ateşli ki, eninde sonunda bu çok güzel yontuyu tutuşturacaktır, dedi ona. Asıl güç olanı pasaport!.. Ah! Duval burada olsaydı.

- Onsuz durumunuzun ne olacağını görmek istedim ben de.

- Şaşılacak şey! Şimdi de Makyavelist mi oldunuz?

(Bu sözü, Lamiel'in hiç anlamadığı Makyavelist sözcüğünün uzun uzadıya açıklamaları izledi. Sözcük açıklaması, Lamiel'in genç düke yaptırmayı sevdiği işlerin başında gelirdi; delikanlı duru ve akıllı konuşur, işin içinden

kusursuzca çıkardı; Lamiel de ona karşı hayranlığını, öteki bütün duygularındaki açıklıkla gösterirdi.)

F6dor, mutluluğunun kıvamını kavramaya başlıyordu yavaş yavaş, şimdiden kendisini bir an Rouen'da sanması için çok yüklendi Lamiel'e; ama bütün elde ettiği, güneşin batmasından bir çeyrek önce uzaklaştırılması oldu oradan. Hemen arkasından, Lamiel onu yeniden çağırdı; orman öylesine su içindeydi ki büyük yola dek atının sağrısına binmek istedi. Genç kızı böyle çok yakınında duyumsamak, Fedor'a aklım kaçırıracaktı neredeyse. Duyduğu aşktan dolayı kendinden geçmişti. Atının dizginini zorla tutacak denli titriyordu. Lamiel ona:

- Peki, geriye dön de istediğin kadar öp beni, dedi.

Mutluluğun verdiği sarhoşluk içinde bir erkeklik örneği gösterdi Fedor; şatoya dönecek yerde doğruca kendi ormanlarında av bekçiliği eden ve 10 kilometre uzakta oturan eski bir eri bulmaya gitti; birkaç Napoieon altını verecek bir kadın pasaportu istedi ondan.

Lairel uzun uzun düşündü; bu adanı çok güçlü bir kişiliği olan, istenci de güçlü biriydi; ama zeki değildi; sorununa bir çözüm bulamıyordu. Dük, yaşamında ilk kez bir şeyler düşünmek ve yaratmak zorunda kaldı; hemen bir çikar yol buluverdi:

- Bir kız yeğeniniz var ya sizin, onun için bir pasaport isteyin; Roucn'dan ötedeki Forges'da bir mirasa konu deyin; yalnız, önce Rouen'daki bir avukatla, sonra da mirasa konan Dieppe'teki bir yakımla görüşmek zorundadır. Belki Paris'e bile gitmesi gerekir. O zaman, azizim Lairet; Rouen, üieppe ve Paris için bir pasaport. Bana getiririrsiniz pasaportu; üç gün sonra da belediye başkanına kızın

pasaportu yitirdiğini bildirirsiniz. Ona bir yenisini ister versinler, ister vermesinler; yeğeniniz bu yolculuktan soğumuş olur, çünkü yitmiş bir pasaport uğursuz sayılır, gitmez kalır. Ben de sizin için mirastan söz eden ve bu yolculuğa artık gerek kalmadığını bildiren bir mektup getiririm Rouen'dan.

Lairel: .

- Ben yaparım bunların hepsini noktası noktasına, ama ya onur ne olacak? dedi. Zavallı yeğenimin adını dük hazretlerinin Paris'ten getirttiği bir kız taşıyacak.

- Belki hakkınız var, değiştiriverin yeğeninizin adının harflerini biraz. Nedir adı?

- Jeanne Verta Laviele, yaşı da on dokuz.

Dük, av bekçisinin defterinden bir yaprak kopararak:

- Jeanne Gerta Leviaail adını yazdı ve:

- Bu ada bir pasaport çıkartmaya bakın, dedi.

- Saat dokuz daha, belediye başkanı meyhanededir; gider oynarım bu oyunu ona. Akıl danışmaya papaza gitmezse, keklik kafeste demektir.

Aynı akşam, saat on ikiye çeyrek kala, havanın kötü olmasına bakmayarak av bekçisi şatoya geldi, şu ada yazılmış bir pasaportu düke verdi: *Geanne Gertait Meviaail*. Adı ben yazdım, istediğim her adı da yazabilirdim, diye ekledi.

Dük ona bahşiş olarak o ne kadar frank bekliyorduyorsa o kadar Napoléon altını verdi.

Dük, sabah sekizde, pasaport elinde arabanın camı yanında oturarak Hautemare'ların kapısının önünden geçti, Lamiel de kolayca gördü onu. İçinden:

- Öyle de beceriksiz değilmiş, dedi. Ama belki de Du-

val şatoya döndü! Sonra hiç beklemediği durumda, yüzüstü bırakacağı iki zavallı yaşlı insana karşı büyük bir acıma belirdi içinde. Oturdu, oldukça güzel ve uzun bir mektup yazdı. Bu mektupta önce bütün giysilerini teyzesine bıraktığını; sonra da *ödevlerinde en ufak bir kusur işlemeyen* iki ay sonra geri geleceğini; sonunda da, soranlara Orleans yakınlarındaki köylerinde oturan yaşlı ve hasta bir halaya, kendi izinleriyle bakmaya gittiğini söylemelerini bu çok iyi insanlara, salık veriyor; onlara 60 Louis altını olan, bu zengin Victoire Poitver halanın çağrısını anımsatıyordu.

X

Ertesi gün, çayırlar su içindeydi, ama hava çok güzeldi. Lamiel, saat üçte, büyük yoldan üç yüz adım ötedeki bir köprü başına geldi. O gün Fedor, kız kaçırma gibi büyük bir işe kalkışmayı aklından bile geçirmiyordu.

Lamiel ona:

- Evden ayrılırken öyle üzüldüm, öyle üzüldüm ki! O zavallılar da öyle iç sıkıcı şeylerdir ki, dönmek istemiyorum bir daha oraya, dedi.

Genç dük çoktan dünkü adam olmaktan çıkmıştı; bu sözler karşısında şaşırıldı; ne diyeceğini bilemedi, ama Lamiel, onun suyuna giderek, pasaportu cebine yerleştirdikten sonra bir at kiralayacağını, B.'ye gideceğini, onu orada bir ya da iki gün bekleyeceğini açıklayınca, dük yeniden toparladı kendini; Lamiel de sevincini yüzünde okudu. Yeleklerinin Paris'ten gelip gelmediğini sordu ona. Bir gün önce, terzisinin göndereceği bir takım birbirine uygun ay yeleklerinden uzun uzadıya söz etmişti dük; hele bir ta-

nesi vardı ki, gri üstüne gri çizgiliydi ve çok hoş bir etki yaratıyordu; yeleklerle birlikte bu yıl moda olan bir de av ceketini geliyordu.

Genç dük, gri üstüne gri yeleğin uzun süren övgüsünü bitirince, Lamiel içinden, "Görünüşe göre, evdeki yaşamımı noktası noktasına anlatmam için can atıyor; bu nedenle, o da kendisini ilgilendiren şeylerden söz ediyor bana," dedi.

Bu yerinde düşünce, tiksinti uyandırdı onda.

- Neyse, ben B.'ye yalnız gidiyorum; siz de yarın gelirsiniz oraya; ama moda olan yelek işi şatoda alırsa sizi, o başka.

- Nasıl da acımasızınız! Tann'nın size verdiği şaşılacak aklı kötüye kullanıyorsunuz! Siz benim ilk aşkım değil misiniz?

Dük incelikli konuşuyordu; sözleri düşünceli, incelikli ve gönül çeliciydi. Lamiel bu yönden onu beğeniyor; gri üstüne gri çizgili yelek aklına geldiğindeyse bozuluyordu.

- Yalnız gitmem sizin hesabınıza daha iyi olacak, önlem olarak. Zavallı yakınlarım dayanamaz da komşumuz avukat Benel'e gidip akıl danışılırsa, sizi suçlayamazlar kız kaçırmakla. Doğrusu ya, sizde de beni candan kaçıran bir görünüş yok, ant içebilirim buna. Önlemliliği elden bırakmayın siz, yarın arabayla kapılarının önünden geçin, kasabada da bir görünün.

Lamiel'le dostu ormanda geziniyorlardı; epeyce derin su birikintileriyle kaplıydı orman ve yayaları çevrelerinden dolaşmaya zorluyordu bunlar. Eniştsesiyle teyzesini düşünen Lamiel, üzüntülü ve dalgındı. Oldukça uzun süren bir sessizliği bozarak, derin bir inançla düke:

- Beni atınızın sağırsına alıp ormanın öte yanındaki Clargeat'ın yakınlarına dek götürme gözüpekliliğini gösterebilir misiniz? diye sordu. Oradan geçecek Vire posta arabasına binebilirim; sanmıyorum ama, izleniyorsam bile bu halimle ormandan geçtiğimi kimse kestiremez.

Fedor başını önüne eğiyor, sonunu hiç dinlemiyordu bu sözlerin; kulaklarına dek kıpkırmızı olmuştu. Çok acı olan "*gözüpekliliğini gösterebilir misiniz?*" sözü, Fransız şövalyesi kanını kızıştırmıştı içinde. Lamiel'e:

- Hem acımasız, hem de kaba bir insansınız. Sizi sevmem için çok çılgın olmalıyım ben, dedi.

- iyi ya, sevmeyin öyleyse; aşk, özveri duygusu uyanırdırımış. Ya ben yanılıyorum ya da yüreğiniz öyle yaratılmış ki terzinizin Paris'ten yollayacağı güzel yeleklerden başka bir şeyle ilgilenmiyor aslında.

O anda Lamiel'i sevmemek için elinden gelen her şeyi yaptı Fedor, ama anladı ki, bir daha onu görmemek, gücünü aşan bir çabadır; her gün ancak onunla birlikte geçirdiği saatler süresince yaşıyordu. Oldukça ateşli bir tavırla davranmaya ve özellikle Lamiel üzerinde artık çok iyi etkiler bırakmaya başlayan bir incelikle hoş şeyler söyledi ona.

Araları düzelince, bindirdi onu atının sağırsına; o aralık, bir sevgilinin içini gıcıklayacak şeyleri görmekten de geri kalmadı. Lamiel'in o andaki görünümüne bakarak, ondan daha güzel, daha taze ve hele daha çekici bir yaratık bulmak olanaksızdı; yalnız biraz sıskaydı. Dük, içinden: "Körpe kızların kusurlarından biridir bu," dedi. Ata binme sanatını cambazlığa dek götürmüş olduğundan genç

kızın yanma sıçradı, ormanın karanlık yerlerinde birkaç kez öpme iznini de kopardı ondan.

Lamiel erken vardı B.'ye. Ertesi gün Fedorü beklediysese de, o gelmedi. "Ben de aptallık edip bekliyorum onu. Belki bavullarını yollayamamıştır Rouen'a. Bu güzel bebeğe ne zorunluğum var benim? Üç Napoleon altınım yok mu? Rouen'a ulaşmam için yeter de artar da bunlar," diye söylendi içinden. Lamiel, akşam postasına gönül rahatlığıyla bindi; arabada gezici dört tüccar yamağının bulduklarını gördü. Bu beylerin davranışı irkiltti onu. Dükünki nerede, bunları neredeydi! Sonra yamaklar işi azıtınca, epey korktu ve makasını eline almak zorunluğunu duydu. Onlara:

- Beyler, kendime bir sevgili edineceğim belki bir gün, ama bu kesinlikle aranızdan biri olmayacak. Hepiniz öyle çirkinsiniz ki, ellerimi okşamaya yeltenen elleriniz de demirci ellerine benziyor; hemen çekmezseniz, yırtarım onları makasımla, dedi ve yamakların şaşkın bakışları arasında dediğini de yaptı.

Bununla birlikte, bu adamlara da hak vermek gerek; önce, yalnız yolculuk edemeyecek denli güzeldi Lamiel; ayrıca, her şeyiyle namuslu görünüyordu ama bakışı baştan çıkarıcıydı. Öylesine akıl taşıyordu bu bakıştan ki, kaba insanlar ve incelikten yana dar görüşlü olanlar, bu bakışı kışkırtıcı bulabilirlerdi. Lamiel B.'ye akşam dokuzda vardı. Otelin yemek salonuna girince, on iki gezici tüccar yamağı buldu sofrada.

Bütün bakışlar üzerinde toplandı, arkasından da iltifatlar yağmaya başladı hepsinden. Arabadayken, aşağılamaya dek varan iğneli sözlerden çok, makasının sivri ucu-

nun daha başarılı sonuç aldığı kaçmamıştı gözünden. Sofradaki yamaklardan biri iltifatlarını gerçekten rahatsız edecek bir duruma getirerek, onu tanıdığını ileri sürdü ve aşktaki başarılarını anlatmaya başladı.

Lamiel ona:

- Sanırım,ilk görüşte gönül kapmaya alışsınız beyefendi, dedi. ,

- Evet, öyledir, dedi yamak. Normandiya güzelleri pek üzmezler beni.

- Öyleyse, her zamanki sevimliliğiniz bugün de üzerinizdedir elbette; bir saattir bana yanaşıp duruyorsunuz, ben de Normandiyalıyım ve övünürüm de bununla. Yalnız şu dakikada bana gülünç ve sıkıcı görünmenizin nedenini söyleyebilir misiniz acaba?

Salonda bulunanların hepsi kahkahayı bastı; Lovelace da sandalyesini öfkeyle fırlatarak çıkıp gitti yemek odasından.

Lamiel'in gözüne çok çirkin ve çekingen görünümlü bir delikanlı ilişmişti. Ona döndü, bir şeyler söyledi sevimli tavırla. Genç adam, zar zor karşılık verebildi ona; kulaklarına dek kızarmıştı. Birkaç dakika içinde onu koruyucu edindi Lamiel kendine. Delikanlı alçak sesle, "Otelci kadından çay isteyin ve sizinle arkadaşlık etmesini rica edin," diye öğüt verdi.

- Bir buçuk frangınızı gözden çıkardınız mı, o korur sizi bütün gece, dedi.

Yerine getirdi bu öğüdü Lamiel, çekingen genci de çay içmeye buyur etti. Onun, bir eczacı olabileceği hiç aklına gelmemişti Lamiel'in; delikanlı, çayını övdükten sonra otelci kadına:

- Mademoiselle yalnız yolculuk edemeyecek denli güzel, değil mi? dedi. Gözlerinden akıl taşıyor., oysa aptal gibi görünmesi daha iyi olurdu; bu da onun elinde olmadığına göre, ben bir ilaç yazacağım ona.

Şişirilerek söylenen bu "aptal görünme" sözleri, otelci kadının gönlünü çelmeye yetti. Eczacı şişirmeyi kesmeyerek:

, - Eczacılar çoban püskülü yapraklarını ezerler, hani bilirsiniz, kenarları dikenli ve çok güzel bir yeşili olan yapraklar var ya, onları.

Sonra daha çok Lamiel'e konuşarak:

- Bu ezilmiş yapraklardan birini yanağınıza yapıştırmaktan tiksindir miydiniz acaba? diye sordu.

Öneri, iki kadına da kahkahayı bastırttı; Lamiel:

- Neden gerekiyor bu? dedi.

- Siz o yanağı yıkamadıkça çirkin olursunuz, mendilinizle bu yanağı sakladıkça da, ant içerim, atıp tutan bu tüccar yamaklarının hiçbiri iltifatlı sözleriyle rahatsız etmezler sizi.

Gecenin geç saatine dek güldüler bu öneriye. Otelci kadın:

- Eczane kapanacak, dedi.

Biraz çobanpüskülü yaprağı aldirmek üzere bir garson yolladılar; eczacı yapraklardan birini ezdi parmağıyla, aynaya yaklaştı bir yanağına sürdü, sonra bayanlara baktı; pek çirkin olmuştu. Lamiel'e:

- Şimdi Mademoiselle, şuhluğunuzla rahatlık isteğiniz arasında bir boğuşma başlayacak; yarın sabah, arabaya binmeden önce sizin de en az benim kadar çirkin olmak elinizdedir.

Lamiel çok güldü bu ilaca, ama uyumadan önce de, bir saate yakın dükü düşündü. Kendi kendine, "Ne büyük fark var!" diyordu, "Şu eczacı, akıllı uslu bir adam, söyleyecek şeyler de buluyor; ama aptallığı sırtıyor hemen. İlacının basan kazanacağını görünce, ne şişirici bir tonla konuşmaya başladı! Bu bilgili kişiler susmaktan başka bir istek uyandırmıyorlar bende. Oysa, küçük dükümlerle birlikteyken, konuşmak istiyor canım hep. Ben de ona az tatsız şeyler söylemiyorum ha!"

Dük, ertesi gün de gelmedi. Ona kişilikli bir adam havası veren bu gelmeyişle, pek gözüne girdi Lamiel'in.

- Yeleği yüzünden gereğinden çok üzdüm onu, oç alıyordum şimdi. Sevindim buna, yapamaz sanırdım.

Tüccar yamaklar otelde hâlâ çoğunluktaydılar. Lamiel yemek odasına bir göz attı ve yanağına hafif bir tabaka yeşil sürmek üzere odasına çıktı. Umulmadık bir etkisi oldu bunun; yemek boyunca otelci kadın on kez yanma gelip baktı ve tüccar yamaklarının Lamiel'e gözleri iliştiğiçe suratlarını buruşturmalarına kahkahalarla güldü. Tabloda başkanlık eden kocası, bu keyifli gülmelerin nedenini öğrenmek istedi, biraz sonra o da katıldı onlara. Yanağı bulanmış genç kızdan gözünü bir türlü alamıyor ve ona söz söyledikçe gülmekten kırılıyordu.

Yemeğin ortasında dük çıkageldi; Lamiel'i tanıyınca da yüzü güldü. Zavallı genç dostunun yanaklarından birine iğrenç bir renk veren göze batıcı ilaç tabakası yüzünden öyle üzüntü duyuyordu ki hiçbir şey yiyemedi.

Onunla konuşmak isteğiyle içi içine sığmıyordu Lamiel'in:

- Gönül vermiş olmayayım ona sakın? Aşkın somut yanı bu mu acaba?

Heveslerine karşı koymaya alışmamış olduğundan, daha sıra tatlıya gelmeden kalktı sofradan; biraz sonra da dük izledi onu. Yalnız, nasıl bulacaktı dostunun odasını, nasıl soracaktı onu? Bir garsona senli benli seslenince, garson ona, hiç çekinmeden:

- Benimle senli benli konuşman için birlikte peynirekemek mi yedik? dedi.

Dük, yanında Duval olmadan yolculuk yapmamıştı hiç. Bir frank bahşış verdiği başka bir garson, Lamiel'in kapısına dek götürdü onu. Genç kız, yaşamında ilk kez onu sabırsızlıkla bekliyordu.

- E, gelin bakalım, güzel dostum. Nasıl beni bu görünümümle yine de sevdiniz mi? derken, öpmesi için de ilaçlı yanağını uzattı ona.

Dük "yiğitlik" göstererek, uzatılan yanağa bir öpücük kondurdu, ama ne diyeceğini bilemiyordu.

Lamiel:

- Özgürlüğünüzü size geri veriyorum, dedi. Dönün geldiğinizi yere, yanakları ilaçlı kızları sevmiyorsunuz siz.

Dük yüreklice bir kararla:

- Hiç de öyle değil, dedi. Siz, benim yüzümden onu runuzla oynadınız, bırakır mıyım artık sizi hiç?

- Sahi mi? Bir daha öpün öyleyse... Sizden saklayacak değilim; özellikle ilkbaharda, iki üç ayda bir ortaya çıkan bir hastalıktır bu. Nasıl, içinizden öpmek isteği geliyor mu bu yanağı!

Dük ilk kez Lamiel'in kendi okşayışlarına karşılık verdiğini duyumsuyordu. Onu coşkunlukla öperken:

- Sevginizi kazandım, dedi.

Sonra şaşkınlıkla:

- Ama bu hastalık, cildinizin tazeliğinden ve yumu saklığından hiçbir şey eksiltmiyor, diye ekledi.

Lamiel mendilini ıslatmıştı daha önceden; ilaçlı yanağını sildi ve dükün kollarına atıldı. Genç dük çok mut lu, çok da çekingen olmasaydı, büyük bir şiddetle istediğı şeyi hemen oracıkta elde edecekti; ama buna kalkıştığın da iş işten geçmiş, bir dakika geç kalmıştı.

Lamiel:

- O iş Rouen'da, daha önce olmaz, dedi.

Carville'den geç geldiğı için takılmaya başladı ona, küçük eczacının bulduğu çözüm yolu olmasaydı, tüccar yamaklarının elinde oyuncak olacağını söyledi.

Genç dük karşılaştığı güç durumu anlattı; beceriksizlik edip *kuyruklu* yalanlar söylemiş, annesine "*falan marki, filan vikont*" dediğı Parisli dostlarıyla denizi görmek üzere Havre'a bir gezinti ayarladıklarından söz etmişti. Düşes hepsini tanıdığından, o da bu gezintiye katılmak istemişti hemen. Ancak ikinci gün, vikontun yanında kötü ünlü birinin. Variétés Tiyatrosu'nda çok büyük yeteneğini sergileyen bir kızın bulunduğunu uydurmayı akıl etmişti. Bunun üzerine düşes eliyle onun ağzını kapayarak:

- Yalnız gidin ya da daha iyisi, hiç gitmeyin, demişti.

İzni koparmak için yarım günden çok uğraşmak gerekmişti. Dük sözlerini:

- Duval yanımda olmayınca, hiçbir şey beceremiyorum ben, diye bitirdi.

- Bense, Duval müval istemiyorum artık: aylak, uyu

şuk insan da istemiyorum; her şeyin altından kendinizin kalkmanızı istiyorum.

Dük, Lamiel'in elini öperken:

- Öyleyse, kararım şu: Bir an önce Rouen'da olalım, dedi.

At istediler ve iki sevgili ertesi gün sabah saat beşte Rouen'a vardılar.

XI

On beş gün geçti, dük çok mutluydu. Mutluluğu her gün daha da artıyordu, ama Lamiel sıkılmaya başlamıştı. Kaldıkları İngiltere Oteli'nde kendisine kısaca Monsieur Miossen dedirten dük, armağan üstüne armağan veriyordu ona. Bununla birlikte, sekiz gün geçince Lamiel kendisini taşralı bir kentsoylu kızı gibi gösteren giysiler satın aldırdı; Parisli bir hanım gibi gösteren çok pahalı giysileri ve şapkaları da bavuluna koydurdu.

- Hoşlanmıyorum sokakta bana bakmalarından. Hatırıma hep tüccar yamakları geliyor. Parisli bir hanım gibi yürümesini beceremiyorum işte.

Sevimli bir kadın olarak tek kusuru, sevgilisiyle çok az ilgilenmesi, onunla çok az konuşmasıydı. Dükü kendisine yazın öğretmeni yaptı; akşamları tiyatrodan oynanacak güldürüyü okuttu ve açıklattı ona.

Rouen'da bir oyun sergileyen ve oradan Havre'a gidecek olan sanatçı Volyn'si görünce:

- İşte, verdiğiniz güzel şapkaları çalmış gibi bir duruma düşmeden giymemde bana önderlik edecek kadın bu,

dedi. Havre'a gidelim, Mademoiselle Volyns'i rahat rahat incelerim orada.

- iyi, ama annem de oraya gelmekle korkuttu beni, bizi bir görürse orada, durumumuz nice olur!

Lamiel:

- Koşalım oraya öyleyse, hemen yola çıkalım, dedi ve yola çıktılar.

Dev adımlarıyla geliyordu Lamiel'in aklı; Havre'a vardıklarında, otellerin baş garsonlarının kupa arabasının camına dek gelerek ileri sürdükleri dairelerin hepsine bir kulp bulmak kurnazlığını gösterdi ve bu ta, "Gymnase'ın büyük oyuncusu Mademoiselle Volyns bizim otele inmiştir," sözünü duyuncaya dek sürdü.

Bir hafta boyunca, tiyatronun sahneye en yakın locasına yerleşen Lamiel, Volyns'in en ufak bir davranışını kaçırmadı gözden; merdivenden nasıl indiğini görmek için Amirauté Oteli'nin merdivenine bakan yarı açık kapısı önünde saatler geçirdi.

Düşes de Miossens, Havre'a geldi; Fédor da korkudan bir yaprak gibi titriyordu. Bir gün, başına gerçekten büyük bir şapka giymiş olan Lamiel'i koluna takmış yürürken, Paris Sokağı'ndan (Havre'ın en gözde sokağı) annesinin kendilerine doğru geldiğini gördü. Onun korkudan düşüp bayılacağını sandı Lamiel; annesinin yanından hiç çekinmeden geçmesini buyurdu; ama akşam, tiyatrodan sonra, Rouen'a dönmeyi kabul etti. Zavallı Fédor, Lamiel'in haberi olmadan gidip annesini görmüş, koluna girmiş kişi yüzünden kendisini selamlamayı göze alamadığı için özür dilemişti ondan. Annesi onu pek sert karşıladı. Böyle bir davranıştan sonra, iznini almadan yanına gelmek saygısızlı-

ğında bulunduğu için kovdu onu odasından. Fedor, metresinin yanma döndü. Lamiel öylesine değişmişti ki, onu çok iyi gördüğü halde ve unutulmayacak boyu poşuna karşın tanımamıştı onu düşes.

Lamiel'de artık incelik vardı; kaçmaya hazır yavru geyik görünümünden eser kalmamıştı üzerinde.

Yakınlarına iki kez mektup yazıp, düke Orleans'dan postaya artırmıştı; bu mektuplar yola çıktığının ertesi günü, kasabaya yaymalarını sağladığı miras masalını doğruluyorlardı.

Lamiel bir ay geçirdi Rouen'da; dükün aşkı gerçek bir tutkuya dönüşmüştü; bu duygusuyla onu ölesiye sıkıyordu. Lamiel, yüreğinde kendisini için için yiyen sıkıntıdan başka bir şey duymuyordu. Her ne kadar gırtlaklı kuruyan zavallı Fedor'a günde dört saat kitap okutuyorsa da, sıkıntısının nedenini bulacak denli deneyimli değildi henüz, tki üç kez, dalgınlığı ortasında dükten bu öldürücü sıkıntının nedenini soracaktı neredeyse; ama tam zamanında tutmasını bildi kendini.

Üzerine bu şaşkırtıcı ruh durumları geldiğinde, sıkılmamak için bin bir şey yaratıyordu; bir gün düke geometri dersi verdirdi, bu yenilik delikanlının sevgisini iki kat artırdı. Geometri öğrenimi Ecole Polytechnique'in bu genç öğrencisine, biri soyluluğun şaşmaz hakları, öteki bu sıfatla papazlardan elde edilebilecek yararlar dışında lafa çok kanmamayı belletmişti. Geometriye neler borçlu olduğunu bilmeksizin, Fedor çılgınca seviyordu bu bilimi; onun temel bilgilerini Lamiel'in kolaylıkla öğrendiğini görünce, pek keyiflendi.

Aralıksız süren bu çalışmalar ve düşünceler sayesinde

de, altı hafta önce kasabadan ayrılan genç kızdan bambaşka bir insan olmuştu Lamiel. Ona huzursuzluk veren düşüncelere artık bir ad vermeye başlıyordu. İçinden, "Hiç iyi etmiyor bir kız ana babasının evinden kaçmakla," diyordu, "Bu öylesine doğru ki, ne yaparsa gizli yapmak zorunda kalıyor. Peki, bir insan niçin böyle kötü yola sapar? Eğlenmek için; bense, sıkıntıdan çatlayacak durumdayım. Yaşamımda hoş bir yön bulmak için, uzun uzun kafa patlatmak zorunda kalıyorum. Akşamları tiyatrom, yağmurlu havalarda binecek bir arabam var; yine de Seine ırmağı boyunca uzanan, artık ezbere bildiğim o ağaçlık yolda gezinmek gerekiyor; kırlarda dolaşmanın hiç de güzel olmadığını söylüyor dük; 'Kimlere benzeriz biz o zaman?' diyor bana; ben de, 'Kimlere olacak, hoş vakit geçirmek için dolaşan insanlara,' karşılığını veriyorum. Bunun üzerine, hem de benimkinin tersini söylemeye can atan bir adam tavrıyla, 'Çok bayağı ve hiç kibar olmayan birşey söyledin bununla,' diyor; Jean Barville'in para hatırı için aşkın ne olduğunu öğretmesinin üzerinden daha bir hafta geçmeden, dük canımı yeterince sıkmaya başlamıştı aslında. Bir de başbaşa iki ay. of Tanrım! Hem de kimseyi tanımadığım bu kapkara Rouen'da!"

Bir düşünce parıldadı Lamiel'in kafasında: "Lovelace maskarası, o tüccar yamaklarının hayvanca davranışlarından sonra dükü yeniden bulunca, sevimli görünmüştü bana; üç gün için onu yanımdan uzaklaştırırsam, iyi olacak." Ona:

- Dostum, gidin, üç dört gün düşes hanımefendiyle kalın, dedi, çok şey borçluyum ben ona; Rouen'da sürdüğünüz bu düzensiz yaşamın benim yüzümden olduğunu öğ-

reñirse, bir gün iyilik bilmez diyebilir benim için. Bu da için için yer bitirir beni.

Bu *iyilik bilmez sayılma* düşüncesi gücüne gitti Fedor'un, yersiz buldu bunu; bir çeşit eşitlik kokuyordu bu ve hiç ayırında olmadığı halde geometriden kazandığı mantık sayesinde bir taşra zangocunun yeğeni, annesi gibi yüksek tabakadan bir hanımefendiye karşı, hattâ ondan hiçbir şey görmese de, yine çok saygı göstermek zorundadır gibi geliyordu ona; borçlu sözcüğünü ağzına alması, gülünçtü. Üstelik, gidip ardı arkası kesilmeyen azarlarla karşılaşmaya hiç niyeti yoktu; ama Lamiel ayak direyince, boyup eğip gitmesi gerekti.

Kendisini yalnız ve genç dükün aralıksız kibar konuşmasından ve gönül çelici sözlerinden kurtulmuş bulunca, neşesinden uçacak gibi oldu Lamiel. Önce, bir çift tahta ayakkabı satın aldı, otelci kadının hizmetçisini de koluna takarak:

- Kırlara atalım kendimizi, sevgili Marthe, göğü hep kapalı olan bu Rouen'in dünya durdukça duracak bulvarından uzaklaşalım, dedi.

Lamiel'in küçük patikaları tutarak, ara sıra patikaları da bırakıp kırlarda gözden yitişini, zaman zaman mutluluğun tam tadını çıkarmak için olduğu yerde duruşunu gören Marthe, ona:

- Yok mu ortada? diye sordu.

- Kim yok mu?

- Aradığınız sevgili besbelli.

- Aman! Tanrı korusun beni onlardan! Özgürlüğümü hiçbir şeye değişmem ben. Beni bırakalım, sizin sevgiliniz olmadı mı hiç?

Marthe alçak sesle:

- Olmaz olur mu, dedi.

- Nasıl bir şey bu sizce?

- Tadına doyum olmaz.

- Vallahi bence ondan sıkıcı bir şey yoktur dünyada.

Önüne gelen, aşkı en büyük mutlulukmuş gibi övüyor bana; bütün güldürülerde bunu dillerine dolamışlardan başka kimse görülüyor; tragedyalarda da sevgi uğruna birbirlerini öldürüyorlar; bense, sevgilimin bana kul köle olmasını isterim, bir çeyrek saat geçince onu yanımdan uzaklaştırırdım o zaman.

Marthe şaşıp şaşıp kalıyordu:

- Bunu siz, hem de çok güzel bir sevgilisi olan siz nasıl söylersiniz? Geçenlerde biri sizi çok iyi tanıdığımı, Monsieur Miossens'in sizi ayda bin frank veren başka bir sevgilinin elinden aldığını söylüyordu hanımımına.

Lamiel:

- Bahse girerim ki biri dediğin bir tüccar yamağı olacak, öyle değil mi?

Marthe şaşırmaktan gözleri fal taşı gibi açılmış:

- Evet, öyle, dedi.

Lamiel kahkahalarla güldü.

- Sonra, bu yamak benden bir şeyler koparma onuruna da erdiğini anlatmak istiyordu, öyle değil mi?

Marthe başını önüne eğerek:

- Ne yazık ki öyle, karşılığını verdi.

Lamiel gidip oracıktaki bir ağaca sırtını dayamadan duramadı, tıkamrcasına güldü, güldü.

Rouen'a dönerken, her akşam tiyatrodaki delikanlılar onu tanıdılar; birkaç parayla birlikte çabucak ya-

zılmış pusulalar sıkıştırdılar Marthe'in eline. Marthe bunları Lamiel'e vermek isteyince:

- Yok yok, istemem, saklayın onları, dönüşünde Monsieur Miossens'a verirsiniz, o da para verir size ayrıca.

Tiyatro saatinde Lamiel dükün olmayışına bir an acındı, sonra içinden:

- Aman, olmayışı bence daha iyi, dedi. Düşününce, onu her zamanki gibi elinde çiçek demetiyle geldiğini görmektense, tiyatroya gitmem, olur biter.

Sonra otelci kadının yanına koştu:

- Bir loca tutsam da birlikte tiyatroya gitsek, ister miydiniz, Madame?

Önce istemedi otelci kadın, sonra, "olur" dedi ve beraber çağırarak üzere bir adam yolladı.

Lamiel içinden:

- Bende bir şeyin tersini yapma huyu var hep, dedi; elinde hâlâ çobanpüskülü yeşilinden bir parça vardı, sol yanağını yeşile boyadı onunla.

Ama, tiyatrodaki sahneye yakın loca da soldaydı, böylelikle bütün kibar seyircilerin gözleri onun üzerinde takıldı kaldı; gece yarısına doğru da oteline, bu kez mürekkeple yazılmış uzun mu uzun üç pusula getirdiler. Lamiel bu pusulalara çabucak bir göz attı, ama bu çabukluk boşa gitti; çünkü öğrenmekten başka bir duygu duymadı.

- Tüccar yamaklarının gibi kaba değilse de, yavan mı yavan şeyler, dedi.

Lamiel çok mutluyken ve dükü hemen hemen unutmuşken, iki gün sonunda dük çıktı geldi. Genç kız kendi kendine:

- Ne çabuk! dedi

Onu aşktan büsbütün çılgına dönmüş buldu; daha da kötüsü, aşktan çılgına döndüğünü sağlam kanıtlarla kanıtlamaktan başka bir şey yapmıyordu. Normandiyalı genç köylü kızı içinden, "Eskisinden daha da sıkıcı olacaksınız demektir bu," diyordu.

Gerçekten de bu iki günlük özgürlük denemesi, sıkıntıya karşı bütün bütüne başkaldıncı etmişti Lamiel'i.

Ertesi sabah kalktıklarında, dük onun ellerini dönüp dönüp öperken, Lamiel içinden, "Bu yaratık karşılaştığı her şeyde afallayıp kalıyor; tek başına iş yapması gerekti mi, yarım adam olup çıkıyor; ona bir Duval gerek," diyordu.

Lamiel, Monsieur'ye bir şey söylememesi ricasıyla onu alışverişe, otele yapılan borçları ödemeye yolladı; çünkü Monsieur'ye bir sürpriz hazırlıyordu. İşçiler çağırılmasını buyurdu; gelen işçilerin yaptığı sandıkların içine dükün ona verdiği güzel şeylerin hepsini koydu; sonra da onun bavullarını hazırladı. Sonra, saat dörde doğru dükün otele döndüğünü pencereden görünce, karşılamaya aşağı indi ve kendisini Seine üzerinde bir köy olan ...'de yemek yemeye götürmesini sağladı.

...'den dönünce, doğruca tiyatroya gittiler; saat sekizi vurduğu sırada düke:

- Siz locada oturup beni bekleyin, dedi. Arabayı alacağım, çabucak bir yere gideceğim, siz saat tutun.

Otele koştu, dükün bavullarını Cherbourg adresine arabaya yükletti; saat sekiz buçukta, araba yola çıktı. Kendi bavullarınıysa Paris postasına götürdü. Dükün üç bin yüz frangı vardı, bin beş yüz elli frangını Cherbourg'a yolladığı bavullara, bin beş yüz ellisini de kendi bavuluna koydu. Onunla oynadığı sıra kesesini aşmıştı.

Bindiđi posta arabası Paris'e doğru yollandığında, Lamiel'in duyduğu taşkın mutluluğu anlatmak çok gúc. Yanağı yeşile bulanmış olarak büzüldüğu köşesinde, dükün otele döndüğünde metresini de, parasını da, eşyasını da bulamayınca nasıl afallayacağını düşünükçe gülüyor, sevinçten kabına sığmıyordu. İlk saatlerde Fedor'un kiralandığı bir atla dört nala geldiğini göreceğini düşünerek biraz korktu; bu belaya da bir çözüml yolu bulmuştu; onu tanımlıktan gelecekti. Kaldı ki otelde Bayeux posta arabasıyla çıktığı düşünmesini uyandırmakta kusur etmemişti. Gerçekten de bu yol üzerinde izledi onu Fedor.

Çok sevimli ve çok kibar bir sevgiliden kaçarak yapılan bu gece yolculuğu, Lamiel'in bütün yaşamındaki en mutlu bir anlardan biri oldu. Paris hırsızlarından çekiniyordu biraz; arabadan inince, Paris'i tanımadığını kimselere belli etmemeyi düşündü; adını unuttuğunu ileri sürdüğu büyük bir otel sordu birilerinden. Sonuçta, Rivoli Sokağı'nda, aylığı beş yüz frank olan X. Oteli'nin dördüncü katındaki bir daireye yerleştirildi.

Oteldeki garson bolluğu ve gösteriş karşısında biraz şaşıran Lamiel, oteli işleten kadınla görüşmek isteğini bildirdi; gizemli bir tavırla, kimselere söylememesini de rica ederek iyi bir doktorun adresini sordu ondan. Bu düzen düşünmesini dükün anlattığı fıkalardan biri vermişti ona.

Ertesi gün, otelci kadını yeniden gitti buldu. Ona:

- Madame, dedi, ben hiç gelmiş değilim Paris'e. En çok korktuğum şey, yanımda yardımcı kadınıml olmadığından yolda peşime takılmalarıdır; bir küçük kentsoylu gibi giyinmek istiyorum. Bu sınıftan insanların giydiği bir kat

giysi satın almak üzere benimle gelmek iyiliğinde bulunur musunuz?

Otelci kadın, üzerinde en zengin giysiler bulunan bu genç kızın küçük bir kentsoyluya benzemek isteğine bayıldı. Yeni bir olay otelci kadın Madame Le Grand'ı iki kat şaşırttı; Lamiel'e sıcak basmıştı, Madame Le Grand'ın odasına girince mendilini çıkarıp yanağını çirkinleştiren yeşilin hemen hemen hepsini sildi. Madame Le Grand merak içindeydi, ama bu merak kuşgulanmasına da yol açtı. Önce pasaportunu gözden geçirdi bu garip kızın, sonra ona karşı öyle iyi davrandı ki, hemen ertesi gün Lamiel yolcuların ve özellikle gezici tüccar yamaklarının sarkıntılıklarına sinirlendiği için eczacı olan kendisi gibi başka bir yolcunun öğüdüne uyarak yanağını çobanpüskülü yeşiline boyadığını saklamadı ondan.

İki gün sonra, davranışları doğrusu biraz düzensiz, ama vücudu çok biçimli olan ve şaşılacak denli çok makyaj yapan bu iri yapılı kıza karşı bütün otel hayranlık duygusu içindeydi. X.'de bulunan Monsieur de Miossens'a yazılmış ve aşağıdaki biçimde kaleme alınmış bir mektubu postaya atırma işini Madame Le Grand üzerine aldı:

"Sevgili dostum, ya da daha iyisi, Dük Hazretleri,

"Kusursuz bir insan oluşunuza bence hiç diyecek yok; sınırsız ve eşsiz iyilikleriniz, biliyorum, izin vermezsiniz, ama acı da olsa mutluluğunuz ve rahatınız yönünden kaçınılmaz gördüğüm bir durumu size açıklamama engel oluyor sanki. Kusursuz bir insansınız siz, yalnız üzerime düşmeniz sıkıyor beni. Bana öyle geliyor ki hep incelikli sözler söylemeyi ve hoşuma gitmeyi iş edinmeyecek bir köylüyü daha iyi bulurdum. Bana sorarsanız, sevebilece-

ğim erkek açık yürekli, her yönden yalın bir insan olmalıdır; hele sizin gibi terbiyelisini hiç istemem. Bavullarınızı ve bin beş yüz elli frangınızı geçerken Cherbourg'a bıraktım."

Fedor'un Cherbourg yoluna atılması ve bütün yüzleri gözden geçirebilmek amacıyla atını bu yolda dört nala sürmesi için, başka söze gerek yoktu. Lamiel'in mektubuna karşın, onun kaçıışından bu yana, kendisini saran arama çılgınlığını bırakmadı elden. Rouen'da parasız, metresiz ve çamaşırsız kalınca, neredeyse bir kurşunla beyinini patlatacaktı. Kimse şimdiye dek onun gibi afallayıp kalmamıştır. Lamiel'in önceden düşündüklerinin hepsi bir bir oldu.

Lamiel'e gelince, başka erkekleri ölçmek için karşılaştırma olanağını vermeseydi, dükü, tatlı söz ve davranışlarla sevgiyi öldürme hünerini göstermiş olan bu genci, bütün bütüne unutturdu.

Lamiel'in davranışlarında öyle doğallık, öyle toyluk vardı ki Madame Le Grand candan bağlandı ona ve ondan başkasıyla düşüp kalkmaz oldu. Çok geçmeden, genç kızın bulunmadığı zamanlarda sıkıcı bulmaya başladı odasını. Kocasını istediği kadar bir yabancıyla böylesine sıkı fikri olmadaki aymazlık konusunda söylensin dursun; Madame Le Grand ona verecek karşılık bulamıyor, ama kahramanımıza karşı duyduğu yakınlık arttıkça artıyordu. Parayı su gibi harcayan birçok genç kalıyordu bu otelde; bunlar Madame Le Grand'ın çevresinde pervane olmaya başladılar, o da delikanlıların odasına gelmelerine kızmıyordu. Dikkati çekmeye hiç istekli olmadığı besbelli olan yabancı kızın dut yemiş bülbül gibi susması için, bu gençle-

rin odada bulunmaları yetiyordu. Madame Le Grand buna zevkle tanık oldu ve kocasına da gösterdi.

O zamanlar Lamiel'i saran tek duygu, merakı; bu dünyada, merakını gidermek için ondan daha çok soru soran bir kimse görülmemiştir. Bunlara karşılık vermekten ve her şeyi açıklamaktan zevk alan Madame Le Grand'm dostluğunun kaynağına, belki bu nokta temel oluyordu. Yalnızca, herkesçe sayılmak gerektiğini şimdiden kestiren Lamiel, geceleri hiç çıkmıyordu sokağa. Tiyatroya gidemediği için acı duyuyor, ama gezici tüccar yamaklarını anımsadığından önlemleri davranıyordu.

Başından geçenleri Madame Le Grand'a anlatmak zorunda kaldı Lamiel; yalnız bunu önceden bir düzene sokmak gerekirdi. Dalgınlığı ona oyun oynayabilirdi; yalan söyleyemezdi o, çünkü unutturdu yalanlarını. Oturdu, başından geçenleri yazdı; bunu dolabına bırakabilmesi için, öyküye Monsieur de Bonia adında bir amcaya yazılmış, kendisini haklı gösteren bir mektup biçimi verdi.

Onun için, adını veremeyeceği bir kaymakamın ikinci kızı olduğunu söyledi Madame Le Grand'a. Tutkunun deliye çevirdiği bu kaymakam, ilk valiler listesine girme umudu besliyor; Congregation'un üyelerinden varlıklı bir dul adamın da bir dediğini iki etmiyordu; çünkü meşrutiyet yandaşlarının yirmi bir oyunu elde edeceğine söz veriyordu bu adam. Yalnız bu Monsieur de Tourte'un bir koşulu vardı: Yirmi bir oya karşılık evlenmek istiyordu kendisiyle, yani Lamiel'le; oysa bu adamın sarı ve alçakça suratından tiksiniyordu.

Madame Le Grand:

- Anlaşılacak bir yön yok bunda. Sevgili Lami-

el'imiz de yakışıklı bir delikanlı buldu, ama bu delikanlının parası yok, paraya konma umudu var yalnızca, dedi.

Lamiel:

- Hiç de değil! diye karşılık verdi. Daha az sıkıldım elbette, ama yaşamımın da anlamı kalmazdı. Herkesin eşsiz bir mutluluk gibi gördüğü aşk, bana çok tatsız görünür; daha doğrusu çok sıkıcı...

- Belki sizi sıkıcı biri sevmiştir de ondan.

Lamiel içinden, "Ele veriyorum kendimi; gerçeğe dönmek gerek..." dedi; elinden geldiğince yalın bir tavırla:

- Yo, diye ekledi, bana aşkını ilan edenler oldu; ilk sevgilimin adı Jean Barville idi, para der başka şey demezdi. Leduc adındaki bir başkası çok eliaçık, ama beni görme olanağını elinden aldığım gün, en mutlu günü oldu yaşamımın. Amcalarımdan biri, bin beş yüz elli frank bırakmıştı bana, bu para ertesi gün notere götürülecekti, yatırılmak için. Bu altın paralarla kâğıt bin frangı yakından görmek istedi canım; saat akşamın sekizi falandı; babam kendi seçim işleri için çıkmıştı o sıra, ben de Paris'ten gelinliklerimin bir bölümünü getiren bavulların hepsini alarak kaymakamlığın bahçesinden kaçtım; çünkü çirkin olduğu denli eliaçık bir adamdır, Monsieur de Tourte; az şey mi bu? Hoşuma giden bütün bu giysilerin parasını babam öder ona. Bizim ilin seçim işleri bitip *Moniteur* gazetesinde valiler listesi çıktığında babam vali olmuşsa, yaptıklarımı hoş görür seve seve; ama kaymakam kalırsa, o zaman işler çatallaşır işte. Bu Monsieur de Tourte'un bizim ilde insanların düşünceleri üzerinde çok etkisi vardır; kardeşi pis-kopos yardımcısıdır.

Ertesi akşam, başından geçenleri iyi bir kimse olan Monsieur Le Grand'a da anlatmak zorunda kalan Lamiel, amcaya yazılan mektubu okudu. Pasaport işini açıklamayı unutmuştu; şöyle dedi:

- Oturduğumuz yerden otuz kilometre uzakta bir kasaba vardır. Oranın kaymakamı da istemişti beni, ama Monsieur de Tourte engel olmuştu, işte bu kaymakam kendi çevresinden on onbeş kilometre uzaktaki Rennes kesiminde belediye başkanı olan bir yakınının eliyle bir pasaport sağlattı benim için.

Monsieur Le Grand'a gözlerinden yaş getirecek denli dokundu bu anlattıkları, sekiz gün boyunca akşam söyleşilerine de konu oldu. Madame Le Grand, daha iki gün geçmeden kanadı altına aldığı Lamiel'e, onu kızı gibi sevdiğini söylemişti.

- Elinde avucunda bin beş yüz franktan başka para yok, beş yüz franklık bir dairede oturuyorsun; ben sana yine rahat edeceğin ama yüz elli frank kirası olan başka bir daire vereceğim; yalnız, güzel giysilerini arkandan çıkarma; seni hep onlarla görmek istiyorum ben; bir salı Monsieur Servieres'in evine götüreceğim seni. Orada otuz bin frank geliri birçok genç göreceksin ve Lamiel'ciğim, cebinde meşrutiyet yandaşlarının yirmi bir oyu bulunan senin o çirkin Monsieur de Tourte'unu gölgede bırakacak nicelelerinin gönlünü çelersin sen orada.

- Öyleyse, sevgili dostum, izin verin de bir dans öğretmenini tutayım, dedi Lamiel, başkaları gibi yürüyemediğimi, bir salona onlar gibi giremediğimi seziyorum ben. Sizi de ara sıra Theatre Français'ye götürmeme ses çıkarmanın artık.

XII

Bir akşam, gece yansı olduğu halde, Lamiel hâlâ jvladame Le Grand'm odasında; eğlence olsun diye de şişman kocasının gönlünü çelmeyi almıştı üzerine; tam bu adamda düşlemgücünden bir iz bulunmadığını düşünür dururken, birden sokakta, biraz sonra da otelin kapısında büyük bir gürültü koptu. Otelde kalan ve zil zurna sarhoş bir durumda getirilen delikanlılardan biriydi bu.

Madame Le Grand:

- Ay! Yine Kont d'Aubigne, diye bağırdı.

Paris'te "çelebi" olarak kabul edilen gençlerden biriydi kont ve Napoleon'un açtığı savaşlarda çok ün kazanmış yiğit General d'Aubigne'nin ona bıraktığı seksen bin frank gelirli akannın, eğlence dünyasında dibine dan ekmekle ömür sürüyordu. Mirasa konalı daha üç yıl olmamıştı; ama dayalı döşeli otel odasına düşmüştü, şimdiden; evini satmak zorunda kalmıştı.

D'Aubigne o akşam, sarhoşluğu nedeniyle durmadan konuşuyor, odasına çıkmayı istemiyordu.

- Ne diye iki kat çıkacakmışım? Yann yeniden inecek olduktan sonra...

Onu odasına çıkarmayı üzerine alan Madame Le Grand, ne yaptıysa başka karşılık alamadı ondan. Kontu getiren iki garson çıkıp gittiler odadan, çünkü onu sinirlendiren hizmetçilere *İngilizlere* özgü boks yumruklarıyla gözdağı veriyordu. Onlar da hanımlarından izin istediler, bu kötü yaratığa karışmamak için...

Kont bu sözcüğü hemen yakaladı:

- Hayır, hayır, hiç de kötü bir yaratık değil o; ben Ma-

dame Le Grand'm odasına girdim mi, susuyor, gözümden kaçmıyor bu; ama önemi yok bunun. Kimseye benzemeyen bir yön var o kızda. Yetiştirmek istiyorum ben onu. Koluma girdiğinde deve gibi adımlarıyla utandıracak beni; bir şalı bile nasıl takacağını bilmiyor; böyleyken, ya gireceğim onun gönlüne ya da can vereceğim bu yolda. Nicelelerinin gönlünü çelmişimdir ben; evet, öyledir, başkasına benzemez o, sonra da bana çık yukarı diyorlar, başkası gibi olmak istemiyorum ben. Başkaları çıkarlar yukarı, ben se çıkmayacağım işte; haklı değil miyim, Madame Le Grand? Yarın sabah yine incek olduktan sonra, yukarı çıkmak neye yarar?

Bu gevezelik bir saat sürdü. Madame Le Grand ne yapacağını bilemiyordu; yüksek tabakadan kişiler yanında hizmetçilik etmişti. Kendisini kibar bir insana yakışır yolla mahveden bir gence karşı öyle bir terbiye duygusu vardı ki içinde, dünyayı verseler sert davranmazdı konta. Ama yatağına götürülmesi de gerekti; tam otelin ağır hizmetlerini gören adamıyla aşçı yamaklarını uyandırması gerektiği aklından geçerken, Lamiel konusundaki tasarısını yeniden açıklamaya kalkıştı kont.

Bunun üzerine, Madame Le Grand, adının ağızlarda dolaştığını duyunca kaçan Lamiel'i çağırdı; odasına çıkması için buyruk vermesini rica etti ondan.

- İyi ama Madame, buna dayanarak kont cevapları görüşmeye kalkışır benimle yarın.

- Yarın hiçbir şeyi anımsamaz, üstelik gelir başışlamamı da ister. Tanırım ben onu. İlk değil böyle gelişi. Başka bir otel seçmeye kandırmam gerekecek onu, hiç incitmeden. Çok yükseklerde görür kendini, garsonlarla sen di

ye konuşur; garsonların onu dairesine götürmek istemeyişleri de bundan.

Lamiel:

- Sık sık sarhoş olur mu böyle? diye sordu.

- Aşağı yukarı her gün, sanıyorum; yaşamını çılgınlıklarla dokuyor; opera localarında göz kamaştırıcı gençler arasında en çılgını geçinmek sevdasıdır. Geçenlerde, böylesine sarhoş değilken bile, onu getiren arabacıyı bastonla dövmeye kalkışmaz mı!

"iyi! Benim dükküm gibi terbiyeli bir bebek değilmiş bu," dedi Lamiel içinden; kendisini getiren arabacıyı dövdüğünü görme düşüncesi çok hoşuna gitmişti. Madame Le Grand da yeniden üzerine düşünce, Lamiel merdivenlere doğru ilerledi ve kesin bir tonla:

- Kont cenapları, 12 numaraya çıkın hemen, dedi.

Konuşmayı kesti dAubigne, gözlerini ona dikti, sonra:

- işte konuşma diye buna derler, dedi. Ötekilerin hepsi, çıkın odanıza diyorlar bana; taşradan yeni gelen bu erdemli kişi, odamın numarasını unuttuğumu sanarak 12 numaraya çıkın, diyor. Kusursuz incelik diye işte buna derim ben. DAubigne için güzel., ve bugün için hiç sevgilisi olmayan bir kadının buyruğunu yerine getirmedi demek akla gelir mi hiç? Asla! Mademoiselle Lamiel, size boyun eğiyor, çıkıyorum 12 numaraya... 11'e değil (yerin dibine batsın 13, uğursuzluk getirir bu sayı) tastamam 12 numaraya çıkıyorum.

Madame Le Grand'ın uzattığı mumu aldı ve bugün için sevgilisi olmayan kıza karşı koyamayacağını söyleye söyleye, kararlı adımlarla çıktı odasına.

Ertesi gün, sırtında göz kamaştırıcı bir hırkayla rahat bir koltuğa yayılmış otururken, odasına giren ilk garsona:

- E, alçak herif! Dün akşam çakır keyif dönünce neler yaptım, anlat bakalım, dedi.

Bu adam, bir garsonun öfkelendiği zamanki kaba tonuyla:

- Kaç kez söyledim size, benimle böyle konuşursanız, karşılık alamazsınız benden, diye.

Kont bir beş franklık fırlattı ona; garson parayı yerden alıp kafasına fırlatmak üzere kolunu havaya kaldırdı, kont, Théâtre Français'de gördüğü Firmin'i (Moncade'ın rolünü) anımsadı, yapmacık bir gülüşle:

- E! Ne duruyorsun, atsana! dedi.

Garson, sapsarı:

- Bu parayı sizin suratınıza atardım ama, dedi patronumun porselenlerini kırarım diye korkuyorum.

Garson açık pencereye gitti, bir an dışarıya baktı, sonra parayı fırlattı dışarı attı; para bütün Rivoli Sokağı'nı geçerek sıçraya sıçraya gitti, karşıdaki Feuillants Kahvesi'nin demir parmaklıklarına çarptı kaldı; orada bulunan haylazların hepsi üşüştüler paranın üzerine. Bu görünüm garsonu yatıştırmış olacak ki, aklın ve somut gücün verdiği üstünlükle konta:

- Yakışsız davranışlarınızı elden bırakmak istemiyor idiyse, onlara ses çıkarmayan zavallı uşaklarınızı yitirmemek için akıllıca davransaydınız, paranızı har vurup harman savurmasaydınız, Clichy'den (*) tir tir titreyecek duruma düşmeseydiniz; ama Clichy korkusu buraya dol-

(*) Borcunu ödemeyenlerin o zamanlar atıldıkları tutukevi.

durduğunuz koltukları, aynaları, sanki bizim patrona satmış gibi görünme durumuna dek indirdi sizi. İnsan büyük senyör tavırları takınmak, saygısız olmak isterse, yoksul olmamaya bakmalı her şeyden önce. Babanız, o yiğit General d'Aubigne ne derdi acaba sizi böyle güneş batmadan önce sokağa çıkamaz duruma düşmüş görseydi?

- Öyle olsun, sevgili George, ilk verdiğim beş franklığın beğenmediğinize göre alın size bir ikincisi; iyi öğütlerinize karşılık.

George parayı aldı; imparatorluk çağının generali kendisine tekme de atsa, sesini çıkarmazdı o, çünkü Napoleon'un ünü çok kutsaldı onlarca; halk, Cumhuriyet çağından en ufak bir anı saklamamıştır; imparator olmayınca büyüklük, görkem diye bir şey kalmaz onun gözünde.

Saygısızlığının neden olduğu sahnelerden pek hoşnut kaldı kont. Yapacak bir şey bulamayınca, can sıkıntısından patlayan bir adamdı; yüreği çok kısır bir yaratıktı o.

- Madame Le Grand'la ne yapacağız, onu düşünmeli şimdi; eski, sayın oda hizmetçisine geçmişteki varlıklı durumuma uygun biçimde tepeden mi bakayım, yoksa işi babacanlığa mı vurayım tersine? Babacanlığa elbette., diye bağırdı. Avlanması gereken o iri Mademoiselle Lamiel çıkmıştı aklımdan. Bu kız da neyin nesi acaba? Daha önce birinin metresi oldu mu, yoksa ailesinin hışmından kaçan bir taşralı mı? Düpe düz budalanın biriye, dünkü sarhoşluğum irkiltmiştir onu. Demek, babacılık ve neşe, Madame Le Grand azarlar beni, ama ben de bir şeyler öğrenirim Lamiel konusunda.

Kafası yavaş yavaş yerine gelmeye başlayan kont, göz kamaştırıcı hırkası sırtında, aşağı indi.

- Sevgili Madame Le Grand, benim iyi yürekli dostum, şöyle çok demli bir çay yaparsanız da, dün akşam otel gelince neler yaptığımı, neler söylediğimi bir anlatsanız ha?

Yeni görmüş gibi davranarak büyük bir sevgiyle selamladığı Lamiel'e:

- O! Mademoiselle Lamiel, dedi, dün akşam odanıza on birden önce çıkmış olmanızı nasıl da isterdim! Bunun için doğrusu iki bin frank verirdim, seve seve. İçki masasına saat sekizde oturmuştuk, saatin onu vurduğunu duyduğumu anımsıyorum, ama sonrası bir çöl sanki, hiçbir şey göremiyorum.

- Vallahi kont cenapları, size hoşlanmayacağınız şeyler söylemek zorunda olduğum için pek üzgünüm. Artık garsonların hiçbiri odanıza götürmek istemiyor sizi; çok gücendirdiniz onları., ben de görevleri olmayan bir hizmette boyun eğmiyorlar diye pek de kötü yürekli olmayan bu adamları kovamam elbette. Başka bir yer ararsanız, kocam Le Grand da böyle düşünüyor. Dün akşamki gibi bir sahneyi duyup da otelim içim kötü düşünmeyecek bir yabancı bulunabilir mi? Ağıza alınmayacak şeyler söyleyip duruyordunuz durmadan.

- Aştan başka bir şey çıkmamıştır ağzımdan, bahse girerim. Hiçbir şey çekmiyor beni yaşamda., ne at, ne kumar; ben öteki gençler gibi değilim. Kusursuz bir anlaşma içinde birlikte yaşayabileceğim ince, sevecen ruhlu bir yaratık bulamazsam patlıyorum ben sıkıntıdan; her gün yüzölçümü gibi geliyor bana; bu yüzden oyalanmak için yemek çağrılarına hayır demiyorum; hiçbir şey de yüreğimi doldurmadığından...

Madame Le Grand, ciddi tavrımı bırakarak, içinden: "Vay düzenci vay!" dedi. "Burada, benimkilerden başka da dinleyen kulaklar var diye, duygudan dem vurmaya kalkıyorsunuz. Güzel bir attan ya da sabahları Boulogne Ormanı'nda gezerken, akşamları da operada kocanızda, kulis liralarda size seçkin bir görünüm veren güzel dikilmiş, yepyeni renkte bir giysiden başka şeyleri de sevdiğinizi söylemeye kalkıyorsunuz ha!"

- Benim iyi yürekli patronum; başka bir yer ve sözümlü dinleyecek uşaklar bulmamı söylüyorsunuz bana. Çok dürüst yönetilmesi ve benzerlerine taş çıkartacak durumda olması bir yana, bir d'Aubigne'nin bu otelde keyif için mi oturduğunu sanıyorsunuz? Benim bugün için parasız kalmış bir adam olduğumu unutuyorsunuz sanırım, tki ay sonra gösterişsiz bir çift oda tutabilecek miyim, bunu bile bilmiyorum. Bereket versin atalarımın özyapılarını yitirtmedi Tanrı bana. Yeğenim Madame de Maintenon tutukevinde doğdu; iğrenç bir dalavereciyle, bir Scarron'la (*) evlendi, ama Fransa tahtına çıkmış kralların en büyüğünün karısı olarak yaşama göz yummasına engel olmadı bu. Böyleyken, gün oluyor patlıyorum bu zindanda; çünkü, açıkçası, ne denli iyi yönetilirse yönetilsin, bir otel ve sözümlü dinlemeyen garsonlar, bir zindan değil de nedir benim için? Suçlayabilir misiniz beni, bütün dertlerimi unutturan bir anlık sarhoşluğa bırakıyorum kendimi diye? Şu yoksulluk günlerimde, çok hem de çok ciddiyim, çılgınca sevmek mutsuzluğuna uğradım; sonra bilirim ben, aşk gününü geçmiş bir şaka değil, gerçekten ürkünç bir tutkudur;

(*) 1610-1660 arasında yaşamış, maskaraca yazılar yazmış, Moliere'e «sin Vermiş bir şair ve yazar.

benimki, büyük işler yaptıran o Ortaçağ şövalyelerinin aşkından...

Lamiel kulaklarına dek kızardı, kont da gördü bunu, içinden, "Bu çok güzel vücut benimdir artık; onu gereği gibi giydirebilsem, ne büyük bir etki yaratır operada! Gözünü aç d'Aubigne, kafese koymak istediğin yavru bir ceylandır; parmaklığın üzerinden atlayıp kaçmaması gerek. Uyanık davranalım!" dedi.

Lamiel'in gözüne parlak ve çok eğlendirici bir delikanlı görünüyordu kont; yalnızca, bir söz söylemiyordu ki ezberlenmiş olmasın; ama böyledir diye etkisi daha *az* olmuyordu. Güzel sözlerinin hepsi önceden hesaplanmış ve parlak karşıtlıklarla etkileyecek kıvamda düzenlenmişti, en hoş bir aldırılmazlığı belirten güzel buluşları ardından insana en çok dokunan beklenmedik düşünceler geliyordu. Odanın bir köşesine oturmuş, hiç ses çıkarmadan dinleyen, ama *durumunu açıklayan* sözlerin en belirli noktalarında renk değiştiren bu genç kız üzerinde bıraktığı etkiyi görüyordu kont. Madame Le Grand'ın sitemleri ve öğütleri ona kendisinden söz açmanın en doğal fırsatını veriyor; o da gereğinden çok yararlanıyordu bundan; aynı zamanda, iyi bir yerde (Madame Kontes de Damas'm evinde) eskiden çalışmış olan Maüame **ive** Grandi da çok ilgilendirdiği kaçmıyordu gözünden; insanlara ve paraya karşı tıpkı Monsieur d'Aubigne gibi davranan zengin delikanlıları saymaya, beğenmeye alıştı bu kadın.

D'Aubigne, son kalanları yaşlılıktan X. Charles zamanında ölen o genç, büyük senyörlerin tam bir örneği idi; yaşlılıklarında gülünç savlara bir zırh gibi bürünen bu adamlar sert kurallar ileri sürerler, ama uygulayacak gücü

bulamazlardı bereket versin. D'Aubigne yaradılıştan kaygısız, neşeli bir senyör değil, kibar bir büyük senyör örneğine uyan kaygısız ve şen bir delikanlıydı. Bu farkı görececek görgüsü yoktu Lamiel'in; çok zekiydi, yüksek bir ruhu vardı, ama zekâsı karşılaştırma ve incelemeye gelişmiş bir zekâ değildi; kendisi için de, başkaları için de yarıya varmaktan çok uzak olması bundandı.

Bir köşeye oturmuş, yürek çırpıntılarının sessizliği içinde durmadan d'Aubigne'yi dük de Miossens'la karşılaştırıyor; zavallı düke karşı çok haksız davranıyordu; elinden kaçırdığı metresinin gözünde ona saygınlığını yitirten noktalar, doğallık, düşlemgücü eksikliği, en yaşamsal önemdeki şeyleri en yalın biçimde söyleyişi, kısaca kusursuz haliydi. Bu kibar delikanlının gerçekten yalın ve doğal davranışlarına Lamiel *ürkeklik*, *aşırı önlemlilik* adını veriyordu; oysa, kontun renkleri ona en güçlü bir öz yapıyı çiziyor gibi geliyordu; Lamiel, olayların beklenmedik gidişi ortasına kontu gerçekten şövalyelere özgü bir gözüpeklilikle atılır görüyordu.

Hemen ertesi sabah, yarı açık kapısından gözetleyen kont, odasına çıktığını görünce, ona bir şeyler söylemeyi göze aldı. Kontun dediklerine soğuk karşılıklar verdi Lamiel, ama sokulmasından alınmış görünmedi. Huylarının doğallığı, yüzünden okunan bir kızdı ,o.

Kont içinden: "Benimdir artık o; yalnız nasıl giydirip kuşatacağız?" dedi. Giyecek birşeyi yok. Odasına çıkardıklarını gördüğüm iki büyük bavulda ne var, Tanrı bilir! Ben ona hukuklu bir öğrenci gibi otelde gizli kapaklı bir keyfim olsun diye yanaşmıyorum. Olanaklarımı gizli kapaklı kullanmaya niyetim yok. Ona göz koydumsa, saltanatı-

mı göstermek için; onu operada, Boulogne Ormanı'nda ortaya koymak için; *turfanda* bir varlıktır diye; kolumda görülmeye değer olabilmesi için dört bin franga gereksinmem var en azından. Hayır, Mademoiselle, hayır, her ne denli, namusunuz yoldan çıkmaya iştahlı gibi görünüyorsa da, bu zevki, ben ancak dört bin frangı bir araya getirince tadacaksınız siz. Kucağıma düşmenizin hemen ertesi günü armağanlar yağmur gibi yağmaya başlamalı; siz, herkesten önce inanmalısınız ki, iki yıl önceki gibi parayı pencereden savuran varlıklı bir senyör vardır karşınızda."

D'Aubigne kendisini bu kurnazca düşüncelere kaptırmışken (kurnazlık özelliği idi onun), Lamiel de köşesinde büyük bir zevk içinde yüzüyor, onu gençlerin en çılgını, en doğal buluyordu: "Bu adam, dük gibi, hiç değişmeyen sıkıcı bir Catone (*) değil."

Kont, otele dönüşlerinde kendine çeki düzen vermeye başlamıştı; Lamiel'in, giriş katındaki, Rivoli Sokağı'nın kemerleri altında bir penceresi ve merdivenlere bakan bir vasistası bulunan Madame Le Grand'ın dairesinde olduğundan emindi. Otele yirmi adım kala aklı havada bir adam görünümü takınıyordu. Ama kurnazlığını boşa çıkardı olaylar.

İlerdeki metresi için aşağı yukarı yüz Louis altınını bir araya getirmişti ve şimdiden Boulogne Ormanı'nda onu insanlara hangi adla tanıştıracığı sorusu kurcalıyordu kafasını. Lamiel'in hayranlık uyandıran tazeliği, teninin kadife gibi yumuşaklığı karşısında, onu operanın kandilimsi lambalarının ışığından çok Boulogne Ormanı'nın gün ışığı

(*) İnkelerin katılığıyla ün salmış Romalı bir senatör.

ğında ortaya çıkarmaya niyetliydi; tam tüccarlardan yüz Louis ya da üç bin franklık bir borç daha bulmayı umar dururken, Chantilly at yarışları mevsimi geldi çattı. İşin kö-tü yanı, yarışların, aklına ancak yarış tarihinden sekiz gün önce gelmesiydi.

Canı sıkılarak, alınına da vurarak, içinden, "Artık has-tayım demeye de zaman kalmadı. D'Eberley ve Montan-don bu bahaneyi savurganca tükettiler," dedi.

Bir umutsuzluk içine düştü ve anlaşılması güç bir ta-vırla Lamiel'e:

- Size tapıyorum; sizse umutsuzluk içinde kıvrandı-rıyorsunuz beni, dedi.

Daha bu sözü söylediğinin sabahı, Madame Le Grand, Lamiel'in dikkatini kontun üzüntülü tavrına çektiğinden, umduğu etkiyi elde edemedi bu söz; sıkıntı kokuyordu. La-miel'i usandıran dük bile, bunu birçok kez ve daha hoş bir biçimde söylemişti ona. Lamiel, o günlerde kendi yüreği-ni okuma gücünde olsaydı, şöyle derdi konta:

- Hoşuma gidiyorsunuz, ama bir koşulum var: Bana tutkunun diliyle konuşmayın hiç.

Kont, Chantilly düşüncesini kafasından söküp atamaz ve hâlâ neye karar vereceğini de bilemezken, bir akşam jo-key kulübünde dostlarından birinin adı söz konusu oldu; bu genç, Chantilly yarışlarının yaklaşması üzerine hasta ol-duğunu bahane ederek kayıplara karışmıştı.

Kont kendi kendine, "İki karpuz bir koltuğa sığmaz," dedi. "Yere batsın şu taşralı dilber! İşlerim konusunda bin bir şey söylenirken, atlara düşkünlüğüm de bilinip durur-ken Chantilly'de görünmezsem, yandım demektir."

Yarış gününden bir gün önce, Lamiel'e:

- Acımasızlığınız yaşamımı zindan ettiği için, ölümün kucağına atacağım kendimi, dedi.

Lamiel bu sözlere alındı, gülerek içinden: "Allah Allah! Acımasız olduğumu da nereden çıkarıyor? Ciddi bir şey sürdü ortaya da, biz geri mi çevirdik?" dedi.

Gerçek şu ki, kadınların, namuslu kadınların arasında sıkılırdı kont; kusursuz doğallığı yanında konuşmasıyla da övünen Lamiel, henüz tümüyle namuslu bir kız olduğundan, daha da çok sıkıyordu onu; bu demektir ki, kahramanımıza yaptığı kur, sözden ileri gitmiyordu; beş dakika bile başbaşa hiç kalmamıştı onunla; bütün oyunbazlığı görüşmeye can attığına, ama acımasızlığının onu bu mutluluktan yoksun bıraktığına inandırmaktı Lamiel'i.

Aşk ve aşkın zevkleriyle hiç ilgisi bulunmayan genç kız, içinden: "Konta bağlanmamın nedeni, beni tiyatroya götüreceği düşüncesidir. Bin beş yüz elli frangım şimdiden suyunu çekti; kaldı ki o da bana para veremez, onda da yok çünkü..." diyordu.

Madame Le Grand'a:

- Aile durumumuzda bir değişiklik olmuyor. Seçimler geri bırakılmış;. Monsieur de Tourte her zamankinden daha güçlüdür sanırım; altıncı katta kalan ve *Commerce'm* yazarı şu liberal Monsieur... var ya, Congregation'un yeniden iş başına geleceğini söylüyor. Yaşamımı kazanmam için ne yapsam acaba? Topu topu tekiz yüz frangım kaldı," diyordu.

İki kitapçıya abone olmuştu Lamiel, günlerini okumakla geçiriyordu. Yalnız başına çıkmıyor, omnibüse (*)

(*) Allı tramvay.

binmeyi hemen hemen hiç göze alamıyordu artık. Sol yanağındaki yeşil lekeler de artık güvenilir bir etki yaratmıyordu. Öylesine biçimli bir vücudu vardı ve gözlerinden öylesine zekâ fışkıırıyordu ki, aşağı yukarı her gün, çoğu zaman da kaba sarkıntılıkları savması gerekiyordu. Madame Le Grand'la dans öğretmeni M.'den başkasıyla konuşmaya yanaşmıyordu; iyi, dürüst ve darkafalı, öğrencisine de gönlünü kaptırmaktan kurtulamamış bulunan bu genç dans öğretmenine, kaymakam babayı, Monsieur de Touer-te'u ve öykünün geri kalan yanlarını çıtlatmakta kusur etmemişti Madame Le Grand. Hiç eğlendirici bir yaşam değildi bu; gezmeye gitme olanaksızlığı Lamiel'in sağlığına zararlı oluyor, tiyatrodan yoksun kalışı da tuz biber ekiyordu sıkıntısına. D'Aubigne'nin boş gururu, açık yürekle konuşma fırsatını Lamiel'e daha çok verseydi, zafere ulaşmak işten bile değildi kont için. Genç kızda kibir diye bir şey yoktu; kontun onu yakalayacağı ilk sabırsızlık anında, içini olduğu gibi dökerdi ona.

işte bu koşullar içinde geldi çattı Chantilly yarışları. Kont yarışları kaçırmadı ve müşterek bahiste on yedi bin frank yitirdi. Böylece, iflasını tamamlamış oldu; kendisine borç verenlerin güvenini yitirdi ve bu parayı haftanın sonundan önce, soyluca ödedi. Kont de Nenvinde (*) pintliliğe varacak kadar kurnaz ve akıllıydı gerçekte:

- Şimdiden başımda üç dört mahkeme kararı var ki Clichy'ye attırabilir beni; şu küçük taşralı dilberi elde etmek boynuma borç oldu artık; bu görev yerine getirilince *büyüklerin şanına uygun* bir biçimde ortadan yitmek ge-

(*) Stendhal, şimdiye dek d'Aubigne dediği konta, bundan sonra bu adı veriyor.

rekir. Gider Versaüles'da geçiririm günlerimi, iflas etmiş İngilizlerle bu iç kapayıcı kente sinek avlamaya giden zavallılar tanırılar beni. Aman Tanrım! Ne akşamlar, ne akşamlar bekliyor beni!

Lamiel de çıldırarak durumdaydı sıkıntıdan; kontun iki günlük bir çabası yetti sonucu almaya.

Lamiel ona:

- Bu akşam tiyatroya götürüyor musunuz beni? diye sordu.

- Bu akşam beynime bir kurşun sıkmayı tasarlıyorum, işlerim biterse.

Lamiel bir çığlık kopardı, kont da yarattığı etkiden çok hoşnut oldu.

- Son düşündüğüm siz olacaksınız güzel Lamiel, son mutluluğu da siz vermiş olacaksınız bana. Bana karşı daha az acımasız olsaydınız, Chantilly yarışlarına gider miydim bir hafta önce? Elli yedi bin frank yitirdim orada ve onur kaygısıyla bütün kaynaklarımı kurutarak ödedim bu borcu., cebimde bir *bin* franklık bile kalmadı. Yalnız, bütün Fransa'nın tanıdığı yiğit bir adamın oğlu Kont Neminde, kendisini aşağı bir durumda göstermeye yanaşmamalıdır. Gerçi çok zengin, yirmi yaş kadar da büyük bir ablam var benim; ama darkafalı, aşkın ve raslantının yönettiği bir yaşamı anlayacak güçte değildir o. Üstelik, bir Miossens'la evlendi, bense bir d'Aubigne-Nervvinde'im yalnızca.

- Miossens mı? Dükün yakını olmasın?

- Evet, onun büyük amcası; peki, siz nereden biliyorsunuz bu adı?

Lamiel kızardı:

- Beni isteyen de Tourte, de Miossens'in sözünü **ede**di durmadan; bu ailenin işlerine bakan adam dört oy sağlıyormuş ona.

Lamiel şimiden biraz yalan söylemesini beceriyordu, ama hâlâ bir kulp bulmaya da dikkat ediyordu; yalanlar ağzından öyle önemli şeylermiş gibi çıkmıyordu; daha yetişmeye gereksinmesi vardı.

Kontla içli dışlı oluşları yarım gün sürdü; daha o akşam Lamiel kendisini donduran bir yürek kuruluğu buluyordu onda. Bir ağırbaşlılık vardı sözlerinde, ama bu ona çok çabaya mal oluyor, Lamiel de görüyordu bu çabaları; duyduğu sıkıntınansa nereden geldiğini kestirecek güçte değildi; şu var ki Lamiel, bu düşüncesiz, şaşkın genci değil, onda kafasından geçirip gönül verdiği başka bir yarattığı seviyordu. Olağanüstü her şeye inandığından beyine kurşun sıkma düşüncesi çabucak dağıttı sıkıntısını. Nerwinde'e bakıyordu:

- Bu çok soğuk, çok soylu yüz, demek bir kaç saate değin kendisini öldürecek bir adamın yüzü ha! Serinkanlılığına da diyecek yok hani!

Kont bavullarını hazırlıyor, eşyalarına bir şey olmasın diye pek dikkat ediyor görünüyordu; bavul yapmaktaki becerikliliğiyle övünür davranışıyla gezici tüccar yamaklarından hiç aynmı yoktu o anda; ne var ki gözü hiçbir şey görmüyordu Lamiel'in, yüreği yakında patlayacak tabancanın verdiği yürek çarpıntılarıyla doluydu. Bavulların üzerine adres olarak ablası Madame Baron de Nerwinde'in adını yazdı kont. Perigueux arabasına değin gitti bavullarının yanısıra; ama arabaların kalktığı yazıhane-

den bavulları Versailles'a taşıttı bir kira arabasıyla. Ertesi sabah, Madame Le Grand beylik mektubu buldu:

"Siz bu satırları okurken, vb. vb."

Mektup okunurken başını önüne eğdi Lamiel, biraz sonra da hıçkırıklarla boğulacak duruma geldi.

Madame Le Grand'ın kocası:

- Ne olduysa bin altı yüz altmış franga oldu, diye bağırdı ve kontun gerçek hesabını çıkarmaya koyuldu hemen; alamadığı ücreti tam olarak bilmek istiyordu; konttan ödemesi istenen para bin altı yüz altmış franktı; ama dokuz yüz franga bile yükselmeyordu, gerçekte.

- Geçen yıl yitirdiğimiz, net olmayan gelirimizin yüzde dördünü buluyordu; bu yıl yüzde altı olacak, çünkü zavallı kontun koltuk ve porselen takımlarını hesaba katmıyorum. Vasiyetnamesiyle birine bırakmıştır belki onları.

Bütün bu konuşmalar derin bir üzüntüye boğdu L&miel'i. Konta karşı sevgisi yoktu kuşkusuz; yüreğini sızlatan duygu yalnızca insanlığından ileri geliyordu.

Versailles'da, sofuya ve her şeyden sızlanan bir toplum içinde, sıkıntı öldürüyordu kontu; şu var ki, her şeyden önce kurnaz bir adamdı ve eşine az raslanır kurnazlığının yarattığı bir yolla düzeltti yazgısını. Göze batar bir durum almaya başlayan yoksulluğuna karşın, gittiği yerlerde iyi karşılanmak için Congregation'un o çevrede en sağlam dayanaklarından birine, yaşlı markiz Madame de Sassenage'a kur yapma yolunu tuttu. Sert özyapısı ve haşın kibri, markizin onunla ilgilenmesine yol açtı. Kadın da bu sayede sıkıntısının bir bölümünden kurtuldu; kendisine bağlansın, yanaşsın diye onu kiliseyi tutmaya kışkırtmak gibi bir oyun

yarattı. Adından eşsiz bir ustalıklarla yararlanmasını bilen kont, ciddi bir tavırla:

- O zaman Nenvinde ailesi söner gider, ben bu adı la şıyanların sonuncusuyum; babamın ününe, Jourdan'ın (*) dostu bu yiğit adama Fransa'nın beslediği saygıya zarar vermemem, bu önemli adımda ablam Baron de Nenvindc'in düşüncesini sormam gerekir, dedi.

Markiz de Sassenage, bu sözleri kontun ablası barona ulaştırmanın kendisi için bir görev olduğuna inandı; bu baron hastalıktan hiç kurtulamazdı ve aşırı sofuluğu, papazının da aracılığıyla, Perigueux'nun eski soylu kişilerinin kapılarını açmıştı ona. Papazı da o günlerde rahatsız olduğundan, bu önemli ve zengin sofu kadınla konuşma yâ X. Piskoposu kendisi gitti. Piskopos Bearn, soylu kişilerinden iyi bir ailenin çocuğuydu; dedelerinden biri, XV. Louis zamanında onur nişanı almış bir adamdı. Bu piskopos, nasıl ettiyse, yaşlı kadını *soylu tabakanın* üstünlüğünü yitirmesine açındırdı ve bu acıma Baron de Nenvinde için övünülecek bir duygu oldu; demek o da gerçek soylulardan biri oluyordu bu değerli insanın gözünde.

İki gün sonra baron yeni bir vasiyetname hazırlattı; malının hepsini o güne dek ilenip durduğu *huEphraim* kardeşe, Kont de Nenvinde'e bırakıyordu. Bu bağış aşağı yukarı *bir milyona* yükselebilirdi; yalnız, ablası bir koşul ile sürüyor; kırk yaşından önce evlenmesini istiyordu ondan. Birkaç gün sonra, genç kardeşinin sanı hesabına duyduğu acınma, bu canlı imgelemi kemirdiğinden, Baron de Nenvinde iki yıldır kanlı bıçaklı olduğu kardeşine altı bin

(*) 1763-1838 yılları arasında yaşamış ünlü bir Fransız mareşali.

franklık bir borç mektubu yolladı Aynı zamanda ona, bu para kadar yıllık bir gelir bağladığını haber veriyor, mirasçısı olacağını da kapalı bir biçimde bildiriyordu.

Kont bu mektubu saat dörtte, beklediği Markiz de Sassenage'in evine yemeğe gideceği sırada aldı. Duyduğu zevke ya da şaşmaya ıkı saniyeden çok zaman harcamadı. Kibirin etkisinde bulunan yürekler, coşkuya karşı içgüdüsel bir korku beslerler; gülünç olmaya götüren ana yoldur bu, onlarca. "Ben bunu çekici ve kulüpte bana onur sağlayacak bir olaya nasıl dönüştürebilirim acaba?" diyordu içinden.

Paris'in yolunu tuttu, koşarak Lamiel'in odasına çıktı ve iyi yürekli Madame Le Grand'ın sevinç haykırışlarına kulak asmadan Lamiel'in kapısını gürültüyle açıp dizlerine kapandı:

- Yaşamımı size borçluyum, diye bağırdı. Size karşı duyduğum tutku derecesindeki aşk, doldurup hazırladığım tabancayı havaya sıktırdı bana. Serinkanlılığıma yeniden kavuşup gözümün önüne güzelliklerinizi de getirince, para durumumu ablama yazdım. Nenvinde'lerin kanı göstermez olur mu kendini? Bir deste borç mektubu yolladı ablam bana. Haydi, operaya gitmek için giyinecek zamanımız var daha...

Opera ve bir saat sonra orada olma düşüncesi, kontun bir kurşunla kendini öldürecek olmasından doğan üzüntüyü çabucak unutturdu kahramanımıza. Bir sürü mağazaya girip çıktılar; genç taşralı, yeni bir giysi, şapka ve şallarla süslendi oralarda. Opera yolunda kont:

- Kaymakam babanız beni korkutuyor, dedi ona. Se-

çimde kazanırsa, başına buyruk bir kızı geri getirme buyruğunu esirgemezler ondan, dedi.

Sonra da soğuk bir edayla:

- Ne olur benim aşkım o zaman? diye ekledi.

Lamiel ona baktı ve gülümsedi; kont:

- Adınız Madame de Saint-Serve olsun; elimde dış ülkeler için bu ada düzenlenmiş güzel bir pasaport var da ondan seçtim bu adı, dedi.

- İyi, ama bu hanımın yaptıklarını da yüklenmiş olurum o zaman ben. Hem de neler neler!

- Sizin gibi güzel bir kız değildi o, ne var ki onun da babası yamandı; tıpkı sizinki gibi... Yurttan ayrılıyordu, adını sevgilisinin pasaportuna karıştırmış gibi yazdırmanı daha akıllıca bulduk. Dış ülkelerde etkisi başka olur bunun.

Kont de Nerwinde'in yeniden doğuşu bir olay oldu. Operada, kont mutluluğun doruğuna ulaştı. Madame de Saint-Serve'in başansıysa, dostlar başına...

Kont ertesi sabah gizlendi; alacaklılarıyla dostları hesap gördüler. Bunlardan operanın oturma salonuna alışık olmayanların hepsi ölmüş sanıyorlardı onu.

Operadan çıkınca, kont, Lamiel'i Neuve-des-Mathurins Sokağı'ndaki küçük bir daireye götürmüştü. Operadan pek keyiflenen Lamiel'e:

- Bana inanırsanız, Madame Le Grand'ı görmeyin bir daha, dedi. Madame de Saint-Serve'in Mademoiselle Lamiel'le ilişkisi olduğunu söyleyebilir. Ona ne denli borcunuz olabileceğini bir kâğıda yazıp verin bana, yarın biri gider öder, selamlarınızı da sunar.

O akşam saat yediyle oniki arasında, gırtlığına dek

borç içinde bulunan, kendisini ertesi sabah Clichy Tutukevi'ne götürecektir dört mahkeme kararının uygulanması korkusuyla titreyen, elinde avucunda hiç kimseyi göstermediği altı bin franklık bir borç mektubundan başka şeyi olmayan Kont de Nenvinde, göz kamaştıran bir kadının giyinip kuşanması için gereken her şeyi satın aldı; satıcılar, iyilikte bulunuyormuş gibi bir tutum içindeki konta teşekkür ettiler bol bol.

Bu soğuk, önlemler, hep hesapçı, dünyada sevgili canı için ağırlardan ya da kibir bozulmalarından başka şeye aldırış etmeyen bu huyun zaferi de buydu işte. Bir kibir ve sıkıntı çağının yetiştirmesiydi bu ürkek ve soğuk adam; 1789'dan önce dayanılmaz derecede sıkıcı bir insan etkisi bırakırdı kont; güldürülerde raslanabilirdi ancak bu soğuk ve kibirli Gaskonyalı karakterine.

Günümüzde kadınların güzel konuşmaya bakmamaları nedeniyle onların pek hoşuna gidecek yaradılıştaki bulunmayan Kont de Nenvinde, ününün parlaklığını iki düelloya ve özellikle ataklığı sarsılmaz gibi görünen küçük ve donuk bakışlı gözlerine borçluydu. Biraz moğollarınki gibi ama daha ince olan yüz çizgileri, soğukluk, yapmacık bir üzüntü ya da somut acı belirtisiyle bayağılıktan sıyrılırdı ancak. Duyguyu açıklamada doğuştan güçsüz olan bu çizgiler, ancak kontun onlarla belirtmek istediği duyguyu açığa vururlardı; buz gibi ama tutku derecesinde bencil ve sevgili canı için en ufak bir acı görünüşünün bile gözyaşı döktürecek denli ezdiği bir ruhta sık sık doğan hoşnutsuzlukları da bütünüyle ve övgüye değer bir biçimde gizlerlerdi. Monsieur Menton, onun için:

- Hileci bir satranççıdır o, ama ozan sanır onu **buda** la halk, demişti.

Kont de Nenvinde hesaplı, donuk ve hep çevreyle ilgili ciddiliğiyle, büyük bir yolun kıyısında gizlenip bir koyunun geçmesini bekleyen bir kurta benzerdi; yirmi kişilik bir topluluk önünde tam alanını bulmuş olurdu özellikle,. O zaman, zarıflığe erişmek amacıyla, süslü sözler ve çağrışımlarla konuşur; bu da kötü etkiler bırakırdı ince zevkli kişiler üzerinde; ama konuşmak, anlatmak onda ateşli bir tutku durumundaydı. Yaradılış bakımından da az çok kaba olduğundan, başarısızlıklarını da duyumsamazdıpek.

Bu konuşma, anlatma, her şeyde haklı olma tutkusu, önünde biri önemsiz birşeyi anlatmaya kalkınca işkence içinde kıvrandırırdı onu. Söylenen her şeye birtakım tatsız karşı çıkmaları vardı ki, önünde bir konuşmanın sürmesine olanak bırakmazdı. İşkenceydi onunla içli dışlı yaşamak. Yüzünün acılı ya da hiç değilse donuk ve karşısındakini kolayca ezen anlatımı, nüktelerin ve bütün hoş duyguların önüne set çekerdi. O nükteler ki, Fransız konuşmasının güzelliğini açığa çıkarır ve onurlarıyla oynadığı dinleyicilerden çoğu zaman biraz güven bekler.

Karşısındakinin istediği kadar hoşgörür bir felsefesi ve zamanı birlikte hoşça geçirme isteği olsun, kontun sürekli karşı çıkmaları en sıradan şeyler üzerinde konuşmaya bile olanak bırakmazdı..

Bütün bunları anlayabilmekten çok uzaktı Lamiel. İyi, yalın, neşeli ve mutlu olduğu, yüreğinde de kötülükten iz bulunmadığı için, onun yaşamındaki hoşnutsuzluğun nereden geldiğini kestiremiyordu. Kontun kibar çev-

rede kendisine oynattığı rolden ve sağladığı yüksek konumdan hoşnuttu. Toplumda dinsel bir ilgiyle dinlenmeseydi böylesine zekâ, parlaklık ve incelik gösteremezdi konuşmalarında. İnsan böyle bir ilgiyi önceden sağlamamış olursa, vodvillerdeki gibi sert ve ani karşılıklarla etki yaratmak zorunda kalır o zaman.

- Peki, kime borçluyum ben önceden kazanılmış bu sıcak ilgiyi, hem de yemek çağrılarımıza ilk kez gelenlerce eski bir dostlanmışım gibi gösterilen bu iltifatı; yalnızca ve yalnızca kontun kazanmış olduğu saygınlığa. Ama, bu saygınlığı sürdürmek için harcadığı emekler yoruyor onu sanırım; baş başa kaldığımız zamanlardaki sinirliliği bundan ileri geliyor, iyi ya! Azaltırız biz de baş başa kalışları. Bütün keyfim kaçıyor eve dönünce; baş başa kaldık mı, herkesin içinde gösterişli bir incelik örneği olan adam kabalaşıyor, hemen hemen küçültücü bir insan kesiliyor. Düşüncesini öğrenmek için bile olsa, ona söz söylememi bir suç sayıyor belki de.

Açıkça söylemekten çok duyumsanan bu düşünceler, bir yandan kâğıt bigudi sarmak için aynada saçlarına bakan Lamiel'in kafasından geçiyordu. Kendi kendine:

- Bir dakika önce şapkamı çıkarırken gülümseme vardı dudaklarımda, şimdiyse asık suratlıyım; öfkelenmek için büyük bir çaba göstermek zorunda kalıyorum. Of Tanm! Bu, her akşam böyle! Görünüşe göre, bu çok kibirli adam kibar çevrede etkisini sürdürmek için çabalamaktan yorgun düşüyor, yorulunca da tatsız tuzsuz bir kimse oluyor.

Odasına koştu ve kapıyı arkadan kilitledi.

Operaya gittikleri ilk gecenin üzerinden ancak bir haf-

ta geçtiği halde, doğal tavırlı insanlarda kendiliğinden doğan o korkusuzluk vardı Lamiel'de.

Kapanan kapının gürültüsünü duyan kont, kızgın kızgın:

- Bu da ne demek? diye bağırdı.

Lamiel, alay olsun diye, kibar sevgilisinin sert ve kaba tonunu yansılayarak, kapı aralığından:

- Bu demektir ki, yanımdaki soylu kişi tavırlarınızdan bıktım, yalnız kalmak istiyorum, karşılığını verdi.

Nenvinde içinden: "Oh! Böylesi daha iyi bence!" dedi. "Avcumun içinde olduğunu herkesin gördüğü bir yaratıkla ne diye sinirlerimi bozayım? Asıl olan, güzelliği ve benden aldığı esintiyle kibar çevrede onur getirmesidir bana. Şu küçük cilveciyi bir cezalandırayım da görsün; o beni çağırmadan odasına çıkmayacağım; hele bu çılgınlığına hiç alınmış görünmeyeceğim."

Kontun bu şaşkıncu özyapısının ruhsal temeli nedir diye sormak akla gelir belki. Bu temel, kendini beğenmişlik, XIX. yüzyılın üzuncünde temel nedenlerden biri olan önüne geçilmez kendini beğenmişliktir. Gerçek bir kont sayılmama korkusu öldürüyordu Kont de Nervinde'i.

Görünüşte pek güçlü olan bu adamın özyapısının kötü yönü, önce korkuya dek varan bir dayanıksızlıktı; en sıradan ve en az yapılan, aptalca yapılması yüzünden de daha başlangıçta etkisiz kalan bir şaka bile, onu sınırdan kırar geçirirdi bir hafta. İkincisi, Monsieur de Nerwinde, Fransa'nın ve bütün Avrupa'nın tanıdığı ünlü babasını, Nerwinde Kontu General Boucaud'yu bir yana bırakır ve silik bir şapkacı olan Perigueux'lü büyük babası Boucaud'yu düşünürdü hep.

Gururan, alınganlığın ve dayanıksızlığın bu aşırı derecesine insanın inanamayacağı gelir. Ticaret üzerine yapılan en ufak bir şaka, hatta onun önünde, "Bir şapka satın aldım," ya da "Castain'in şapkacıları Carton'unkileri bastırdı," denmesi, onu, böylesine şaşırtıcı bir sözü söylemeye kalkışan kimsenin yüzüne dik dik baktırır ve çileden çıkarırdı bütün bir gece. Böyle bir durumda onun canını sıkın nokta: "Bu iğneleyici söze kızmalı mıyım, yoksa aldırış etmemeli miyim?" sorusu olurdu.

"Perigueyvc'ün bir kasabasında yerleşmiş silikbirşapkacı" sözü, Nenvinde'i on altı yaşından bu yana üzen bir sözdü. Yüzündeki donukluk bundandı, böylesine bayağı bir alınganlığı elbette saklamak gerekirdi. Şapkacı Boucaud'nun torununu gerçekte bir kont sanmaları için başka bir yüz takınılır mıydı hiç? Onun önünde Boucaud'dan söz açıldı mı kızarırdı, yüz çizgilerindeki donukluğun nedeni buydu; onu her an üzen bu huzursuzluğu gizlemek gerekirdi; silah kullanmaktaki o olağanüstü hüneri de bundan ileri gelirdi.

Ona uygun gelecek, yaşamındaki huzuru ve mutluluğu verecek sevgili, ona günde on kez şu sözleri yineleyecek soylu bir kadın olabilirdi:

- Evet, benim soylu Oscar'ım (*), siz gerçek bir kontsunuz; sizde soylu doğmuş bir kimsenin bütün nitelikleri; sözcükleri söyleyiş yanlışlıkları bile var. Monsieur de Talleyrand'm çağdaşlarında görülen o küçük küçük gülünçlükler bile var sizde.

(*) Yazar, biraz yukarıda kont için Ephraim demişti, şimdi de Oscar diyor.

Kont de Nervvinde, haklan kesinlikle tanınmayan prensin yaveri olmalıydı. Teşrifat onun alanıydı, mutluluğunun temeliydi; düşüklük, alçaklık, sıradışı ve şaşırtıcı konuşmalar, her şeyi, en saygıdeğer bilinen şeyleri bile alaya almalarla soylu olunmak istenen bir topluluğun suç ortaklarından biriydi kont.

Silik bir şapkacının torunu için ne yaşam, ne yaşam!

XIII

Lamiel, neşeli bütün zevk arkadaşları arasından, Varietes'nin genç sanatçısı Gaillot'yu beğendi; çok zeki ve zekâsı dinsizlikle yoğurulmuş bir kızdı bu. Meudon'a yapılan bir kır gezintisinde ormanın içine doğru daldı onunla ve Lamiel'in çok ağırbaşlılıkla izlediği uzun bir konuşmada, Gaillot akıllı olmayı değil de, insanın kafasına, kendisi bile beklemediği halde gelen hoş ve yeni düşüncelerden nasıl yararlanması gerektiğini öğretti ona.

Gaillot:

- Anlaşılmaz oluyorsunuz ara sıra, dedi. Ne demek istediğinizi daha genişçe, daha çok sözcük kullanarak anlatın. Soma, Normandiya lehçesinden de olmasın bunlar. Daha güçlü olabilir bu lehçe bizim Paris Fransızcasından, ama kimse bu lehçeyi anlamıyor artık.

Nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu Lamiel, duyduğu hayranlık gerçekten içinden kopuyordu. Gaillot en çok sevdiği kimselerden biri olmuştu onun. Gönlünden gelen övücü sözlerine, genç sanatçı:

- Siz kat kat gölgede bırakırsınız beni, diye karşılık veriyordu; kaçınacağınız tek bir nokta var Benim ara sıra

yarattığım neşe tufanlarına vurularak yansımaya kalkışmayın beni. Gönlünüz razı olursa, benim tam tersim olma yürekliliğini gösterin.

Kont, Madame de Saint-Serve'in ortaya çıkışından bu yana her yerde daha çok arandığını, içten gelen derin bir gururla görüyordu. Zevk sahipleri arasındaki etkisi almış yürümüştü.

Havalar pek sıcak gidiyordu o yaz; kır şöenleri moda olmuştu. Geçen yılların yağmuru ve soğuğu, bir yenilik cilası vuruyordu bu şöenlere. Kontun eğlence arkadaşları arasından en zenginleri, Madame Saint-Serve onuruna yemekler veriyorlardı.

Çoğu zaman, az da olsa bir ev sahibinin varlığının verdiği çekingenlikten kurtulmak için Maisons'a, Meudon'a, Poissy'ye, hattâ La Roche-Guyon'a dek pikniğe gidiliyordu sık sık. Bununla birlikte, Lamiel'in tiyatroya karşı duyduğu şaşmaz ilgi, gala temsillerini kaçırmamayı bir yasa gibi kabul ettiriyordu. Yazın öğretmeninin kurallarını uygulamak istiyordu. Bir alay öğretmeni vardı; bir öğrenci gibi de çalışıyordu. Matematik bile öğreniyordu. Kır şöenlerinden sonra, saat dokuzda tiyatrodan olunuyor, Lamiel'in oraya gidişi de istenen bütün etkiyi yaratıyordu; ama kont, locasına girerken gürültü etmemek için gösterdiği çekingenlik çabası yüzünden, her sefer azarlıyordu onu:

- Üzerinizde, hep hanımının locasından ve giysilerinden yararlanan bir oda hizmetçisi hali mi olacak?

183... Paris'inde, Lamiel'i yepyeni bir yaratık yapan ve onu yeni girdiği hafif kadınlar topluluğunda birden en üst konuma yerleştiren o çekici güzellikler, kontun gözünde hiçbir önem taşımıyor, hoşuna bile gitmiyordu. Bu ca-

na yakın tavırlar yarattıkları etkiyi: 1) Yeni oluşlarından; 2) Sevimli doğallıklarından, özellikle de, bu tavırları Lamiel'in yalnızca kibar çevre salonlarına borçlu olmadığını her an ortaya koyan davranışlarından alıyordu. Yüksek sosyetenin inceliğini anlıyordu o; dahası, buna uymayı da öğrenmişti noktası noktasına; ama öte yandan, X. Charles ve XVIII. Louis'nin saltanat günlerinde büründüğü aşırılıkla bu inceliğin çok sıkıcı olduğu da kaçmamıştı gözünden. Düşes de Miossens'ın salonu hiç gözünün önünden gitmiyordu; hastalanacak derecede sıkıntıdan patlardı orada. Bugün böylesine gönül çekici oluşunu, işte o eski sıkıntıya borçluydu. Canlı ve hemen hemen Güneyliye kaçan yaradılışı, günümüzde Saint-Germain Mahallesi'ndeki salon yaşamının temeli olan o sakıngan ve kendisini ağır satan davranışlarda bulunmasını her zaman güçleştirebilecek özdedydi; ama, korkusuz doğallığının yanında, gerekince çok edepli, çok ince olmasını bildiği açıkça görülüyor; davranışlarından açıklık hemen hemen iyilik niteliği havası taşıyor; bu da insanı onun yanında saygılı ve içli dışlı bir ilişkiye zorluyordu.

Oysa kontun baş derdi, yeterince saygı görmeme korkusu, her şeyden önce bu tür inceliği duyumsamaz duruma sokuyordu onu. Lamiel'in davranışlarındaki sevimlilik, artık yaşamının her günü . . . si olan (*) kır şölenlerinde özellikle göze çarpıyordu; ne var ki biraz filozof, biraz gözlemci olan zevk sahibi beyler, bu sevimli davranışların nedenini sezemiyorlar; bu yüzden bu davranışlar daha da cana yakın oluyordu gözlerinde.

(*) Burası ve bundan önce noktalanmış yerler, Stendhal'in elyazmasında da boş bırakılmıştır.

Bir gün, topluluğun en zeki maskaralarından biri olan Lardul, Lamiel'in çekiciliğinin verdiği coşkunluk içinde:

- Ne hoş arkadaşlığı var şu kızın! diye bağırdı.

Bütün bu delikanlıların diktatörü yaşlı Baron de Prevan:

- Senin söylediğin de bir şey mi, dedi. Kibar çevre havasından sıkılan ve sizlerce aşağı görülme tehlikesine bile aldırış etmeyen akıllı bir kızdır o. Yumuşak ve neşeli tutumuyla o, yılmazlığın ta kendisidir; sizlerin dudak bükmenize meydan okuyan, insanca olmaktan çok kadınca bir atılganlık var onda; işte bu yüzden kimse onun gibi davranamaz, iyi bakın ona beyler, herhangi bir heves sizi ondan yoksun bırakırsa, bir benzerini hiç göremezsiniz bir daha.

Başka bir özellik Lamiel'i erişilmez bir yükseklikte tutuyordu. Çoğu zaman içkili cümbüşe çevrilen şöenlerin ortasında, bu tür topluluğun bir bağı olarak gördüğü zevkten açıkça hiçbir tat almayan cana yakın bir kadın olarak kalırdı. Belliydi ki aşağılık eğlencenin ya da bu şöenlerde, hatta başka yerlerde, *zevk* denen şeyin onca çekici hiçbir yönü yoktu. Kont düşüncesiz uyarısıyla tutulacak yolu göstermişti: Lamiel iyi terimlerle, övgüyle, hatta saygıyla söz açıyordu zevkten (*zevk* olmasa, nice olurdu *zevk* sahiplerinin durumu!), ama o istediği kadar saklasın, bu tann tahttan düşmüş bir tanrıydı onun gözünde. Acayıplığe bakın ki, kadınlar hiç yüz çevirmezlerdi ondan; kazandığı hiç beklenmedik basanlara bozulurlardı elbette, ama: 1) *zevk* ona hiçbir şey demezdi; 2) yakın kadın arkadaşlarıyla ince ve neşeli bir kibarlık havası vardı ki büyüler ve kendine bağlardı onları. Sonra, bütün zekâsına, kontun, çok *ta-ze* ve çok çekici güzelliğinin verdiği üstünlüğe karşın, bu

bayanların gerek g zelliklerinde, gerek  zyapılannda gördüğü eksik yönleri hemen ve beklenmedik bir biçimde hiç sürmezdi ortaya.

Taşlama onun ağzından hiçbir zaman duyulan birşey değildi; yeni dostları ve onların çoğu zaman p r zli geçmişleri konusunda ortaya kötü bir söz attığı hiç g r lmemiştii. Bunun nedeni de açık: Lamiel'de bu hanımların öyle davranmakla suç işledikleri kanısı yoktu. İnceliyor, kuşku duyuyor, her şeyde neye bağlanacağını bilemiyordu; merak onun biricik ve içini kemiren tutkusu olarak sürüp gidiyordu.

Gururu yüzünden Kont de Nenvinde'in ona sürdürdüğü yaşamın yalnızca şu yararı vardı onca:

1) Konuşmalardan, herkesin bu yaşama imrendiğini görüyordu;

2) Bu biçim yaşayış, somut bakımdan hoştu: Tadına doyulmaz yemekler, hızlı giden ii rahat arabalar, zengin-ce döşeli, yepyeni kumaşlar ve moda yastıklarla süslü sıccak odalar., bunlar değeri k llenemeyecek keyiflerdi. Bütün bu parlak olanakların yokluğu, Lamiel'i mutsuz kılabilirdi belki (bense bu kanıda değilim), ama var oluşları da kendinden geçirici bir mutluluk olmuyordu onun için.

Hautemare'ların kasabasmdayken kafasını kurcalayan o eski sorun, yüreğinin derinliklerinde hâlâ bütün gücüyle yaşıyordu: "Bütün gençlerin sözünü ettikleri aşk, zevklerin şahı olarak onlar için gerçekten var mı, yoksa ben mi aşka karşı duygusuzum?"

Kont, mutluluğuna ağızlarının suyu akan dostlarına bir gün:

- Doğrusu ya beyler, gözlerinizi kamaştıran şeye ken-

dini kaptıranlardan değilim ben, dedi. Tann'nın bana verdiği sağlam özyapınm ister bir iyiliği, ister bir kötülüğü olsun, bu Madame de Saint-Serve'e yaptığınız iltifatlarınızla sanki yarışircasına beni şımarttığınız bu az görülür güzelliğe pek pabuç bırakmam ben; onun burnunu sürtecek güçlü kozlarım var elimde. Kıskandığınız adam olarak sizlere şunu söyleyebilirim ki, iki aydan, yani Paris'e dönüşümüzün ilk haftasından bu yana, ayrı yatıyoruz onunla.

Bu boş gurur dolu sözler, Kont de Nenvinde'in dostları gözünde her şeyi değiştirdi. Bu baylar, Lamiel'in toplum zevklerinden büyük bir mutluluk içinde kendinden geçtiğini, eğlence partilerinden ölçüsüz bir tat aldığını gördükçe, dünyanın en mutlu kadını sanıyorlardı onu. Zevki, mutluluğun en gerekli öğelerinden biri saydıran o bayağı ve aralarında moda olan düşüncelerden kurtulamadıklarından, şu iki şey, yaşamdan tam zevk alma ile *yatağı ayırma*, birbiriyle bağdaşamayacak şeylerdi onlarca. Umuda kapılanlar, bu beyler, kafalarından planlar kurdular. Kontun şaşkınca açıklamasını izleyen altı haftada, dostlarının hepsi Lamiel'de talihlerini denemişler, hepsi de yumuşaklıkla ve namuslu kadın geçinme gösterisi de söz konusu olmadan geri çevrilmişlerdi:

- Belki bir gün olabilir, ama bugün hayır!

Bununla birlikte, Lamiel bir akşam Maisons nhtımından buharlı gemiye binmek üzere Saint-Germain Ormanı'ndan aşağı doğru inerken, mutluluktan nemli gördü Gaillot'nun gözlerini; oysa, gruptaki neşeyi biraz zorlama buluyordu; gülmek için herkes birbirini gıdıklıyordu, bir çeyrek saatten beri ortada düşünce, nükte diye hiçbir şey kalmadı gibi geliyordu ona. Biranda verdi kararını. Gaillot'ya:

- Bu beyler içinde, siz bir yana elbette, en akıllısı, en nüktecisi hangisi? diye sordu.

- Larduel.

- Kendisini aptalca beğenmesiyle bu akşam çekilmez olan konta acıların en koyusunu tattırmak istiyorum; avutucu olarak hangisini seçmeliyim?

- Marki de la Vernaye'yi.

- Ne? Şu soğuk adamı mı?

- Bir dakika görüşün onunla da, soğuk mu değil mi görürsünüz size karşı; tapıyor o size; gerçekten ciddi, duygulu ve sıkıcı o büyük sevgiyi bulursunuz onda.

Lamiel, de la Vernaye'e sokuldu, dudaklarında bir gülümsemeyle:

- Çok sıkıldınız bu akşam, dedi.

ilk bakışta bu adamda soğuk ve sakınır bir yön vardı ki Miossens'ın verdiği sıkıntıyı andırırdı. Marki öyle güzel, öyle düzenli iltifatlar savuruyordu ki, Lamiel, Larduel nerelerde diye çevresine bakındı; onu yüz adım ötede gemiye dek gitmek için eşeğe binmek isteyen opera sanatçılarından Mademoiselle Duverny ile konuşmaya dalmış gördü.

La Vernaye'a:

- Dua edin ki gönlüm yok, dedi.

- Neye gönlünüz yok?

- Madame de Sevigne'yi andıran (*) iltifatlarınızla alay etmeye. Bırakın bu ağdali sözleri de, sıradan ve babacan olun canım! Size karşı içimde bir istek uyanmasına la-

(*) XVII. yüzyılda yaşamış, mektuplarıyla ün salmış Fransız kadın yazarlarından. Soylu olduğu için dili de soyluluk ve akıcılık örneğiydi.

yık olmak istiyorsanız, efendim Kont de Nenvinde'in kurumluluğunu unutturun bana; oyalayın beni.

Bu sözler, la Vernaye'a, kibar iltifatı olarak dağarcığında nesi varsa hepsini unutturuverdi; belleğini yitirtti sanki ve kendi özünün zenginliğiyle başbaşa kalınca, doğaçlama konuşurken ağzından çıkabilecek tümcelerin yanlışlığına da aldırış etmeden, ne düşünüyorsa olduğu gibi ve hemen o anda söyleyiverdi.,

Bu ilk aldatış, Lamiel'e ne mutluluk, ne de zevk verdi. La Vernaye, serinkanlılığını yeniden bulunca Madame de Sevigne'yi andıran söz söyleme akıcılığında, Lamiel'in dediği gibi, "*J'ai mal à votrepoitrine*"e dönüyordu. (*)

Marki'ye:

- Size çok zarar veren nedir, biliyor musunuz? dedi. İki şey: 1) Madame de Sevigne'nin mektuplarını basmayı akıl ettikleri günden bu yana yüz yirmi yıl geçti; 2) Çamaşırınız dantelalı göğüslüklerinize çok kola koyuyor; bu da davranışlarınıza katılık veriyor. Biraz daha özgür, kaçak bir öğrenci gibi kayıtsız olsanız!

Marki, bir sabah Nenvinde'i bıraktığı Boulogne Ormanı'ndan üçüncü kez, dört nala, Lamiel'i görmeye geliyordu ki, Lamiel kontun arabasının avluya girdiğini duydu; çabucak aşağı indi, bir sıçrayışta ve uşağın yardımını bile beklemeden arabaya atlayıp arabacıya:

- Haydi haydi, çabuk olun, sürün arabayı; randevu

(*) Yine Madame de Sevigne'den alınmış bir tümcedir; anlamı: "*Sizin göğsünüzde acı duyuyorum.*" Yazar, verem hastası kızma yazdığı bir mektupta, 'Sizin acınızı eksiksiz paylaşıyorum,' diyecek yerde, kendisine özgü ve özentili anlatıma başvurmuştur.

verdiğim bir dostumun beni evde bulmasını istemiyorum, dedi.

- Hanımefendi nereye gitmek isterler?
- Enfer Kapısı'na.

Boulogne Sokağı'ndan inerken, XVI. Louis Köprüsü'nün başında, üstü başı çamur içinde bir delikanlı ilişti gözüne. Yüreği hop etti. Çok kolalı bir göğüslük takması şöyle dursun, artık ipliği çıkmış siyah bir kravat, kaba bezden ve birkaç gündür giyildiği belli bir gömleği gizlemiyordu. Bu,nın yeğeni zavallı Papaz Clemenf dan başkası değildi.

Lamiel arabayı durdurdu; uşak indi ve güzel çoraplarını düzeltereğim diye en az iki saniye bekletti.

Uşaklara hiç kızmayan Lamiel, sabırsızlıkla:

- Haydi, haydi, gelin buraya, dedi. Şu siyah giysili beye bir bayanın kendisiyle görüşmek istediğini söyleyin, gelip arabaya binmesini rica edin.

Uşak öylesine iyi, papazsa öylesine sıradan giyinmişlerdi ki, papaz uşağı nasıl selamlayacağını bilemiyor; uşak ona ne söylerse söylesin, şu sözcüklerle karşılık veriyordu:

- Peki beyefendi, ne gibi bir hizmetim dokunabilir size?

Sonunda gördü Lamiel'i, hem de ne giysiler içinde! Gözlerinin akma dek kızardı; hanımının kendisiyle görüşmek istediğini uşağın üçüncü kez söylemesine karşın, o hâlâ arabaya binmekten kaçınıyordu. Lamiel'in arabasıyla kaldırım arasından hızla geçen bir araba, az daha ezecekti zavallıyı.

Uşak, kolundan tutarak Lamiel'in yanına dek getirdi onu. Lamiel:

- Haydi, binsenize! diyordu. Kılığınza bakarak yanımda oturmaktan utanıyor musunuz? Issız bir yere gideyim öyleyse. Arabacı, Luxembourg parkına çek!

Papaza:

- Sizi yeniden gördüğüme ne sevindim, ne sevindim! diyordu.

Zavallı papaz, Lamiel'e edecek epeyce sitemi olduğunu biliyordu; ama onun giysilerine yayılmış hafif kokuyla kendinden geçmişti. Şıklık nedir bilmezdi, ama yüreğinde sanat sevgisiyle doğmuş olanlar gibi, onu içgüdüsel olarak duyuyor ve Lamiel'in görünüşte pek yalın giyimine bakmaktan alamıyordu kendini.

Üstelik, nasıl da çekiciydi bu köylü kızının davranışları! Ne tatlı ve tanrısal bakışlardı bunlar!

Lamiel:

- Süslülüğüm sizde kuruntular uyandırıyor, öyle kes tiriyorum, dedi.

Araba o sırada Dragon Sokağı'na girmişti; Lamiel bir moda mağazası önünde durdurdu onu. Çok yalın bir şapka satın aldı; Luxembourg Parkı'nın Odeon Sokağı yönündeki kapısında inerken arabada bıraktı şapkasını ve arabacıya eve dönmesini söyledi.

Karşılaştığı şeyden iyice şaşkına dönmüş bulunan zavallı iyi papaz, tam incelikli ama sitem edeceğe benzer bir tümceye başlıyordu ki, Lamiel kesti sözünü:

- Sevgili ve sevimli koruyucum; izin verin de düşes zavallı kitap okuyucusunu uzaklaştırdığından bu yana, başımdan neler geçti anlatayım size, diyerek güldü ve evet,

günah çıkartmak istiyorum, diye ekledi, söylediklerimi sır olarak saklamaya söz verir misiniz? Ne düşese, ne de düke bir sözcük yok ha!

Papaz ağırbaşlı ama tümenden altüst olmuş bir durumda:

- Elbette! dedi.

- Öyleyse ben de her şeyi söylerim size.

Ve gerçekten de Jean Barville serüveniyle o günlerde papaza karşı duyduğunu sandığı sevgi dışında her şeyi anlattı; davranışlarının nedenini ona iyi kavratmak isteği içinde dikkat çekici bütün ayrıntıları da eklediğinden öyküsü bir buçuk saatten daha az sürmedi. Kendini toparlayacak zamanı bulmuştu papaz. Akla ve ahlaka uygun düşünceler söyledi ona, ama ellerine çok hayran olduğunu da çabucak duyumsadı; onları kendi avuçlarında sıkılamak, dudaklarına yaklaştırmak gibi yakıcı bir isteği utanarak duydu içinde. Bundan korkarak ayrılmak istedi Lamiel'den; yolunu şaşırması konusunda, yerinde ve adamakılı sert bir söylev çekti ona; şöyle bitirdi konuşmasını:

- Tutumunuzu değiştireceğinize kesin bir söz vermezseniz, yanınızda kalamayacağım gibi, sizi bir daha da göremem.

Lamiel, olan bitenlerin hepsini kendisine bağlı, bilgisine çok güvendiği ve her şeyini söyleyebileceği bir dostla görüşmek, tartışmak isteğiyle yanıyordu. Carville'den ayrılışından bu yana kimseye dökmemişti içini. Yüreğindeki o anlamlandıramadığı kaygıyı biraz şişirerek, pişmanlık duyduğunu söyledi.

Pişmanlık sözcüğü ağızdan çıkınca, papaz ikinci bir buluşmayı geri çevirmek katılığını gösteremedi; tehlikeyi

seziyor, ama içinden de: "Düayada onu doğru yola döndürme umudunu besleyebilecek bir kimse varsa, o da benim," diyordu. Temiz yürekli papaz, iyilik edip ikinci bir buluşmayı kabul etmekle büyük bir özveride bulunuyordu; çünkü, istemese de korkunç bir düşünce yüreğini sarıyordu: "Bu hoş kız bir kez akli yattı mı, ne kolaylıkla veriyor kendini! Kadınların hepsi için büyük bir matah olan şeye, o pek az önem verir görünüyordu; onun şaşırtıcı öz yapısının hafifliği yüzünden yaptıklarını, öteki kadınlar ah-laksızlıklarından ya da pıntiliklerinden yapıyorlar. Yüreğini böyle açması ve gösterdiği sevgi karşısında, bir söz söylemem yetecek hani!"

Bu düşünce, akşamleyin Papaz Clement'in gerçek dindarlığına öylesine korkunç gölündü ki, neredeyse hemen Normandiya yolunu tutacaktı. Gözüne uyku girmede bütün gece. Ertesi sabah, iç sarsıntıları daha da arttı. Kendi kendine, "iyi ama, ya Lamiel namuslu yola dönmek üzereyse?" diyordu, "tınandırabilirsem onu, düşüncelerini uygulayacak gücü bulabilir; çıkar gidersem, bu fırsat geçmez bir daha ele. Öylesine saf bir ruhun yitirilişini, hiçbir zaman bağışlayamam kendime. Kafası doğru yoldan çıkmış onu, ama yüreği tertemiz."

Aşın şaşkınlığı içinde, dürüst genç papaz, Rahip Monsieur Germar'a danışmaya gitti; bu adamın öğütlerini aldı hep; onun doğruluğuna vurulan rahip, hiç duraksamadı; Paris'te kalmasını ve Lamiel'i doğru yola döndürme işini ele almasını istedi ondan.

Lamiel, Villejuif te küçük bir oteli göstermişti buluşma yeri olarak; bir gün birden hastalanınca, bu otele gelip sığınmış, otelci kadının namuslu hali gözünden kaçma-

miştı. Papaz Clement, ikinci katta bir **odaya yerleşmiş bul** du onu; otelin öteki bütün odaları tutulmuştu. Lamiel'ı)•/. rünce, şaşkınlıktan geri geri çekildi; bir gün önce **Dragon** Sokağı'ndan aldığı o süssüz şapkanın üzeri çok kalın siyah bir tülle örtülmüştü ve Lamiel bu örtüyü kaldırıncı, papa/ şaşırtıcı bir yüz buldu karşısında. Yüreklerin içini okumayı öğrenmeye başlayan Lamiel, papazın bir gün önce ikinci bir buluşmayı kabul etmemek için neden ayak dirediğini sezer gibi olmuş; çobanpüskülü yeşiliyle çirkinleştirmiş-ti kendini. Papaza, gülererek:

- Dün, kötü tutumumun belli başlı kaynağının şuhluk olduğunu sanıyor gibiydiniz; bakın nasıl da şuhum şimdi, dedi.

Daha ağırbaşlı bir tavırla şunları ekledi:

- Gönlümü çekmeyen gençlere kendimi vermekle kötü bir iş yaptığıma hiç inanmadım. Aşk denen şeyi, benim de tadıp tadamayacağımı öğrenmek istiyorum. Başıma buyruk değil miyim? Kime zararım dokunuyor? Hangi sözümden dönüyorum ki?

Lamiel bir kez sorulara dalınca, Papaz Clement'ı, **bir** gün önce korktuklarından çok değişik tehlikelerle karşı karşıya getirdi. Apaçık görünen dinsizliği, ürperticiydi. Gerçekte tek güçlü duygusu olan derin merakı, genç dükle Rouen'da birlikte yaşayışının daha ilk gününden başlayarak kendine vermeye çalıştığı bir tür uydurma terbiyeyle birleşince, genç dinbilimciyi ürperten sözler çıktı ağzından ve bunların çoğuna doyurucu bir karşılık vermekte güçsüz kaldı papaz.

Onu, böyle ne diyeceğini şaşırmış görmekle birlikte, istemeden elde ettiği bu zaferden kaba bir biçimde yarar-

lanmayı aklından bile geçirmede Lamiel; kendi yerinde Kont de Nerwinde olsa, kimbilir nasıl acımasızca davranırdı diye düşündü; kendini ondan üstün bulma sevincini tattı.

- İyi ama dostum, sizi bir saattir yalnızca stradisi şeylerle uğraştırdığımı görseler, benim için dünyanın en kötü yürekli kadını; ona analık, babalık etmiş kişileri bile unuttuyor demezler mi? İyi yürekli teyzemle eniştem ne durumdalar? İleniyorlar mı hep bana?

Böyle dünya olaylarına dönüşten içi açılan papaz, Hautemare'lann, işi Normandiyalılara özgü akıllılıkla nasıl savuşturduklarını anlattı ona uzun uzun. Önlemliliği elden bırakmayarak Lamiel'in onlara uydurduğu masalı kabullenmişler; Carville'de herkes onu Orléans yakınlarında bir köyde oturan bir halaya yaranmaya ve vasiyetnamesinde yer almaya çalışıyor biliyormuş. Bütün kasaba, Hautemare'lara postayla gelen yüz franklık bir havaleyle çalkalanmış durmuş; bunu, sanki o yaşlı hala tarafından Lamiel'e gönderilen bir armağanın geri kalanıymış gibi göstererek Orléans'dan yollamayı, düğün akıl etmiş.

- Doğru, düğün de Madame de Miossens gibi bulunmaz bir insandı, ama sıkıcı mı sıkıcıydı, dedi Lamiel dalgın dalgın.

Düğün, ona iyiden iyiye tutulduğuna inanarak zıvanadan çıktığını,... den gönderdiği mektuba aldanarak Normandiya ve Britanya'da aramadık yer bırakmadığını öğrenince de şaştı kaldı.

Papaz Clement'in, "Düğün şimdi annesine kafa tutuyor, yüreğini saran tutku kişilik veriyor ona," demesi üzerine, Lamiel sıradan bir köylü kızı gibi kahkahalarla güldü:

- Dükte kişilik ha! Ah, nasıl üzüldüm! diye bağırdı.

Genç kızı coşturan duyguyu yanlış anlayan papöi

- Sakın ha! Onu görmeye kalkışmayın, dedi. **Amnesi** nin üzüntüsünü artırmak mı istiyorsunuz? Halamdan öğrendim: Oğlunun davranışlarına bakarak söz dinlemiyor diye perişan durumdaymış. Evlendirmek istiyormuş onu; ama evlenir evlenmez de elinden çıkacağını kestiriyormuş

Memlekette olup bitenler konusunda Lamiel'in şortluğu soruların ardı arkası kesilmedi. Kasabanın saf anılan na dönüşten zevk almak için yaşamda şimdiden epey yol almıştı o. Sansfin'in Paris'te bulunduğunu,nın bağlı olduğu kesimden milletvekili seçilmek için yarı yarıya sıraya girme gözüpekliliğini gösterdiğini öğrendi; bu yersiz hevese herkes öylesine kahkahalarla gülmüş ki, bodur kanı bur artık oralarda tutunamayacağını anlamış. Bir gün ormanda öfkeye kapılıp, durumuna bakmadan milletvekili olmaya kalkışmasıyla alay eden belediye başkan yardımcısı Monsieur Frontin'e tüfeğini çevirdiği haberi yayılmış ortalığa. Bütün kasaba da inanmış buna.

Lamiel'in Papaz Clemenf dan kopardığı birçok görüşme, kafaca olgunlaşması yolundaki gelişmeleri çok hızlandırdı. Bu görüşmelerde, papazın inançlarının yanından bile geçmeyen birçok şey çıkmıştı Lamiel'in ağzından; papaz da, kendi gözünde doyurucu olduğundan değil, ama papazın özyapıma ve iyi niyetine karşı beslediği saygı yüzünden doğru oldukları sonucuna vardı.

Papaz ona:

- Bir insanı tanımak, onu her gün ve uzun bir süre görmekle olur, demişti.

Daha o akşam, Marki de la Vernaye'e ilgi göstermeyi kesti Lamiel ve D.'ye göz süzmeğe başladı. Ona:

- Sizi Kont de Nerwinde'le açıkça alay etmek ve adam olduğunu görmek için sevgili olarak seçiyorum, dedi. Aldatılmanın tadını tattırmak istiyorum ona. Yalnız, işi gizli kapaklı tutacak değilim; tehlikeli yönleri olabilir sizden istediğim için; siz de benden beklediğimize, senyörüm ve efendimde ilk kıskançlık çılgınlığı görüldüğünde kavuşacaksınız ancak.

Gözüpek bir adama başvurmuştu. Ertesi gün, Verrières Ormanı'nda bir yemek veriliyordu. D, Lamiel'e karşı duyduğu ateşli isteği göstermek için akla gelmedik çılgınlıklar yaptı. Hepsini gördü kont, kötü huyu da hepsini büyüttü; öfkeye kapılıp birşey yapmasına, yine öfkesinin aşırılığı engel oldu.

"Şu beş paralık Normandiyalı kız için ne büyük basan olurdu! Ne aşığılık insan olurdu ben de düelloya kalkışsam onun yüzünden!"

Lamiel'in gözlerinde, kendisine karşı ilgi belirtileri gördüğünden bu yana sevgiden çılgına dönmüştü D. ; Montror'a akıl danışmaya gitti; Montror, onun söylediğini açığa vurmamak koşuluyla ve Nerwinde'in pek incelikli olmayan birkaç karşılığında da alınmış olduğundan:

- Paris şapkacılarını bir dolaşın, dedi ona. Yeni mağaza açmış birini bulacaksınız elbette; böyle bir durumda reklam için çıkanları ilanlarından bir tane sağlayın ve altına Périgueux'de Monsieur Boucaud de Nerwinde adresini yazıp yollayın rakibinize.

Montror, kontun babasının şapkacı olduğunu da saklamadı D.'den.

Kontun öfkeden kudurmuş halini görüp keyiflenmek amacıyla, D., bu el ilanını bir yemek arasında verdirdi ona. Kont ölü gibi sarardı, birkaç dakika öyle kaldıktan sonra:

- Pek iyi değilim, hava almam gerek, diyerek çıktı gitti ve o akşam bir daha görünmedi.